

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa 2023

Timo Ala-Vähälä

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2024:2

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO

Statens idrottsråd

Opetus- ja kulttuuriministeriö/
Undervisnings- och kulturministeriet
Valtion liikuntaneuvosto/Statens idrottsråd
PL/PB 29
00023 Valtioneuvosto/Statsrådet
www.liikuntaneuvosto.fi

Ulkoasu: Graafinen suunnittelu Pirjo Uusitalo-Aura
Taitto: Tmi Airos, Antero Airos
Kansikuva: Juha Tuomi/Kuvatoimisto Rodeo Oy

ISBN 978-952-415-038-5 (pdf)
ISSN 2242-4571 (verkkojulkaisu)

Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2024:2

Valtion liikuntaneuvosto on opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntalaissa määritelty asiantuntijaelin, jonka tehtävänä on käsitellä liikunnan ja liikuntapolitiikan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita. Liikuntaneuvosto seuraa liikunnan kehitystä, antaa lausuntoja liikuntamäärärahoista ja arvioi valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella.

Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa 2023

Timo Ala-Vähälä

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2024:2

Sisällys

Valtion liikuntaneuvoston esipuhe	5
Tiivistelmä.....	7
Sammandrag.....	8
Abstract	9
1 Johdanto	11
1.1 Kuntakyselyjen historia ja tavoitteet	11
1.2 Kuntakyselyn toteutus ja luotettavuuden arviointi	12
2 Soveltavan liikunnan potentiaalinen kysyntä	15
3 Soveltavan liikunnan palvelujen järjestäminen ja resurssit	19
3.1 Soveltavan liikunnan päävastuullinen vastuutaho	19
3.2 Soveltavan liikunnan kohderyhmän määrittely.....	20
3.3 Soveltavan liikunnan suunnitelmat	22
3.4 Soveltavan liikunnan henkilöresurssit.....	24
3.5 Soveltavan liikunnan taloudelliset resurssit	29
4 Soveltavan liikunnan palvelujen määrä ja luonne	33
4.1 Soveltavan liikunnan ryhmätarjonta, päävastuullisen tahon ryhmät	33
4.2 Ryhmätarjonta – kaikkien järjestäjien ryhmät	37
4.3 Tietoa soveltavan liikunnan palvelujen käyttäjistä.....	39
4.4 Soveltavan liikunnan tapahtumat.....	40
4.5 Liikuntavälineiden lainaus ja muu tuki omatoimiselle liikunnalle.....	40
4.6 Kuntien tarjoamat alennuskortit	40
5 Liikuntapaikkojen esteettömyyden edistäminen.....	45
6 Yhteistyö soveltavassa liikunnassa vuonna 2023	48
6.1 Kunnan sisäinen ja ylikunnallinen yhteistyö sekä asukkaiden ja muiden toimijoiden kuuleminen	48
6.2 Yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa	50
6.3 Yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa – alustavaa yhteenvetoa.....	53
7 Vastaajien arviot soveltavan liikunnan tilanteen kehityksestä viime vuosien aikana	56
8 Yhteenveto ja pohdintaa	59
8.1 Keskeiset tulokset	59
8.2 Soveltavan liikunnan tilanne – havaintoja ja tutkimustarpeita	61
Kirjallisuus ja muut lähteet.....	64
Liite: Kysely kuntien soveltavasta liikunnasta vuonna 2023.....	65

Valtion liikuntaneuvoston esipuhe

Suomessa yhdenvertaisen liikunnan edistämiseen liittyy olennaisesti soveltava liikunta eri muodoissaan, ottaen huomioon niin arjen liikkuminen kuin organisoitu liikunta. Soveltavalla liikunnalla tarkoitetaan järjestettyä liikuntaa tai liikuntaa edistävää toimintaa henkilöille, joiden on vamman, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai niiden sosiaalisiin tilanteisiin aiheuttaman vaikutuksen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan.

Liikkumisella ja liikunnalla on kiistattomat ja moninaiset hyödyt niin yksilöille kuin yhteiskunnalle. Liikkuminen edistää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä toiminta- ja työkykyä. Liikkumisella voidaan edistää myös muun muassa oppimista, osallisuutta, kotouttamista, sotilaallista suorituskykyä, vähentää liikenteen päästöjä sekä saada aikaan merkittäviä kustannussäästöjä yhteiskunnalle.

Liikkumisella ja liikunnalla on erityisen tärkeä merkitys toimintarajoitteisille henkilöille. Liikkumisella ja liikunnalla voidaan edistää toimintarajoitteisten henkilöiden terveyttä ja psyykkistä hyvinvointia sekä toiminta- ja työkykyä, hidastaa tai kokonaan ehkäistä monia sairauksia ja vähentää niistä aiheutuvia haittoja, edistää itsemääräämisoikeutta, itsenäistä selviytymistä ja osallisuutta yhteiskuntaan sekä parantaa elämänlaatua.

Väestön liian vähäinen liikkuminen on yksi keskeisistä suomalaisen yhteiskunnan haasteista. Nykyisin lapsista ja nuorista vain noin kolmannes, aikuisista neljännes ja ikäihmisistä harvempi kuin joka viides liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. Toimintarajoitteita kokevat ihmiset liikkuvat muuta väestöä vähemmän ja kokevat myös muuta väestöä enemmän erilaisia liikkumisen ja liikunnan harrastamisen esteitä.

Suomessa on arviolta noin 700 000–750 000 ihmistä, jotka kokevat fyysisiä (näkeminen, kuuleminen, liikkuminen) tai kognitiivisia toimintarajoitteita. Väestön ikääntyminen lisää toimintarajoitteisten henkilöiden määrää ja samalla soveltavan liikunnan tarvetta tulevaisuudessa. Kyseessä liikuntapolitiisesti hyvin merkittävä kohderyhmä, jonka liikkumisen ja liikunnan edistämiseen sekä tarpeiden tunnistamiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota niin valtionhallinnossa, alueilla kuin kunnissa.

Väestön liikkumiseen ja liikuntaan vaikutetaan eri hallinnonalojen toimenpiteillä, sillä ihmisten arki kuuluu suurelta osin liikuntahallinnon ulottumattomissa ja muiden hallinnonalojen, kuten kasvatus- ja koulutuspalveluiden sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden vaikutuspiireissä. Toimintarajoitteisten henkilöiden liikkumisen ja liikunnan edistämässä korostuvat eri hallinnon toimenpiteet sekä eri toimijoiden välinen yhteistyö ja sen koordinoinnin tärkeys, sillä liikkuminen ja liikunnan harrastaminen voi olla kiinni esimerkiksi toimivista kuljetuspalveluista, joukkoliikenteen esteettömyydestä, katujen talvikunnossapidosta tai liikkumisen apuvälineistä, ei vain toimivista liikuntapalveluista.

Toimintarajoitteisten henkilöiden liikkumisen ja liikunnan mahdollistamisessa ja tukemisessa keskeisessä asemassa ovat kunnat ja kuntien eri hallinnonalat. Sosiaali- ja terveystieteiden uudistuksen myötä kuntien lisäksi hyvinvointialueilla on tärkeä rooli väestön terveyttä ja hyvinvointia edistävässä toiminnassa, kuten liikkumisen mahdollistamisessa ja edistämässä.

Kuntien soveltavan liikunnan palveluiden tilannetta ja kehittymistä on selvitetty noin neljän vuoden välein 2000-luvun alusta lähtien. Kyseessä on yksi pitkäaikaisimmista yhtämittaisista liikuntaan liittyvistä seurantatutkimuksista. Nyt tarkastelun kohteena oleva vuosi 2023 on palvelujen seurannan kannalta olennainen, koska hyvinvointialueet ovat aloittaneet toimintansa, mikä on tarkoittanut muutoksia entisiin liikuntasektorien ja sote-sektorien yhteistyörakenteisiin.

Tämä selvitys tuottaa valtakunnallisen yleiskuvan kuntien soveltavan liikunnan palveluista. Selvitys tuottaa yleiskuvan myös siitä, miten hyvinvointialueiden ja kuntien liikuntapalvelujen yhteistyön rakentaminen on käynnistynyt soveltavan liikunnan osalta. Selvityksessä on analysoitu muun muassa kuntien vastausten pohjalta, miten kuntoutuksen ja liikunnan palveluketjujen rakentaminen ja muu yhdyspintatyö on edennyt. Uusi vammaispalvelulaki odottaa voimaantuloaan, joten selvitys tarjoaa pohja- ja vertailutietoa uuden vammaispalvelulain vaikutusten osalta myöhempää tarkastelua varten.

Valtion liikuntaneuvosto kiittää Liikuntatieteellistä Seuraa ja erityisesti tutkija Timo Ala-Vähälää selvityksen päävastuullisesta toteuttamisesta. Lisäksi kiitos kaikille tiedonkeruuseen vastanneille kunnille.

Tiivistelmä

Valtion liikuntaneuvosto toteutti keväällä 2024 tilaustyönä seitsemännen soveltavan liikunnan kunta-kyselyn. Kyselyn tavoitteena oli selvittää soveltavan liikunnan järjestelytapoja ja resursseja, palvelujen tarjontaa ja uudempina teemoina esimerkiksi esteettömyyden edistämistä. Kysely lähetettiin kaikkiin Manner-Suomen kuntiin, ja vastaukset saatiin noin puolesta kuntia (51 %). Vastaajakunnat kattavat noin 80 prosenttia Manner-Suomen väestöstä.

Vastausten perusteella kunnat käyttivät soveltavaan liikuntaan rahaa (brutto) keskimäärin noin 1,8 euroa asukasta kohden. Aiempiin selvityksiin verraten bruttomenot ovat laskeneet. Myös liikunta-toimien tarjoamien soveltavan liikunnan ryhmien määrä oli laskenut, kuntien keskiarvo oli nyt 9,6 ryhmää kymmentä tuhatta asukasta kohden. Valtaosa kuntien soveltavan liikunnan päävastuullisten tahon ryhmien osallistujista oli ikääntyneitä ja naisia. Ikääntyneiden osuutta koskevien arvioiden keskiarvo oli 74 % ja naisten osuuden keskiarvo oli 70 %.

Kaikkien järjestäjätahojen tarjoamien liikuntaryhmien määrä oli keskimäärin 21,6 ryhmää 10 000 asukasta kohden. Määrä oli vähentynyt edelliseen selvitykseen verrattuna. Vähennemistä selittää osin se, että sosiaali- ja terveyssektorin palvelujen tilalle perustetuilla hyvinvointialueilla ryhmien määrä oli pienempi kuin aiemmin sote-sektorilla arvioitujen ryhmien määrä.

Kuntien tarjoamien tai hyväksymien alennuskorttien yleisyys oli samalla tasolla kuin vuonna 2019. Vastaajista 41 prosenttia ilmoitti, että heidän kunnassaan on käytössä alennuskortti ja 18 prosenttia ilmoitti, että heillä on jokin muu vastaava järjestely. Korttien nimikkeistö, kriteeristö ja myöntökäytännöt olivat edelleen hyvin moninaisia.

Esteettömyyskartoitusten tilanne oli pääpiirteittäin sama kuin edellisessä kyselyssä: säännöllisesti kartoituksia tehtiin 13 prosentissa kuntia, ja 54 prosentissa kuntia esteettömyyskartoituksia tehtiin, mutta kyse ei ollut säännöllisestä toiminnasta. Enemmistö kartoituksia koskeviin kysymyksiin vastanneista (noin 60 %) arvioi, että kartoitukset ovat johtaneet parannuksiin.

Kunnat arvioivat yhteistyön soveltavassa liikunnassa toimivan parhaiten eläkeläisjärjestöjen kanssa (arvosana 3,4, asteikko 1 – 5). Selvä muutos aiempaan on, että hyvinvointialueille annettujen arvosanojen keskiarvo on laskenut selvästi edellisen kyselyn sosiaali- ja terveyssektorille annettua arvosanasta. Toisaalta vapaissa vastauksissa tuli esiin, että aiempi yhteistyö mahdollisen sote-sektorin kuntayhtymän kanssa on voinut tukea yhteistyön käynnistämistä tai jatkamista hyvinvointialueen kanssa.

Hieman yli puolet (54 %) vastanneista kunnista arvioi, että soveltavan liikunnan tarjonta on viimeisen viiden vuoden aikana parantunut jonkin verran tai merkittävästi, ja hieman yli kolmannes (37 %) katsoi, että tilanne oli pysynyt ennallaan. Tämä siitä huolimatta, että vastaajien ilmoittamien tietojen perusteella soveltavan liikunnan resurssit ja ryhmämäärät olivat edelliseen kyselyyn (2019) verrattuna hieman laskeneet, eli tilanteen voi arvioida kiristyneen. Ryhmämäärien lasku saattaa osin johtua siitä, että palvelujen määrä ei ole palautunut Covid-19 epidemiaa edeltäneelle tasolle. Myönteiset arviot perustuivat suurelta osin siihen, että vastaajat kokivat voineensa viime vuosina kehittää ryhmätoimintaa tai muita palveluja.

Sammandrag

Statens idrottsråd genomförde våren 2024 som beställningsarbete den sjunde enkäten om anpassad motion i kommunerna i Finland. Syftet med enkäten var att utreda på vilket sätt och med vilka resurser den anpassade motionen organiseras, utbudet av tjänster samt, i form av nyare teman, till exempel främjandet av tillgänglighet. Enkäten skickades till alla kommuner på det finländska fastlandet och ungefär hälften av kommunerna (51 procent) svarade på den. De kommuner som besvarade enkäten omfattar cirka 80 procent av befolkningen på fastlandet.

Utifrån svaren använde kommunerna i genomsnitt cirka 1,8 euro (brutto) för anpassad motion per invånare. Jämfört med tidigare utredningar hade bruttoutgifterna sjunkit. Också antalet grupper inom den anpassade motion som idrottsväsendena erbjöd hade minskat. Kommunernas medeltal var nu 10,2 grupper per tio tusen invånare. Största delen av deltagarna i de grupper som erbjöds av de aktörer som har huvudansvar för att ordna anpassad motion i kommunerna var äldre personer och kvinnor. Medeltalet för andelen äldre personer uppskattades uppgå till 74 procent och medeltalet för andelen kvinnor till 70 procent.

Antalet grupper som erbjöds av alla arrangörer av anpassad motion uppgick i genomsnitt till 22,1 grupper per 10 000 invånare. Antalet hade minskat i jämförelse med föregående utredning. Denna minskning beror delvis på att antalet grupper i de välfärdsområden som inrättats i stället för tjänsterna inom social- och hälsovårdssektorn var lägre än det antal grupper som tidigare beräknats inom social- och hälsovårdssektorn.

Antalet rabattkort som kommunerna erbjuder eller godkänner var på samma nivå som 2019. Av de kommuner som besvarade enkäten uppgav 41 procent att de erbjuder rabattkort och 18 procent att de har något annat motsvarande arrangemang. Nomenklaturen, kriterierna och förfarandena för beviljande av rabattkort var fortfarande mycket varierande.

Läget i fråga om kartläggningen av tillgängligheten var i stort sett detsamma som i föregående enkät: 13 procent av kommunerna genomförde regelbundna kartläggningar, medan 54 procent av kommunerna genomförde kartläggningar då och då. Majoriteten av dem som svarade på dessa frågor (cirka 60 procent) ansåg att kartläggningarna har lett till förbättringar.

Kommunerna bedömde att samarbetet inom den anpassade motionen fungerar bäst med pensionärsorganisationerna (vitsordet 3,4 på skalan 1–5/en skala från 1 till 5). En tydlig förändring jämfört med tidigare är att medelvitsordet till välfärdsområdena har sjunkit klart i jämförelse med det vitsord som gavs till social- och hälsovårdssektorn i den föregående enkäten. Å andra sidan framgick det av de öppna svaren att ett tidigare samarbete med en eventuell samkommun inom social- och hälsovårdssektorn har kunnat stödja arbetet med att inleda eller fortsätta samarbetet med välfärdsområdet.

Något över hälften (54 procent) av de kommuner som besvarade enkäten uppskattade att utbudet av anpassad motion har förbättrats något eller betydligt under de senaste fem åren. En dryg tredjedel (37 procent) ansåg att situationen var/hade förblivit oförändrad. Detta trots att resurserna och antalet grupper inom den anpassade motionen, enligt de uppgifter som respondenterna lämnat, hade minskat något jämfört med föregående enkät (2019). Enligt dessa uppgifter kan situationen alltså bedömas ha blivit mer ansträngd. De positiva bedömningarna baserade sig till stor del på att respondenterna upplevde att de hade möjlighet att utveckla gruppverksamheten eller andra former av tjänster.

Abstract

In spring 2024, the National Sports Council conducted the seventh commissioned municipal survey on adapted physical activity (APA). The aim of the survey was to examine the ways in which APA is organised and resourced, what services are provided and, as a newer theme, how accessibility is being promoted. The survey was sent to all municipalities in Mainland Finland and approximately half of them (51%) responded. The respondent municipalities cover around 80 per cent of the population of Mainland Finland.

The respondents show that municipalities spent an average of around EUR 1.8 per capita (gross) on APA. Compared with previous surveys, their gross expenditure fell. The number of APA groups provided by municipal sports services also decreased, with the number of groups in municipalities averaging at 10.2 per ten thousand inhabitants. In terms of groups provided by organisers with the main responsibility within a municipality to provide APA, the majority of participants were senior citizens and women. The average estimated share of senior citizens was 74 per cent and the share of women 70 per cent.

The number of groups provided by all organisers averaged at 22.1 per ten thousand inhabitants. The number shrunk from the previous survey. The decrease is partly due to the fact that the number of groups in the wellbeing services counties, which were established to replace the services of the health and social sector, had been smaller than the number of groups previously assessed in the health and social services sector.

The discount cards offered or accepted by municipalities was on level with 2019. Forty-one per cent of respondents reported that their municipality had discount cards and 18 per cent reported that they had some other system in place. The nomenclature, criteria and issuing practices of the cards were still very diverse.

The situation regarding the accessibility surveys was roughly the same as in the previous survey: while 54 per cent of municipalities conducted accessibility surveys from time to time, regular surveys were carried out in 13 per cent of the municipalities. Most of the survey respondents (approximately 60 per cent) estimated that the surveys have led to improvements.

Municipalities estimated that cooperation in APA worked best with pensioner organisations (grade 3.4 on scale 1–5). A clear change from before is that the average grade given to the wellbeing services counties dropped distinctly from the grade given to the health and social services sector in the previous survey. On the other hand, the open-ended responses revealed that cooperation in the past with a joint municipal authority in the health and social services sector may have made it easier to set up or continue cooperation with the wellbeing services county.

Slightly over half (54%) of the respondents estimated that the supply of APA had improved somewhat or significantly over the past five years, and slightly over one-third (37%) felt that the situation had remained unchanged. This was the case despite the situation arguably having tightened, as there was a slight reduction of the resources and group numbers of APA compared with the previous survey (2019). Positive assessments were largely based on the respondents' feeling that they had had the chance to develop the group activities and other services.

1

Johdanto

1 Johdanto

1.1 Kuntakyselyjen historia ja tavoitteet

Soveltavalla liikunnalla tarkoitetaan liikuntaa tai sitä edistävää toimintaa ”henkilöille, joiden on vamma, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai niiden sosiaalisiin tilanteisiin aiheuttaman vaikutuksen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan” (Soveltavan liikunnan ja paraurheilun sanasto).

Kuntien velvollisuudesta tukea erityistä tukea tarvitsevien ihmisten liikuntaa säädetään Liikuntalaissa (10.4.2015/390), Kuntalaissa (10.4.2015/410) ja Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014). Liikuntalain mukaan kunnan tehtävänä on luoda yleiset edellytykset liikunnalle paikallistasolla. Kunnan tulee luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen. (Liikuntalaki 5 §.)

Kuntalaissa todetaan, että kunta tai kuntayhtymä vastaa järjestämiensä palvelujen saatavuuden yhdenvertaisuudesta. (Kuntalaki 8 §.) Yhdenvertaisuuslaissa todetaan, että ”viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työllä.” (Yhdenvertaisuuslaki 15 §.) Yhdenvertaisuuslain maininta erityisjärjestelyistä on olennainen etenkin liikuntapaikkojen esteettömyyden ja saavutettavuuden kannalta.

Soveltavan liikunnan aiempi nimitys oli ”erityisliikunta”. Kuntien erityisliikunnan palvelut alkoivat kehittyä 1980-luvulla, kun vuonna 1984 liikuntalain muutos mahdollisti valtion tuen erityisliikunnan ohjauksen palkkaamisen yli 10 000 asukkaalla kuntiin. Korvamerkitty tuki oli voimassa vuoden 1993 liikuntalain uudistukseen asti. (Kaurala ja Väärälä, 2010; Piispanen ja Koivumäki, 2010.)

Edellä esitetty soveltavan liikunnan määritelmä on pääpiirteittäin samanlainen kuin erityisryhmien liikunnan määritelmä, joka on esitetty esimerkiksi vuonna 1996 julkaistussa Erityisryhmien liikunta 2000 -toimikunnan mietinnössä (Kom., 1996). Myöhemmin tulosten esittelyn yhteydessä tulee esiin, että soveltavan liikunnan työntekijöistä osalla on edelleen erityisliikunnanohjaajan ammattinimike.

Ensimmäinen laajempi selvitys kuntien erityisliikunnan liikunnan tilanteesta julkaistiin vuonna 2002 (Tiihonen ja Ala-Vähälä 2002). Sen jälkeen vastaavia selvityksiä on toteutettu noin neljän vuoden välein¹ ja nyt julkaistava selvitys on seitsemäs tästä aiheesta.

Soveltavan liikunnan kuntakyselyjen tavoitteena on tuottaa tietoa soveltavan liikunnan palvelujen järjestämisestä, resursseista sekä yhteistyöstä eri toimijoiden kesken. Viimeisissä selvityksissä uusia teemoja ovat olleet esteettömyys ja alennuskortit. Edellisessä selvityksessä (Ala-Vähälä & al. 2021) käsiteltiin myös Covid-19-epidemian vaikutusta soveltavan liikunnan palveluihin. Nyt toteutetussa selvityksessä tarkastellaan, miten hyvinvointialueiden perustaminen on vaikuttanut liikuntatoimen ja sosiaali- ja terveyssektorin yhteistyöhön soveltavan liikunnan palveluissa.

1 Ala-Vähälä & al. 2021; Ala-Vähälä, 2018; Ala-Vähälä ja Rikala, 2014; Ala-Vähälä, 2010; Ala-Vähälä, 2006; Tiihonen ja Ala-Vähälä, 2002.

1.2 Kuntakyselyn toteutus ja luotettavuuden arviointi

Soveltavan liikunnan kysely lähetettiin tammikuussa 2024 kaikkiin Manner-Suomen kuntiin. Kyselyyn vastaamatta jättäneille lähetettiin uusi vastauspyyntö helmikuun lopussa. Tämän jälkeen tehtiin vielä maaliskuussa 2024 puhelinkierros niihin yli 10 000 asukkaan kuntiin, joista ei ollut saatu vastausta.

Kyselyyn saatiin vastaukset 148 kunnasta, eli vastausprosentti oli 51. (Taulukko 1.) Miehikkälä ja Viro-lahti antoivat yhteisen vastauksen, samoin Keuruu, Multia ja Petäjävesi. Näissä molemmissa kuntaryhmissä soveltavan liikunnan palvelut järjestetään kuntien välisenä yhteistyönä. Nämä kaksi kuntaryhmää käsitellään myöhemmässä analyysissä kumpikin yhtenä kuntana, joten analysoitavien vastausten määräksi muodostui 145 kuntaa.

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneet kunnat. Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.

AVI-alue	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki kunnat
Etelä-Suomi	14	6	11	4	4	39
Itä-Suomi	11	2	2	2	1	18
Lappi	5	1	1	1		8
Lounais-Suomi	11	4	3	1	1	20
Länsi- ja Sisä-Suomi	25	11	6	2	2	46
Pohjois-Suomi	9	5	2		1	17
Yhteensä	75	29	25	10	9	148

Vastaajat painottuvat suurimpiin kuntiin. Kaikista yli sadan tuhannen asukkaan kaupungeista saatiin vastaus, ja 50 000–99 999 asukkaan kaupungeista neljä viidesosaa toimitti vastauksen. Suurin vastaajakato on kaikkein pienimmissä kunnissa. Alueittain vertaillen vastauksia saatiin parhaiten Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueelta ja vähiten Lapin ja Itä-Suomen aluehallintovirastojen alueilta. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Kyselyyn vastanneiden kuntien osuus koko maan kunnista – vastausprosentti. Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.

AVI-alue	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki kunnat
Etelä-Suomi	44 %	86 %	79 %	80 %	100 %	63 %
Itä-Suomi	33 %	40 %	67 %	100 %	100 %	41 %
Lappi	28 %	100 %	100 %	100 %		38 %
Lounais-Suomi	39 %	50 %	75 %	50 %	100 %	47 %
Länsi- ja Sisä-Suomi	44 %	69 %	75 %	100 %	100 %	54 %
Pohjois-Suomi	32 %	71 %	100 %		100 %	45 %
Kaikki kunnat	38 %	66 %	78 %	83 %	100 %	51 %

Vastaajakunnat kattavat noin 80 prosenttia Manner-Suomen väestöstä. Kaikilla aluehallintovirasto-alueilla väestöllinen kattavuus on yli 65 prosenttia. Väestöllinen kattavuus on heikoin pienimmissä kunnissa, alle 10 000 asukkaan kunnissa 40 prosentin luokkaa. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Miten vastaajakunnat kattavat Manner-Suomen väestön? Prosenttiosuudet. Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.

AVI-alue	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
Etelä-Suomi	42 %	87 %	80 %	84 %	100 %	90 %
Itä-Suomi	39 %	30 %	57 %	100 %	100 %	69 %
Lappi	26 %	100 %	100 %	100 %		70 %
Lounais-Suomi	43 %	54 %	70 %	38 %	100 %	65 %
Länsi- ja Sisä-Suomi	43 %	72 %	75 %	100 %	100 %	79 %
Pohjois-Suomi	39 %	70 %	100 %		100 %	79 %
Kaikki vastaajakunnat	40 %	67 %	77 %	83 %	100 %	80 %

Otoksen edustavuutta voidaan arvioida myös sen mukaan, miten hyvin vastanneiden kuntien väestön ikääntyneisyys ja terveydentila vastaavat kaikkien kuntien tilannetta. Tätä pohditaan seuraavassa luvussa.

2

Soveltavan liikunnan
potentiaalinen kysyntä

2

Soveltavan liikunnan potentiaalinen kysyntä

Soveltavan liikunnan potentiaalisella kysynnällä tarkoitetaan tässä yhteydessä niiden ihmisten määrää, jotka hyötyisivät soveltavan liikunnan palveluista vammojen, sairauksien tai muiden vastaavien rajoitteiden vuoksi. Potentiaalisesta kysynnästä ei voi tehdä tarkkaa arviota, koska soveltavan liikunnan palvelujen piiriin kuuluvia ihmisiä ei voi yksiselitteisesti rajata: jokin vamma tai sairaus voi yhdellä ihmisellä vaatia soveltavan liikunnan palveluja, mutta toinen pärjää yleisissä liikunnan palveluissa. Eri indikaattorien avulla voi kuitenkin arvioida, miten soveltavan liikunnan potentiaalisen asiakaskunnan määrä vaihtelee alueittain ja eri kokoisten kuntien kesken.

Soveltavan liikunnan potentiaalinen kysyntä vaihtelee alueittain ja kuntien koon mukaan. Terve Suomi -tutkimuksen mukaan 20 vuotta täyttäneistä noin kolmanneksella oli toimintarajoitteita jonkin terveysongelman vuoksi. Toimintarajoitteita omaavien osuus nousee siirryttäessä nuoremmista vanhempiin ikäryhmiin. Terve Suomi -tutkimuksen mukaan 20 vuotta täyttäneiden aikuisväestöstä noin kolmannes (33,7 %) koki, että heillä oli toimintarajoite terveysongelman vuoksi. Alle 65-vuotiailla rajoitteita omaavien osuus oli hieman alle 30 prosenttia, 75 vuotta täyttäneistä yli puolet koki, että jokin terveysongelma rajoittaa heidän toimintakykyään. (THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2005–2024.)

Koska toimintarajoitteita omaavien osuus kasvaa siirryttäessä vanhempiin ikäryhmiin, ikääntyneiden väestöosuutta voi käyttää yhtenä indikaattorina arvioitaessa soveltavan liikunnan kohderyhmän laajuutta.

Taulukoissa 4 ja 5 esitetään 65 vuotta täyttäneiden osuudet Manner-Suomen kunnissa eroteltuna kuntien suuruusluokkien ja aluehallintovirastoalueiden mukaan. Taulukossa 4 luvut ovat kaikista Manner-Suomen kunnista ja taulukossa 5 luvut ovat kyselyyn vastanneiden kuntien osalta.

Kaikkien Manner-Suomen kuntien osalta ikääntyneiden (65+ vuotta) osuus kuntien väkiluvusta on keskimäärin noin 30 prosenttia. (Taulukko 4.) Kyselyyn vastanneissa kunnissa keskiarvo on hieman pienempi. (Taulukko 5.) Eroa selittää se, että pienistä kunnista tuli vastauksia muita kuntia vähemmän ja ikääntyneiden osuus on pienissä kunnissa tyypillisesti muita kuntia suurempi, kuten taulukosta 4 selviää. Alueittain ikääntyneiden osuus on suurin Itä-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa ja toiseksi suurin Lapin aluehallintoviraston alueen kunnissa.

Taulukko 4. *Soveltavan liikunnan potentiaalinen kysyntä, 65 vuotta täyttäneiden osuudet kunnan väkiluvusta. Kaikki Manner-Suomen kunnat. Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.*

AVI-alue	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki kunnat
Etelä-Suomi	31,6	29,4	22,5	26,7	18,5	28,0
Itä-Suomi	38,2	30,1	28,4	25,8	22,2	35,7
Lappi	33,5	30,6	25,5	20,8		32,4
Lounais-Suomi	30,4	28,6	23,1	28,0	20,8	29,1
Länsi- ja Sisä-Suomi	33,0	26,2	22,5	20,8	19,2	30,2
Pohjois-Suomi	30,7	22,6	26,1		17,1	28,6
Kaikki kunnat	33,0	27,1	23,4	25,3	19,1	30,4

Taulukko 5. Soveltavan liikunnan potentiaalinen kysyntä, 65 vuotta täyttäneiden osuudet kunnan väkiluvusta. Kuntakyselyyn vastanneet kunnat. Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.

AVI-alue	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki kunnat
Etelä-Suomi	32,2	29,2	23,0	27,7	18,5	27,3
Itä-Suomi	36,6	31,9	25,5	25,8	22,2	32,8
Lappi	33,7	30,6	25,5	20,8		30,7
Lounais-Suomi	29,1	28,3	23,7	29,0	20,8	27,7
Länsi- ja Sisä-Suomi	31,7	26,4	23,6	20,8	19,2	28,3
Pohjois-Suomi	31,5	21,9	26,1		17,1	27,2
Kaikki vastaajakunnat	32,2	27,0	23,8	25,4	19,1	28,5

Ikääntyneiden määriä koskevat tiedot viittaavat siihen, että soveltavan liikunnan kysyntä on suurinta pienimmissä kunnissa ja alueittain vertaillen Itä-Suomen ja Lapin aluehallintoviraston alueilla.

Toimintarajoitteiden esiintymisen kuntakohtaisia eroja voi verrata myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman sairastavuusindeksin avulla. Sairastavuusindeksi on tunnusluku, joka mittaa keskeisten sairauksien esiintyvyyden eroja Suomessa. Indikaattori koostuu kymmenen yleisimmän sairausryhmän² erillisistä osaindekseistä, joita painotetaan sen mukaan, mikä on kyseisen sairausryhmän vaikutus kuolleisuuteen, työkyvyttömyyteen, elämänlaatuun ja sosiaali- ja terveyssektorin palvelujen käyttöön. Sairastavuusindeksiin sisältyvät tapaturmat, mutta eivät esimerkiksi kehitysvammat, joten se ei osu täysin yhteen soveltavan liikunnan kohderyhmän kanssa. Tällä varauksella sitä voi käyttää suuntaa antavana indikaattorina arvioitaessa soveltavan liikunnan palvelujen kysyntää.

Myös sairastavuusindeksin perusteella soveltavan liikunnan kysyntä vaihtelee alueittain. Itä-Suomen, Pohjois-Suomen ja Lapin kunnissa sairastavuusindeksin luvut ovat huomattavasti korkeampia, eli sairaiden osuus on suurempi kuin muilla alueilla. Kuntien suuruus vaikuttaa vähemmän indeksilukuihin. Indeksiluku on matalimmillaan 20 000–49 999 asukkaan kunnissa ja korkeimmillaan alle 10 000 asukkaan kunnissa. Eroa pienimpiin kuntiin ei selitä se, että pienissä kunnissa väestö on ikääntyneempää, sillä laskelmassa iän merkitys on vakioitu. (Taulukko 6.)

Taulukko 6. Väestön sairastavuus-indeksi³ (ikävakioitu). Manner-Suomen kunnat 2021. Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.

AVI-alue	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki kunnat
Etelä-Suomi	98	98	95	100	93	97
Itä-Suomi	121	115	111	108	121	119
Lappi	107	135	104	110		108
Lounais-Suomi	96	97	92	99	102	96
Länsi- ja Sisä-Suomi	101	99	94	101	101	100
Pohjois-Suomi	116	104	114		107	114
Kaikki kunnat	106	102	98	102	100	104

Sairastavuusindeksi, ikävakioitu (ind. 5641).

- 2 Kyseiset sairausryhmät ovat: syövät, sepelvaltimotauti, aivoverisuonitaudit, tuki- ja liikuntaelinsairaudet, vakavat mielenterveyden häiriöt, tapaturmat, muistisairaudet, keuhkosairaudet, diabetes, alkoholisairaudet. Kelan ja THL:n Sairastavuusindeksi, ikävakioitu (ind. 5641). Sotkanet.fi
- 3 Sairastavuuden kasvu kasvattaa indeksilukua ja aleneminen pienentää sitä. Suomen kaikkien kuntien keskiarvo – Ahvenanmaan kunnat mukaan lukien – on 100.

Kyselyyn vastanneissa kunnissa erot ovat muuten saman suuntaisia, mutta Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kuntien keskimääräinen tilanne on kyselyyn vastanneissa kunnissa parempi kuin mitä vastaava keskiarvo oli kaikkien alueen kuntien osalta. (Taulukko 7.)

Taulukko 7. Väestön sairastavuusindeksi (ikävakioitu). Kuntakyselyyn vastanneet kunnat. Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.

AVI-alue	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
Etelä-Suomi	100	98	96	102	93	98
Itä-Suomi	120	116	114	108	121	117
Lappi	109	135	104	110		112
Lounais-Suomi	97	100	92	98	102	97
Länsi- ja Sisä-Suomi	98	101	95	101	101	99
Pohjois-Suomi	111	104	114		107	109
Kaikki vastaajakunnat	104	103	98	104	100	103

3

Soveltavan liikunnan palvelujen järjestäminen ja resurssit

3

Soveltavan liikunnan palvelujen järjestäminen ja resurssit

Soveltavan liikunnan järjestelyjä käydään seuraavassa lävitse viidestä näkökulmasta: mikä tai mitkä tahot vastaavat soveltavan liikunnan palveluista; miten soveltavan liikunnan kohderyhmä on määritelty; millaiset suunnitelmat tukevat/ohjaavat soveltavan liikunnan työtä; millaiset henkilöresurssit ja millaiset taloudelliset resurssit on soveltavalla liikunnalla.

3.1 Soveltavan liikunnan päävastuullinen vastuutaho

Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan soveltavan liikunnan päävastuullinen järjestäjätaho. Vastaajat saivat valita neljästä vaihtoehdosta: (1) liikuntatoimi tai vastaava, (2) kaksi tai useampia vastuutahoja, (3) ostopalvelu ja (4) muu järjestely, mikä.

Vastausten perusteella soveltavan liikunnan palvelujen päävastuullinen järjestäjä oli useimmiten liikuntatoimi tai vastaava taho. Liikuntatoimen rooli korostui etenkin yli 20 000 asukkaan kunnissa. Pienemmissä kunnissa oli useammin muita järjestelytapoja. (Taulukko 8.)

Taulukko 8. *Soveltavan liikunnan pääasiallinen vastuutaho. Erottelu kuntakoon mukaan*

Soveltavan liikunnan pääasiallinen vastuutaho	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
Liikuntatoimi tai vastaava	61 %	57 %	88 %	70 %	78 %	66 %
Kaksi tai useampia vastuutahoja	11 %	30 %	4 %	10 %	11 %	14 %
Ostopalvelu	8 %	3 %	4 %	20 %	0 %	7 %
Muu järjestely	18 %	10 %	4 %	0 %	11 %	12 %
Ei vastausta	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N	71	30	25	10	9	145

Niissä kunnissa, jotka ilmoittivat kaksi tai useampia vastuutahoja, tai ilmoittivat jonkin muun järjestelyn, mainittiin palvelujen järjestäjinä yleisimmin kansalais- ja työväenopistot (16 mainintaa), seurat ja yhdistykset (11 mainintaa) sekä yritykset (8 mainintaa). Yhdessä kunnassa palvelut hoidettiin ostopalveluna oman kunnan omistamalta yritykseltä. Neljällä vastaajalla toinen kunta järjesti palvelut. Kuusi kuntaa ilmoitti, että varsinaisia soveltavan liikunnan palveluja ei ollut.

3.2 Soveltavan liikunnan kohderyhmän määrittely

Vastaajia pyydettiin kertomaan, miten he määrittivät soveltavan liikunnan kohderyhmän. Vastaajat saattoivat myös kuvata, miten on tehty rajanveto soveltavan liikunnan ryhmien ja muiden liikuntaryhmien kesken. Palvelujen luonnetta ja kohderyhmiä tarkastellaan myöhemmin luvussa 4. Tässä yhteydessä pohditaan kunnista tulleiden vastausten perusteella sitä, miten soveltavan liikunnan järjestäjät itse mieltävät soveltavan liikunnan kohderyhmän ja palvelujen luonteen.

Vastauksissa nousee esiin pohdintaa soveltavan liikunnan piirin rajauksesta, etenkin siitä, miten tiukasti kohderyhmä rajataan. Toinen keskeinen tarkastelun aihe on, missä määrin tarjotaan yleisiä, mahdollisimman monelle soveltavan liikunnan piiriin kuuluvalle sopivia ryhmiä, missä määrin jollekin yksittäiselle kohderyhmälle räätälöityjä palveluja. Osa vastaajista pohti, miten kunnan väestökehitys, etenkin ikääntyneiden määrän kasvu, vaikuttaa soveltavan liikunnan kysyntään. Kysyntää pohdittiin myös siitä näkökulmasta, että pienissä kunnissa oli vaikea koota suppeammille kohderyhmille räätälöityjä palveluja.

Kuntien antamat vastaukset jakoutuivat neljään perustyyppiin: yleisimmin vastauksissa kuvattiin palvelujen tarjontaa ja toteutustapoja, ja lisäksi osa vastaajista esitteli keskeiset kohderyhmät sekä työnjaon eri toimijoiden kesken. Esiin nostettiin työnjako liikuntatoimen ja muiden palvelujen tarjoajien kesken sekä kuvattiin sitä, minkä tyyppisiä palveluja eri kohderyhmille tuotettiin.

”Yhdistysten kautta erilaisille pitkäaikaissairaiden ryhmille, kunnalla kevyempää ja helpompaa liikuntaa ikääntyneille.” (Alle 10 000 asukkaan kunta.)

”Liikuntapalvelut vastaa pääasiassa vammaisten henkilöiden ryhmistä ja kansalaisopisto seniori-ikäisistä, jotka eivät kuulu soveltavan liikunnan kohderyhmään. Hyvinvointialue toteuttaa kuntouttavaa toimintaa.” (10 000–19 999 asukkaan kunta.)

Yhden suuremman kaupungin vastauksessa kuvattiin sitä, miten erityyppiset liikunnan palvelut voivat sulautua yhteen siten, että soveltavan liikunnan asiakkaat voivat ohjautua useita eri reittejä liikunnan palveluihin.

”Integraation kehityksen myötä muut palvelut ovat kehittyneet ja kehittyvät edelleen siten, että soveltavan liikunnan kohderyhmää liikkuu paljon myös muissa kuin soveltavan liikunnan palveluissa. Esim. työttömille suunnatussa Kimmo-kannekeessa on paljon mukana myös mielen-terveyskuntoutujia. Vastaavasti esim. lievempiä tuki- ja liikuntaelinoireisia on mukana aikuisten ohjatun liikunnan tuotteissa Ikääntyneille liikkujille, joilla on alkavaa/lieviä toimintakyvyn haasteita on paljon omaa toimintaa ..., mutta toimintakyvyn rajoitteiden lisääntyessä (esim. apuvälineen käyttö) kohderyhmälle tarjotaan myös soveltavan liikunnan palveluita. Lapset integroituvat hyvin seurojen toimintaan.” (Yli 100 000 asukkaan kaupunki.)

Toiseksi tyypillisimmässä vastaustyyppissä lueltiin ne kohderyhmät, joille palveluja tarjottiin. Vastauksissa mainittiin useimmiten ikääntyneet (mahdollisin varauksin) sekä erilaiset sairaus- ja vammaryhmät siinä laajuudessa, mitä tarjontaa oli. Samalla saatettiin tuoda esiin, keitä ohjatun liikunnan tarjonnalla ylipäätään pyrittiin palvelemaan.

”Heikkokuntoiset kaiken ikäiset, ikäihmiset, pitkäaikaissairaajat, ne yli 65-vuotiaat, joiden toimintakyky on selvästi heikentynyt.” (Alle 10 000 asukkaan kunta.)

”Isoimpana ryhmänä on ikääntyvien erilaiset liikuntaryhmät. Soveltavan lapsen liikuntaryhmä, kehitysvammaisten liikuntaryhmä sekä 2 kpl mielen-terveys kuntoutujien liikuntaryhmää. Painotus on erityisryhmiin ohjatuissa liikuntaryhmissä.” (10 000–19 999 asukkaan kunta.)

Kolmannen tyyppisessä vastauksessa esitettiin soveltavan liikunnan yleinen määritelmä (sisällöltään saman tyyppinen kuin soveltavan liikunnan sanastossa⁴) ja osassa vastauksista korostettiin sitä, että toiminnan tavoitteena on liikunnan tasa-arvon edistäminen. Osassa kuvattiin myös palveluja.

”Soveltava liikunta kohdennetaan niille, joille muut tahot eivät järjestä ohjattua toimintaa. Tällä hetkellä: aisti- ja liikuntavammaiset, erityislapset ja ne 75+-vuotiaat, joiden toimintakyky on selvästi heikentynyt.” (50 000–99 999 asukkaan kaupunki.)

Neljäs ja harvinaisin vaihtoehto oli, että vastauksessa todettiin, että kunnassa ei ole erikseen tarjolla soveltavan liikunnan palveluja. Osassa vastauksia kuitenkin selvitettiin, miten soveltavan liikunnan asiakkaat (tarvitsijat) voivat osin hyödyntää yleisiä liikuntapalveluja, ja miten kaikille tarjottuja palveluja voitiin soveltaa liikkujan tarpeiden mukaan.

”Meillä ei ole säännöllisiä soveltavan liikunnan ryhmiä. Ohjattuihin ryhmiin voi tulla vaikka olisi toimintakyvyn vajaus. Silloin liikuntaa sopeutetaan vastaamaan yksilöllisiä tarpeita.” (Alle 10 000 asukkaan kunta.)

Osa kunnista nosti esiin liikuntaneuvonnan ja elämäntapaohjauksen roolin osana soveltavan liikunnan palveluja. Vastauksissa mainittiin, että liikuntaneuvonnan tehtävänä oli ohjata soveltavan liikunnan palveluihin asiakkaita. Yhdessä vastauksessa tuotiin esille myös se, että liikuntaneuvonnan avulla on mahdollista saada vähän liikkuvia liikunnan piiriin.

Soveltavan liikunnan rajanvedon ”tiukkuus” vaihteli rajanvetoa koskevissa pohdinnoissa. Tämä tuli esiin etenkin ikääntyneiden liikunnassa. ”Tiukka” rajanveto tehtiin esimerkiksi määrittelemällä, että soveltavan liikunnan ulkopuolelle, yleisen liikunnan piiriin, kuuluivat ne, jotka pärjäsivät itsenäisesti ja joilla oli kohtuullinen kunto. Väljemmissä rajanvedoissa todettiin, että ikääntyneiden ryhmät saattoivat olla avoimia kaikille, vaikka niidenkin osalta todennäköisesti tavoiteltiin niitä, joiden kunto on heikentynyt.

”Terveysliikuntaryhmät on eläkeläisille, jotka pääsääntöisesti pystyvät menemään tunnilla lattiatasoon ja pysyvät reippaammalla tunnilla mukana.” (50 000–99 999 asukkaan kaupunki.)

”Ikääntyneiden ryhmät ovat avoimia ryhmiä kaikille, pääpaino näissä ryhmissä on vähän liikkuvat ja liikuntarajoitteiset.” (10 000–19 999 asukkaan kunta.)

”Liikuntapalvelut järjestää eläkeläisten liikuntaryhmiä. Kaikki eläkeläiset ovat tervetulleita osallistumaan matalan kynnyksen liikuntaryhmiin riippumatta terveydentilastaan.” (Yli 100 000 asukkaan kaupunki.)

Soveltavan liikunnan sisäisten rajanvetojen osalta keskeinen kysymys on, millä tavoin liikunnan ryhmät luokitellaan. **Vastausten perusteella kuntien ryhmäliikunnan tarjonta koostui yleensä kokonaisuudesta, jossa oli ikääntyneille tarkoitettuja ryhmiä, usein myös lasten ryhmiä, yleisiä ryhmiä tai yhdistelmäryhmiä, joihin saattoi osallistua toimintakyvyn mukaan, sekä tarkemmin kohdennettuja ryhmiä tiettyihin vamma- ja sairausryhmiin kuuluville.** Viimeksi mainittujen piiriin kuuluivat usein esimerkiksi kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien ryhmät.

Kun kunta tarjoaa sairaus- ja vammaryhmien rajat ylittäviä ryhmiä, haasteena on, miten asiakas löytää sopivan ryhmän. Vastausten mukaan asiakkaita voitiin ohjata sopiviin ryhmiin tiedottamalla, minkä tyyppisille liikkujille ryhmät sopivat. Toisena vaihtoehtona oli räätälöidä ryhmän toimintaa sen mukaan, millaisia tarpeita osallistujilla oli, eli ohjaajat pyrkivät ottamaan huomioon kunkin liikkujan erityistarpeet. Näin voitiin tehdä myös yleisissä ryhmissä.

4 ”Soveltava liikunta, määritelmä: järjestetty liikunta tai liikuntaa edistävä toiminta henkilöille, joiden on vamma, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai niiden sosiaalisiin tilanteisiin aiheuttaman vaikutuksen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan.” Soveltavan liikunnan ja paraurheilun sanasto.

” ... soveltavan liikunnan kohderyhmään kuuluvat toimintakyvyltään heikentyneet ikäihmiset sekä toimintaesteiset henkilöt. Liikuntaryhmät kuvataan markkinoinnissa kohderyhmälle sopivaksi, kuten esim. kevennetty vesijumppa. Tuntisuunnitelmissa ja ohjauksissa on huomioitu kohderyhmät.” (10 000–19 999 asukkaan kaupunki.)

”Ei rajattu kategorioihin. Toiminnassa huomioidaan vammojen, sairauksien, toimintakyvyn heikkenemisen ja muiden liikkumiseen vaikuttavien tekijöiden vaikutus. Monissa ryhmissä, joita ei mielletä selkeästi soveltavan liikunnan ryhmiksi, otetaan myös huomioon asiakkaiden mahdolliset toiminnalliset rajoitteet.” (20 000–49 999 asukkaan kunta.)

Muutamassa pienemmässä kunnassa avoimia ryhmiä perusteltiin sillä että, tiedossa olevien asiakkaiden määrä oli pieni ja kunnan mahdollisuudet tarjota palveluja ovat rajalliset. Sen vuoksi ei kannattanut koota ryhmiä yksittäisten vammojen tai sairauksien mukaan.

Soveltavan liikunnan kohderyhmästä kertovat myös ne vastaukset, joissa pohdittiin, millaisia ryhmiä on vaikea tavoittaa. Eniten mainintoja tuli seikoista, jotka liittyivät palvelujen järjestämiseen ja niihin liittyviin haasteisiin, kuten kuljetus- tai avustajapalvelujen puutteeseen (11 mainintaa). Nämä vastaukset tuovat esiin sen, millaisia haasteita liittyy vaativaa, monialaista tukea tarvitsevan henkilön liikunnan harrastamiseen. Toiseksi eniten mainintoja sai vähän liikkuvien tavoittaminen (6 mainintaa).

Näiden lisäksi tuli hajamainintoja siitä, miten voitaisiin tavoittaa palvelujärjestelmän ulkopuolella olevia työkäisiä tai vähän liikkuvia lapsia. Vamma- tai sairausryhmien osalta mainittiin mielenterveysongelmaiset (2 mainintaa) sekä vaikeasti vammautuneet.

3.3 Soveltavan liikunnan suunnitelmat

Vain kuusitoista vastaajaa (16/145) ilmoitti, että heidän kunnassaan on soveltavan liikunnan suunnitelma. Näistäkin kymmenen oli osana laajempaa liikuntasuunnitelmaa tai vastaavaa, ja vain kuudella kunnalla oli varsinainen erillinen soveltavan liikunnan suunnitelma. Kaikille suunnitelmille oli ilmoitettu voimassaoloaika, ja – yhtä vastaajakuntaa lukuun ottamatta – suunnitelman toteuttamisen vastuutaho.

Lähes kaikille näille suunnitelmille oli määritelty seurannan järjestelmä. Seuranta saattoi liittyä hyvinvointikertomusprosessiin, olla osana laajempaa liikuntasuunnitelman seurantaa tai suunnitelmassa itsessään oli määritelty, miten toteutumista seurataan. Osa vastaajista mainitsi tämän kysymyksen yhteydessä seurannan tekniikat, kuten kyselyt ja mittaristot, mutta ei kuvannut prosessia sen tarkemmin.

Vaikka soveltavalla liikunnalla ei yleensä ole omaa suunnitelmaa, noin puolessa kunnista (71/148) soveltava liikunta sisältyi johonkin toiseen suunnitelmaan, joissain tapauksissa useampaankin suunnitelmaan. Osa näistä suunnitelmista oli mainittu jo aiemmin kysyttäessä, onko kunnalla varsinaista soveltavan liikunnan suunnitelmaa. Soveltavan liikunnan sisällyttäminen yleisempään suunnitelmaan yleistyy siirryttäessä suurempiin kuntiin. Yleisimmin mainittu suunnitelma oli liikuntasuunnitelma tai -strategia tai toimenpideohjelma (29 mainintaa). Toiseksi yleisimmin mainittiin hyvinvointisuunnitelma (18 mainintaa). Näiden jälkeen tulivat kuntastrategia (13 mainintaa) ja hyvinvointikertomus (9 mainintaa) sekä liikuntapaikkoja ja -olosuhteita koskevat suunnitelmat (6 mainintaa). Hajamainintoja saivat muun muassa talousarvio, vammaispoliittiset ohjelmat, vanhuspoliittiset ohjelmat ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. (Taulukko 9.)

Taulukko 9. Suunnitelmat, joihin sisältyy soveltava liikunta. Mainintojen määrä.

	Mainintojen määrä
Liikuntastrategia/suunnitelma/toimenpideohjelma	29 ⁵
Hyvinvointisuunnitelma	18
Kuntastrategia	13
Hyvinvointikertomus	9
Liikuntapaikkoja ja -olosuhteita koskevat suunnitelmat	6
Taloutta koskevat suunnitelmat, talousarvio	3
Vammaispoliittinen ohjelma	3
Vanhuspoliittinen ohjelma	3
Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat	3
Maakuntatason strategia tai suunnitelma	3
Muu suunnitelma	11

N: 66 kunnan ilmoittamat tiedot. Samasta kunnasta on voitu ilmoittaa useampi suunnitelma.

Suunnitelmat olivat voimassa tyypillisesti neljä vuotta, kunnan talousarviot ja hyvinvointikertomukset kattoivat yhden vuoden. Lisäksi mainittiin muutama pidemmän aikavälin suunnitelma. Yksi kaupunki ilmoitti, että liikuntasuunnitelma on vanhentunut.

Suunnitelmien vastuutahot vaihtelevat luonnollisesti suunnitelman luonteen mukaan. Kuntastrategioiden osalta vastuutahona mainittiin valtuusto, liikuntastrategian tai -suunnitelman vastuutahoina mainittiin liikuntatoimi tai vastaava. Hyvinvointisuunnitelmien ja hyvinvointikertomusten osalta vastuutahoina mainittiin hyvinvointisektori. Hallinnollinen taso vaihteli: vastauksissa mainittiin sekä valtuusto-, lautakunta- että toimialataso.

Vastauksista ei selviä, miten vahvasti yleisemmän tason suunnitelmat tukevat ja ohjaavat soveltavan liikunnan työtä. Todennäköisesti soveltavan liikunnan osuus on ohut niissä suunnitelmissa ja ohjelmissa, jotka eivät kohdistu ensisijaisesti liikuntaan. Soveltavan liikunnan suunnitelmat voivat olla luonteva osa yleistä liikuntasuunnitelmaa, mutta vaikka soveltavan liikunnan suunnitelmat ja yleiset liikuntasuunnitelmat laskettaisiin yhteen, liikuntaan keskittyviä suunnitelmia oli edelleenkin vain 35 kappaletta.

Soveltavaan liikuntaan keskittyvien – itsenäisten ja yleisiin liikuntasuunnitelmiin integroitujen – suunnitelmien vähäisyys on mainittu jo aiemmissa arvioinneissa (ks. esim. Ala-Vähälä & al., 2021). Suunnitelmien määrä näyttäisi olevan suurin piirtein samalla tasolla kuin vuonna 2019. Jos kuntien ilmoittamista suunnitelmista poimitaan esiin itsenäiset soveltavan liikunnan suunnitelmat sekä sellaiset liikuntasuunnitelmat, joihin sisältyy soveltava liikunta, niin vuoden 2019 selvityksestä näitä löytyi 33 (22 % vastaajakunnista). Nyt toteutetussa selvityksessä vastaava luku oli edellä mainittu 35, eli 24 prosenttia vastaajakunnista.

5 Näistä neljä oli ilmoitettu myös kysyttäessä soveltavan liikunnan suunnitelmaa.

3.4 Soveltavan liikunnan henkilöresurssit

Soveltavan liikunnan henkilöresurssien osalta tarkastellaan sitä, millaisilla nimikkeillä soveltavan liikunnan työntekijät työskentelevät, millainen koulutus heillä on, mitä kuuluu heidän tehtäviinsä ja miten soveltavaan liikuntaan käytetty työ jakaantuu eri tehtävien kesken.

Aiemmista kyselyistä poiketen nyt ei tehdä arviota henkilöstön kokonaismäärästä. Syynä on se, että tekni- virheen vuoksi kaksi työntekijöiden määriä koskevaa kysymystä jäi webropol-lomakkeessa näky- mättömiin, ja täydentävään kysymykseen vastasi vain osa kunnista. Vastauksia saatiin koottua 48, mikä tuottaa laadullista tietoa, mutta työntekijöiden kokonaismäärän arvioimiseen otos on liian pieni.

3.4.1 Soveltavan liikunnan tehtävissä toimivien ammattinimikkeet

Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan vapaamuotoisesti, millaisilla ammattinimikkeillä soveltavan liikunnan piirissä käytettiin, millaisia tehtäviä toimenkuvaan sisältyi ja millainen koulutus pohja eri nimikkeiden piiriin kuuluvilla oli. Tavoitteena oli selvittää, minkä tyyppistä asiantuntemusta työntekijöiltä vaadittiin, millaista koulutusta edellytettiin ja miten soveltavan liikunnan erityistarpeet näkyivät nimikkeistössä.

Vastausten perusteella soveltavan liikunnan alalla työskentelevien yleisin nimike oli ”liikunnanoh- jaaja” (26 mainintaa), toisen ryhmän muodostivat nimikkeet ”suunnittelija”, ”koordinaattori” ja ”lii- kuntasihteeri” (20 mainintaa). Nämä nimikkeet on luettu samaan ryhmään, koska kaikki viittaavat suunnitteluun ja hallinnon pyörittämiseen. Vasta kolmantena ryhmänä tulivat erityisliikunnan ohjaajat (17 mainintaa). Neljäntenä nimikeryhmänä mainittiin erityyppisiä johtajanimikkeitä, joihin on mukaan luettu myös vastuuohjaajat (14 mainintaa). Näiden lisäksi mainittiin ”liikuntaneuvoja” (8 mainintaa), uimavalvojat ja uimaopettajat (6 mainintaa). Neljässä kunnassa toimi erityisliikunnan koordinaattoreita. (Taulukko 10.)

Kunnat eivät tässä yhteydessä yleensä ilmoittaneet tuntiohjaajia. Myöhemmässä kysymyksessä tuli esille, että heitä on noin puolet työntekijöistä, jos vertaisohjaajat jätetään laskuista pois.

Taulukko 10. Vastaajien ilmoittamat soveltavan liikunnan työntekijöiden ammattinimikkeet.

Nimiketyyppi	Ilmoitettujen nimikkeiden määrä
Liikunnanohjaaja	26
Suunnittelija, koordinaattori, liikuntasihteeri	20
Erytisliikunnanohjaaja	17
Johtaja, päällikkö, vastaava työntekijä	14
Liikuntaneuvoja	8
Uimaopettaja, uimainvalvoja	6
Soveltavan liikunnan suunnittelija tai koordinaattori	4
Tuntiohjaaja	2
Muu	3
Yhteensä	98

N: Tieto saatu 48 kunnasta.

Vastausten perusteella liikunnanohjaajan ammattinimike on huomattavasti yleisempi kuin erityislii- kunnanohjaaja tai vastaava soveltavaan liikuntaan viittaava nimike. Ero tulee esiin vielä selvemmin, kun verrataan eri nimikkeiden alla työskentelevien henkilöiden määriä: liikunnanohjaajia ilmoitettiin 2,5 kertaa enemmän kuin erityisliikunnanohjaajia. (Taulukko 11.) Soveltavan liikunnan ohjaajien nimikkeitä on selvitetty systemaattisesti vuodesta 2017 lähtien. Vuoden 2017 selvityksessä liikunnanohjaajia oli

noin neljä kertaa erityisliikunnanohjaajia enemmän. (Ala-Vähälä, 2018.) Vuoden 2019 kyselyssä liikunnanohjaajien määrä oli yli kolminkertainen erityisliikunnanohjaajiin verrattuna. (Ala-Vähälä & al., 2021.)

Taulukko 11. Vastaajien ilmoittamien työntekijöiden määrä eri nimikkeiden piirissä.

Nimiketyyppi	Työntekijöiden määrä
Liikunnanohjaaja	58
Erytisliikunnanohjaaja	23,5 ⁶
Suunnittelija, koordinaattori, liikuntasihtööri	19,9
Johtaja, päällikkö, vastaava työntekijä	15
Uimaopettaja, uinninvalvoja	15
Liikuntaneuvoja	10
Muu	7
Tuntiohjaaja	5
Ostopalvelu	4
Soveltavan liikunnan suunnittelija tai koordinaattori	4
Yhteensä	161,4

N: Tieto saatu 48 kunnasta.

Soveltavan liikunnan ohjaajien määrän kasvun mahdollisti 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa korvamerkitty valtion tuki erityisliikunnan ohjaajan palkkaamiseen. Arvion mukaan tuolloin erityisliikunnan ohjaajan nimikkeellä työskenteli noin 80 työntekijää. (Piispanen & Koivumäki, 2010.) Erytisliikunnan ohjaajien määrä on todennäköisesti pienentynyt noista ajoista, mutta viimeisen kolmen selvityksen aikana tilanne on pysynyt vakaana. Silti valtaosan soveltavan liikunnan työstä tekevät ”yleiset” liikunnanohjaajat.

Eri nimikkeiden alle sijoittuneiden työntekijöiden toimenkuvat vastaavat paljolti nimikkeiden antamaa tietoa, mutta kunkin nimikkeen sisällä on jonkin verran vaihtelua, ja samoja töitä tehdään eri nimikkeiden alla.

Vastausten perusteella liikunnanohjaajilla perustehtävänä oli liikunnanohjaus ja soveltavan liikunnan ohjaus (24 mainintaa) ja näiden lisäksi mainittiin liikuntaneuvonta (11 mainintaa), toiminnan suunnittelu (9 mainintaa) sekä tiedotus ja viestintä (6 mainintaa). Hajamainintoina (1–3 mainintaa) tulivat esiin organisointi, elintapaohjaus, tapahtumien järjestäminen ja uimaopetus. Liikunnanohjaajilla oli tyypillisesti ammattikorkeakoulututkinto (14 mainintaa), useimmiten liikunnanohjaaja (AMK), mutta joukossa oli myös esimerkiksi fysioterapeutteja. Toiseksi yleisin tutkintotyyppi oli liikunta-alan toisen asteen koulutus tai ammattitutkinto (7 mainintaa). Vastaajat ilmoittivat myös neljä opistotason liikunnanohjaajantutkintoa. Tosin on mahdollista, että jonkun osalta on jäänyt täsmentämättä, että kyseessä on ammattikorkeakoulutasoinen tutkinto.

Erytisliikunnanohjaajien tehtävät olivat samantapaisia, eli yleisimmin tehtävinä mainittiin liikunnanohjaus ja soveltavan liikunnan ohjaus (16 mainintaa). Näiden lisäksi mainittiin suunnittelu (10 mainintaa) ja liikuntaneuvonta (6 mainintaa) sekä tiedotus ja viestintä (6 mainintaa). Hajamainintoina tulivat esiin projektit ja kehittämistyö, johtaminen, toiminnan organisointi/toteutus sekä tapahtumien järjestäminen. Valtaosalla erityisliikunnanohjaajista oli AMK-tutkinto (13). Lisäksi ilmoitettiin kaksi opistotason liikunnanohjaajan tutkintoa sekä kaksi toisen asteen tutkintoa.

⁶ Osa ilmoitetuista työntekijöistä oli osa-aikaisia.

Vastausten perusteella liikunnanohjaajien ja soveltavan liikunnan ohjaajien työnkuva vaikuttaa monipuoliselta: siihen sisältyy suunnittelua, toiminnan organisointia, viestintää. Heillä on tyypillisesti liikunnanohjaajan (AMK) koulutus.

Toiseksi yleisimmässä nimikeryhmässä, eli suunnittelijoiden, koordinaattorien ja liikuntasiihteerien joukossa, yleisimmin mainittu tehtävä oli suunnittelu (13 mainintaa). Näiden lisäksi useampia mainintoja saivat tiedotus ja viestintä (7 mainintaa), liikunnanohjaus ja soveltavan liikunnan ohjaus (6 mainintaa) sekä koordinointi (5 mainintaa).

Hajamainintoja saivat projekteihin ja kehittämistyöhön liittyvät tehtävät, organisointi/toteutus, työryhmien vetäminen, verkostoyhteistyö, tapahtumien järjestäminen, liikuntaneuvonta ja johtaminen. Eri-työryhmien liikunnan suunnittelijoiden ja koordinaattorien työnkuva oli pääosin samankaltainen, tosin kaikkien osalta mainittiin ohjaus.

Suunnittelijan, koordinaattorin ja liikuntasiihteerin tyypillinen koulutus oli ammattikorkeakoulu (13 mainintaa). Näiden lisäksi ilmoitettiin neljä maisterintutkintoa ja yksi toisen asteen tutkinto. Eri-työryhmien liikunnan suunnittelijoista tai koordinaattoreista kolmella oli ammattikorkeakoulututkinto ja yhdellä oli toisen asteen tutkinto.

Johtavassa asemassa olevien työnkuvaan sisältyivät – ymmärrettävästi – hallinto ja johtaminen, suunnittelu ja viestintä. Hajamainintoja saivat muun muassa verkostoyhteistyö ja toiminnan koordinointi ja strategiatyö. Kahdessa tapauksessa johtavassa asemassa olevalle tehtäviin kuului myös ohjausta. Johtamisvastuussa olevilla oli valtaosin AMK-tasoinen koulutus, mutta osalla oli joko maisterin tutkinto tai ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Yhdessä vastauksessa mainittiin toisen asteen koulutus.

Liikuntaneuvoja-nimikkeen omaavilla tehtävänä mainittiin useimmin liikunnanohjaus ja soveltavan liikunnan ohjaus (6 mainintaa). Tämän jälkeen tuli varsinainen liikuntaneuvonta (4 mainintaa) ja tiedotus. Liikuntaneuvojen koulutus oli hieman matalampi kuin liikunnanohjaajilla. Kolmessa vastauksessa mainittiin toisen asteen liikuntaneuvojan koulutus (3). Näiden lisäksi kahdessa vastauksessa mainittiin toisen asteen ammattitutkinto ja yksi opistotutkinto.

Työntekijöiden määriä kysyttiin myös toisesta näkökulmasta: vastaajia pyydettiin ilmoittamaan, miten paljon soveltavassa liikunnassa työskenteli päätoimisia työntekijöitä, osa-aikaisia, tuntiohjaajia ja muita työntekijöitä. Luokkaan ”muut” kehoitettiin laskemaan esimerkiksi vertaisohjaajat. Kun laskelmaan otettiin mukaan tuntiohjaajat ja esimerkiksi vertaisohjaajat, soveltavan liikunnan piirissä työskentelevien määrä kasvoi huomattavasti. Henkilömäärällä mitaten suurimman ryhmän muodosti ”muut” työntekijät. Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat tuntiohjaajat ja vasta näiden jälkeen päätoimiset työntekijät. Näiden lisäksi oli jonkin verran osa-aikaisia työntekijöitä ja hankerahoituksella toimivia työntekijöitä. (Taulukko 12.)

Taulukko 12. *Soveltavan liikunnan palveluja antavat henkilöt, työsuhteen/osallistumisen luonne.*

Työsuhteen/osallistumisen luonne	Henkilömäärä ⁷
Muu (esim. vertaisohjaajat tai vapaaehtoisohjaajat)	330
Tuntiohjaajat (myös ostopalvelu)	130
Päätoimiset työntekijät	97,4
Osa-aikaiset työntekijät	22
Hankerahoituksella tai muulla tilapäisellä rahoituksella työskentelevät	7

N: Tieto saatu 48 kunnasta.

⁷ Luvut perustuvat vastaajien arvioihin, eivätkä täysin vastaa edellä esitettyjä nimikkeiden määrää ja eri nimikkeiden piirissä työskentelevien määriä koskevia tietoja.

Tuntiohjaajien ja päätoimisten työntekijöiden määrien suhde eroaa jonkin verran, kun asiaa verrataan kuntakoon mukaan. Suurimmissa kunnissa tuntiohjaajien osuus oli kahden kolmasosan luokkaa työntekijöiden kokonaismäärästä, kun mukaan ei lasketa vertaisohjaajia. Alle 10 000 asukkaan kunnissa puolestaan oli muita enemmän hankerahoituksella tai muulla tilapäisellä rahoituksella työskenteleviä. (Taulukko 13.)

Taulukko 13. Työntekijöiden määrän jakautuminen työsuhteen luonteen ja rahoituksen mukaan jaoteltuna.

Kunnan suuruusluokka (asukkaita)	Päätoimiset työntekijät	Osa-aikaiset työntekijät	Tuntiohjaajat (myös ostopalvelu)	Hankerahoituksella tai muulla tilapäisellä rahoituksella työskentelevät	Yhteensä
Alle 10 000 as.	54 %	21 %	13 %	13 %	100 %
10 000–19 999 as.	41 %	8 %	46 %	5 %	100 %
20 000–49 999 as.	52 %	19 %	26 %	4 %	100 %
50 000–99 999 as.	38 %	3 %	56 %	3 %	100 %
100 000– as.	32 %	3 %	65 %	0 %	100 %
Kaikki vastaajakunnat	39 %	7 %	52 %	3 %	100 %

N: Tieto saatu 48 kunnasta.

Kun eri työntekijäasemissa toimivien panosta mitataan tuntimäärien mukaan, tilanne muuttuu. Vastausten perusteella päätoimisilla työntekijöillä oli suurin viikoittainen työtuntien määrä, joten myös heidän työpanoksensa oli suurin. (Taulukko 14.) Tuntiohjaajat tekivät tyypillisesti 1–2 ohjaustuntia viikossa. Ryhmään ”muut, esim. vertaisohjaajat” kuuluvat työskentelevät tyypillisesti tunnin viikossa. Päätoimisten työntekijöiden soveltavalle liikunnalle osoittama työaika oli keskimäärin noin 15 tuntia, eli hieman alle puolet heidän kokonaistyöajastaan.

Taulukko 14. Soveltavaan liikuntaan käytetyn viikoittaisen kokonaistyömäärän jakautuminen eri työntekijäryhmien kesken.

Työsuhteen luonne	Työpanoksen osuus kokonaistyöajasta
Päätoimiset työntekijät	65 %
Osa-aikaiset työntekijät	6 %
Tuntiohjaajat (myös ostopalvelu)	9 %
Hankerahoituksella tai muulla tilapäisellä rahoituksella työskentelevät	6 %
Muut (esim. vertaisohjaajat tai vapaaehtoisohjaajat)	13 %
Työmäärä yhteensä	100 %

N: Tieto saatu 48 kunnasta.

Kunnilta kysyttiin myös, miten soveltavaan liikuntaan käytetyn työn kokonaismäärä jakautuu eri työtehtävien mukaan. Vastaajia pyydettiin tekemään asiasta arvio, sillä oletettavasti kunnilla ei ole sen tyyppistä työajan seurannan järjestelmää, joka mahdollistaisi tarkemman jaottelun. Muutama vastaaja ilmoittikin, että arviota on hankala tehdä.

Vastausten keskiarvojen perusteella noin puolet soveltavaan liikuntaan käytetystä työajasta kohdistui ryhmien ohjaukseen. Erilaiset organisointitehtävät veivät työajasta 20–25 prosenttia. Koulutuksen ja konsultoinnin osuus oli alle kymmenen prosentin luokkaa. (Taulukko 15.) Muiden tehtävien osuus hieman yli kymmenen prosentin luokkaa. Tulokset ovat saman suuntaisia kuin aiemmissakin selvityksissä.

Taulukko 15. Soveltavan liikunnan kokonaistyöajan jakautuminen eri tehtävien kesken.

Työn luonne	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000 –as.	Kaikki vastaajakunnat
Ryhmiä ohjaus	47 %	48 %	55 %	40 %	48 %	48 %
Organisointi, suunnittelu, yhteistyö	22 %	24 %	19 %	26 %	28 %	23 %
Tiedotus	11 %	11 %	8 %	12 %	8 %	10 %
Koulutus ja konsultointi	7 %	6 %	7 %	8 %	4 %	7 %
Muut soveli -tehtävät	13 %	11 %	11 %	14 %	12 %	12 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

N: Tieto saatu 48 kunnasta.

3.4.2 Arviot soveltavan liikunnan henkilömäärien kehityksestä

Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan, miten soveltavan liikunnan henkilöresurssit kehittyvät seuraavien kolmen vuoden aikana. **Valtaosa vastaajista (85 %) arvioi, että kokopäiväisten työntekijöiden määrä pysyy lähivuosina ennallaan.** Arviot eivät eroa olennaisesti kuntakoon mukaan. (Taulukko 16.)

Kun samaa asiaa kysyttiin osa-aikaisten työntekijöiden ja tuntiohjaajien osalta, niiden vastaajien osuus, jotka arvioivat työntekijämäärän pysyvän ennallaan, oli hieman pienempi. Vastaavasti tähän ryhmään kuuluvien määrän kasvua ennakoivia oli enemmän. (Taulukko 17.)

Aiemmissa selvityksissä on havaittu, että osa-aikaisten ja tuntiohjaajien määrät reagoivat herkemmin ulkoisiin paineisiin ja resurssien muutoksiin. Tulokset viittaavat siihen, että etenkin suurten kuntien vastaajat olivat optimistisia henkilömäärien kehityksen suhteen.

Taulukko 16. Arvio kokopäiväisten työntekijöiden määrän kehityksestä. Erottelu kuntakoon mukaan.

Kunnan suuruusluokka (asukkaita)	Pysyy ennallaan	Lisääntyy	Vähenee	Ei vastausta	Yhteensä
Alle 10 000 as.	86 %	4 %	3 %	7 %	100 %
10 000–19 999 as.	87 %	10 %	3 %	0 %	100 %
20 000–49 999 as.	88 %	8 %	0 %	4 %	100 %
50 000–99 999 as.	70 %	30 %	0 %	0 %	100 %
100 000– as.	78 %	11 %	11 %	0 %	100 %
Kaikki vastaajakunnat	85 %	8 %	3 %	4 %	100 %

N = 145.

Taulukko 17. Arvio osa-aikaisten työntekijöiden määrän kehityksestä. Erottelu kuntakoon mukaan.

Kunnan suuruusluokka (asukkaita)	Pysyy ennallaan	Lisääntyy	Vähenee	Ei vastausta	Kaikki yhteensä
Alle 10 000 as.	77 %	17 %	1 %	4 %	100 %
10 000–19 999 as.	63 %	27 %	7 %	3 %	100 %
20 000–49 999 as.	76 %	12 %	4 %	8 %	100 %
50 000–99 999 as.	50 %	50 %	0 %	0 %	100 %
100 000– as.	56 %	44 %	0 %	0 %	100 %
Kaikki vastaajakunnat	71 %	22 %	3 %	4 %	100 %

N = 145.

Vastaajia pyydettiin myös kertomaan, mihin asiakirjaan, päätökseen tai muuhun seikkaan arvio työntekijämäärien kehityksestä perustuu. Näin kysyen saatiin välillistä tietoa siitä, millaiset päätökset ja dokumentit ohjaavat soveltavan liikunnan kehitystä, missä määrin tulevaisuutta ajatellaan erilaisten suunnitelmien ja päätösten pohjalta sekä missä määrin ennakoiti perustuu omiin arvioihin.

Yleisin vaihtoehto vastaajien ilmoittama lähde oli kunnan talousarvio tai taloussuunnitelma. Toiseksi yleisin peruste oli vastaajan oma arvio kunnan talouden tilanteesta. Kolmanneksi yleisimpänä perusteena olivat arviot kysynnän kehityksestä. Neljäntenä perusteena otettiin esiin käynnissä olevat hankkeet ja kehittämistyö, joiden oletettiin vaikuttavan resurssien kehitykseen. Näiden jälkeen tuli olettaa, että resurssit pysyvät samalla vakiintuneella tasolla. Osa vastaajista ilmoitti tarkemmin erittelemättä, että heidän vastauksensa oli oma arvio. Vasta näiden jälkeen nimettiin erilaisia suunnitelmia, kuten henkilösuunnitelma, kuntastrategia, soveltavan liikunnan suunnitelma. (Taulukko 18.)

Taulukko 18. Mihin päätökseen tai asiakirjaan arvio työntekijämäärien kehityksestä perustuu?

Dokumentti tai muu peruste	Mainintojen määrä
Talousarvio/-suunnitelma	20
Arvio talouskehityksestä tai –tilanteesta	18
Kysynnän kehitys	15
Kehittämistyö/hankerahoitus	15
Toimintatavat/resurssitaso vakiintuneet	12
Oma arvio	10
Resursseja juuri lisätty	6
Henkilöstösuunnitelma	5
Kuntastrategia	4
Resurssien lisääminen vireillä	4
Soveltavan liikunnan suunnitelma	3
Ei suunnitelmia/dokumentteja	2
Suunnitelma, ei tarkempaa kuvausta	2
Liikuntasuunnitelma	1
Ikääntyneiden hyvinvointia koskevat suunnitelmat	1
Hyvinvointisuunnitelma	1
Palvelusuunnitelma	1
Muu arvio tai tilanteen kuvaus	5
Mainintoja yhteensä	125

Vastaajien määrä 118.

3.5 Soveltavan liikunnan taloudelliset resurssit

Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan sekä soveltavan liikunnan tulot ja menot sekä budjetoinnin mukaisena että toteutuneiden menojen osalta. Koska soveltavan liikunnan menoja ei välttämättä yksilöidä budjetoinnissa eikä talousseurannassa, kyse on osin vastaajien tekemistä arvioista.

Vastausten perusteella kunnat käyttivät soveltavaan liikuntaan keskimäärin noin 1,8 euroa asukasta kohden. Aiemmat selvitykset ovat osoittaneet, että pienemmissä kunnissa soveltavan liikunnan menot ovat asukaslukuun suhteutettuna suuremmat. Sama havainto toistuu pääpiirteittäin myös nyt toteutetussa selvityksessä muuten, paitsi alle 10 000 asukkaan kuntien osalta. (Taulukko 19.)

Taulukko 19. Soveltavan liikunnan toteutuneet menot (brutto) vuonna 2023, €/as. Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.

AVI-alue	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
Etelä-Suomi	0,3	3,3	1,0	0,7	0,6	1,0
Itä-Suomi	2,8	4,9	3,0	1,0	0,5	2,6
Lappi	4,1	0,8	2,9	1,1		2,6
Lounais-Suomi	2,3	0,3	1,8		1,1	1,6
Länsi- ja Sisä-Suomi	1,7	3,9	1,6	1,3	1,0	2,2
Pohjois-Suomi	1,6	2,4				1,8
Kaikki vastaajakunnat	1,7	2,9	1,7	1,0	0,7	1,8

N = 100

Valtiokonttorin ylläpitämän Tutki hallintoa -tietokannan mukaan kunnat käyttivät vuonna 2022 liikuntaan kokonaisuudessaan keskimäärin 78 euroa asukasta kohden. Liikunnan menot olivat pääosin samaa tasoa sekä kaikkien Manner-Suomen kuntien mukaan arvioiden että kyselyyn vastanneiden kuntien mukaan arvioiden. **Soveltavan liikunnan arvioidut menot olivat siis noin 2 prosenttia liikunnan kokonaismenoista.**

Kaikkein pienimpien kuntien osalta ryhmämääriä ja menoja koskevat tiedot ovat ristiriitaisia, sillä menojen taso on pieni verrattuna muihin kuntiin, kun taas ryhmämäärät ovat keskiarvoa suuremmat. (Ks. tuonnempana luku 4.1, taulukko 21.) Tämä viittaa siihen, että soveltavan liikunnan menot on joko arvioitu liian pieniksi tai sitten päävastuullisen tahon ryhmiä laskettaessa mukaan on otettu muidenkin tahojen ryhmiä. Edellä tuli esiin, että pienimmillä kunnilla ei välttämättä ollut yhtä yksiselitteistä päävastuullista järjestäjätahoa, vaan vastuu saattoi jakautua useammalle toimijalle.

Alueellisesti vertaillen suurimmat menot olivat Itä-Suomen alueen kunnilla. Itä-Suomen alueen kunnissa oli myös kaikkein eniten liikuntaryhmiä, kun määrä suhteutettiin kuntien asukaslukuun. Tätä yhteyttä pohditaan tarkemmin Myöhemmin luvussa 4.1.

Kunnat keräsivät soveltavan liikunnan palveluista tuloja keskimäärin noin 0,3 euroa asukasta kohden, mutta kuntien välillä oli suurta vaihtelua. Suurimmat ilmoitetut tulot olivat noin 4 euron luokkaa asukasta kohden, pienimmät muutaman sentin luokkaa, ja merkittävä osa vastaajia ei ilmoittanut tuloja lainkaan.

Liikkujilta kerättyjen maksujen luonne vaihteli. Yli puolet vastaajista (88/145) ilmoitti että osa palveluista oli maksuttomia. Ohjatun liikunnan kurssikohtaiset maksut olivat tyypillisesti 20–50 euroa syys- tai kevätkautta kohden. Liikunnan kertamaksut olivat yleensä alle viiden euron luokkaa. Joissain tapauksissa ohjaus oli ilmaista, mutta osallistuja maksoi liikuntapaikan käytöstä kuntosali- tai uimahallimaksut, jotka perittiin muiltakin käyttäjiltä. Toisaalta soveltavan liikunnan piiriin kuuluvilla asiakkaila oli mahdollisuus saada erilaisia alennuskortteja tai vastaavia tunnuksia, jotka oikeuttivat alennukseen. Eri-tyisliikunnan kortteja, seniorikortteja ja vastaavia käsitellään tarkemmin luvussa 4.6.

Kun soveltavan liikuntaan käytetyn rahan määrää verrataan aiempien selvitysten tuloksiin, vaikuttaa siltä, että bruttomenot ovat laskeneet etenkin kaikkein suurimpien kuntien joukossa. (Taulukko 20.)

Taulukko 20. *Soveltavan liikunnan menojen kehitys, bruttomenot, indeksikorjattu⁸. Erottelu kuntakoon mukaan.*

	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
2023	1,7	2,7	1,7	1,0	0,7	1,8
2019	3,3	2,6	2,2	0,9	2,5	2,6
2017	3,0	3,4	2,2	1,8	2,5	2,7
2013	1,7	2,8	2,1	1,4	1,8	1,9
2009		3,8	2,6	1,5	2,7	3,0
2005		4,0	2,6	2,2	3,4	3,2

Myös kaikkein pienimpien kuntien keskiarvo on pienentynyt voimakkaasti. Pienimpien kuntien voimakas vaihtelu voi osin johtua siitä, että palveluja vain vähän tarjoavien kuntien osuus on vaihdellut kyseystä toiseen.

Koska soveltavaa liikuntaa järjestävät myös urheiluseurat, eläkeläisyhdistykset ja kansanterveysjärjestöt, kunnilta kysyttiin, miten paljon ne jakavat järjestöavustuksia.

Soveltavan liikunnan järjestöavustuksia ilmoitti jakavansa 42 kuntaa eli 28 prosenttia vastaajista.

Näistä kahden osalta kyse oli tosin maksuttomista salivuoroista yhdistyksille. Avustuksia jakaneiden kuntien määrä on laskenut verrattuna edelliseen arviointiin, sillä vuoden 2019 arviossa 36 prosenttia vastaajista ilmoitti jakavansa avustuksia.

Niiden kuntien osalta, jotka ilmoittivat avustuksia maksavansa ja kertoivat avustusten määrän, avustusten keskiarvo oli 0,3 euroa asukasta kohden. Pienimmissä kunnissa asukaslukuun suhteutettu avustusten määrä oli hieman keskiarvoa suurempi. Toisaalta pienimmät kunnat jakoivat avustuksia muita kuntia harvemmin. Syynä voi osin olla se, että pienissä kunnissa ei välttämättä toimi sopivia järjestöjä, joille avustuksia voisi ylipäättään jakaa.

Avustukset jakoi yleensä liikunta- ja/tai vapaa-aikalautakunta tai vastaava liikunnasta vastaava taho (25 mainintaa). Toiseksi yleisin jakajataho oli hyvinvointilautakunta (15 mainintaa).

Avustuksen koko oli keskimäärin noin 2400 euroa järjestöä kohden. Avustuksen suuruudessa ei ollut selvää säännönmukaisuutta kuntakokoon suhteutettuna, keskiarvoa suurempia lukuja ilmoittivat kaikkein suurimmat kaupungit ja toisaalta 20 000–49 999 asukkaan kunnat.

⁸ Kuntien peruspalvelujen hintaindeksi, 2005 = 100. Aiempien vuosien luvut on indeksikorjattu vastaamaan vuoden 2023 hintatasoa.

4

Soveltavan liikunnan palvelujen määrä ja luonne

4

Soveltavan liikunnan palvelujen määrä ja luonne

Soveltavan liikunnan palvelujen osalta selvitettiin (1) päävastuullisen tahon tarjoamien liikuntaryhmien määrä, kohderyhmä ja liikunnan luonne, (2) kaikkien järjestäjätahojen tarjoamien liikuntaryhmien määrä, (3) muut palvelut, kuten liikuntavälineiden lainaus ja soveltavan liikunnan tapahtumat. Vastaajia pyydettiin myös selvittämään, (4) millaisia alennuskortteja tai vastaavia järjestelyjä kunnalla on käytössä.

4.1 Soveltavan liikunnan ryhmätarjonta, päävastuullisen tahon ryhmät

Päävastuullisen järjestäjätahon osalta kysymyspatteristoa uudistettiin. Aiemmissa kyselyissä oli ennalta annettu luokittelu erilaisista vamma- ja sairausryhmistä ja muista ryhmätyypeistä, ja vastaajia pyydettiin sijoittamaan tarjolla olevat ryhmät valmiiksi luokiteltuihin kohtiin. Käytäntö on ollut ongelmallinen, koska kuntien tapa tarjota soveltavan liikunnan palveluja ei aina vastaa tutkijoiden tekemiä luokitteluja. Nyt vastaajille riitti, kun ilmoittivat kaikki tarjoamansa soveltavan liikunnan ryhmät, ja kustakin ryhmästä tai ryhmätyypistä niiden kohderyhmän, keskeisen liikuntamuodon sekä arvion osallistujamäärästä. Ryhmien luokittelu jäi tutkijan tehtäväksi. Uutena asiana pyydettiin erikseen ilmoittamaan syksyn 2023 aikana toimineet lyhytkestoiset ryhmät sekä ne ikääntyneiden ryhmät, joita kunnassa ei luettu soveltavan liikunnan piiriin.

Vastausten perusteella kuntien liikuntatoimet (ja vastaavat tahot) tarjosivat keskimäärin hieman alle kymmenen ryhmää 10 000 asukasta kohden (9,6/ 10 000 as.). Kuten aiemmissakin kyselyissä, myös nyt ryhmien asukaslukuun suhteutettu määrä oli suurin pienimmissä kunnissa ja laski asteittain siirtäessä suurempiin kuntiin. (Taulukko 21.)

Taulukko 21. *Soveltavan liikunnan ryhmät asukaslukuun suhteutettuna (ryhmiä/ 10 000 as), päävastuullisen tahon ryhmät. Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.*

	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
Etelä-Suomi	16,3	15,5	3,3	3,3	2,8	9,2
Itä-Suomi	10,6	7,9	8,6	2,4	0,4	8,5
Lappi	15,8	4,6	16,5	1,9		12,8
Lounais-Suomi	9,2	4,4	13,0	1,4	2,1	8,0
Länsi- ja Sisä-Suomi	13,4	10,0	5,3	2,4	2,3	10,3
Pohjois-Suomi	9,9	11,7	3,3		9,7	10,0
Kaikki vastaajakunnat	12,6	10,3	6,0	2,6	3,1	9,6

N = 138

Aluehallintovirastoittain verraten Itä-Suomessa oli ryhmiä asukaslukuun suhteutettuna enemmän kuin muilla alueilla. Edellä soveltavan liikunnan menoja arvioitaessa tuli esiin, että myös soveltavan liikunnan menot olivat siellä korkeammat kuin muilla alueilla. Nämä kaksi tulosta tukevat toisiaan. Itä-Suomi on erottunut muista jo aiemmissakin selvityksissä. Syynä lienee se, että Itä-Suomen aluehallintoviraston alueella on paljon kuntia, joissa ikääntyneiden osuus ylittää kuntien keskiarvon. Aiemmat selvitykset ja myös nyt toteutettu selvitys osoittavat, että soveltavan liikunnan asiakkaista enemmistö

on 65 vuotta täyttäneitä, joten voi olettaa, että niissä kunnissa, joissa ikääntyneiden osuus on suuri, soveltavalle liikunnalle on myös keskimääräistä enemmän kysyntää. Sama seikka tulee esiin myös siten, että Etelä-Suomen alueen kunnissa ryhmien määrien keskiarvo on alhaisin, ja siellä ikääntyneiden keskimääräinen osuus kuntien asukkaista on pienin.

Kun vastauksia verrataan aiempien selvitysten tuloksiin, huomataan että ryhmämäärät näyttävät pienentyneen edelliseen kyselyyn verraten kaikissa suuruusluokissa. (Taulukko 22.) Yksi mahdollinen selitys on, että Covid-19-epidemian aikaiset palvelujen väliaikaiset rajoitukset⁹ vaikuttavat edelleen, eli ryhmämäärät eivät ole palanneet Covid-19 epidemiaa edeltäneelle tasolle. Ero saattaa osin johtua myös tietojen keruutavan muutoksesta. Soveltavan liikunnan ryhmiin on aiemmin saatettu sijoittaa sellaisia ikääntyneiden liikuntaryhmiä, jotka nyt ilmoitettiin yleisissä ikääntyneiden ryhmissä. Toisaalta edellä tuli esiin, että myös soveltavan liikunnan resurssit olivat vähentyneet.

Taulukko 22. *Soveltavan liikunnan ryhmämäärien kehitys. Erottelu kuntakoon mukaan.*

	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
2023	12,6 ¹⁰	10,3	6,0	2,6	3,1	(9,6) ¹¹
2019	20,5	14,7	9,8	7,2	7,9	(15,6)
2017	17,9	12,3	8,5	6,5	6,3	(13,2)
2013	9,8	11,5	9,5	8,7	6,6	(9,8)
2009		15,6	9,2	6,7		(11,3)
2005		13,1	9,0	5,6		(9,7)

Kuten edellä todettiin, ryhmien luonnetta ei kyselyssä ennalta luokiteltu, vaan vastaajat ilmoittivat vapaamuotoisesti kullekin ryhmälle tarkoitettun kohderyhmän ja muita avaintietoja. Tämän jälkeen tutkija luokitteli ryhmät vastaajien antamien tietojen pohjalta.

Näin analysoiden eniten oli ikääntyneille tarkoitettuja ryhmiä, 37 prosenttia ilmoitetuista ryhmistä.

Uusi luokittelutapa on voinut vaikuttaa tulokseen, sillä edellisessä kyselyssä ikääntyneiden ryhmien osuus oli 57 prosenttia ilmoitetuista ryhmistä. Toiseksi yleisimmän ryhmätyypin – noin neljänneksen ryhmistä – muodostivat erilaiset yhdistelmäryhmät, joihin koottiin osallistuja toimintakyvyn mukaan tai jonkin liikuntamuodon piiriin. Kolmanneksi yleisimmän ryhmätyypin (12 %) muodostivat erilaiset lasten ja nuorten ryhmät, joihin luettiin myös muutama perheliikunnan ryhmä. (Taulukko 23.)

Vamma- ja sairausluokitusten mukaan koottuja ryhmiä oli selvä vähemmistö, eli yhteensä noin neljänneksen verran ilmoitetuista ryhmistä. Näiden joukossa yleisimpiä olivat erilaiset liikunnan rajoitteen omaaville tarkoitettujen ryhmät. Tässä tapauksessa mukaan on luettu myös liikuntaa rajoittavat pitkäaikaissairaudet.

9 Covid-19 epidemian vaikutuksia soveltavan liikunnan järjestelyihin käsitellään edellisessä selvityksessä. (Ala-Vähälä & al. 2021.)

10 Tässä suuruusluokassa suuret erot voivat osin johtua satunnaisesta vaihtelusta vastaajakunnassa. Osa pienistä kunnista ei järjestä soveltavan liikunnan ryhmiä lainkaan ja näiden kuntien osuus vastaajista voi vaihdella kyselystä toiseen. Vastaava asia tuli esiin tarkasteltaessa liikunnan resursseja.

11 Luku on laitettu sulkeisiin, koska se antaa hieman harhaanjohtavan kuvan tilanteesta: valtaosa suomalaisista asuu suurimmissa kunnissa, joissa asukaslukuun suhteutettu ryhmien määrä on huomattavasti pienempi kuin kaikkien vastaajakuntien keskiarvo.

Taulukko 23. Päävastuullisen tahon ilmoittamat liikuntaryhmät kohderyhmittäin.

Kohderyhmä	Ilmoitettujen ryhmien määrä	%-osuus
Ikääntyneet	783	37 %
Yhdistelmäryhmät	585	27 %
Lapset, nuoret, perhe	271	13 %
Kohderyhmää ei ilmoitettu	120	6 %
Kehitysvammaiset	88	4 %
Liikkumisen rajoite, tules, reuma, liikuntavamma	87	4 %
Mielenterveys	40	2 %
Neurologiset sairaudet	39	2 %
Työkeskukset, palvelukeskukset, päivätoiminta ym.	35	2 %
Kuntoutuksen jatkoryhmä	16	1 %
Aistivammaiset erittelemättä	8	0 %
Näkövamma	6	0 %
Tasapaino-ongelma	6	0 %
Kuulovamma, viittomakieli	6	0 %
Muistisairaat	6	0 %
Vammaiset erittelemättä	5	0 %
Sydän ja verisuoni	5	0 %
Aivoverenkiertohäiriö, halvaus, selkäydinvamma	4	0 %
Hengityselinsairaat	4	0 %
Ylipainoiset	4	0 %
Liikuntaneuvonta	4	0 %
Vähän liikkuvat	4	0 %
Työttömät	3	0 %
Autismin kirjo	3	0 %
Maahanmuuttajat	2	0 %
Syöpä	2	0 %
Diabetes	2	0 %
Kuntouttava työtoiminta	1	0 %
Ilmoitetut ryhmät yhteensä	2139	100 %

Tässä selvityksessä toiselle sijalle nousi ryhmätyyppi, josta tässä käytetään termiä ”yhdistelmäryhmät”. Se sisälsi ryhmiä, jotka olivat avoimia kaikille tai ainakin useammalle vamma- tai sairausryhmälle. Ryhmät oli usein koottu jonkin liikuntamuodon ympärille, kuten esimerkiksi vesiliikuntaan.

Yhdistelmäryhmiksi luokitellut ryhmät sisälsivät monen tyyppisiä kuvauksia. Kohderyhminä mainittiin usein useamman vamma- tai sairausluokan tai muun vastaavan rajoitteen omaavat ihmiset, kuten ikääntyneet ja liikkumisen rajoitteen omaavat. Yleisimmin todettiin, että ryhmä on tarkoitettu niille, joiden toimintakyky on heikentynyt (28 % yhdistelmäryhmistä), tai kohderyhmistä ei annettu konkreettista kuvausta, vaan todettiin esimerkiksi, että ryhmä on avoin (26 % yhdistelmäryhmistä). Näiden jälkeen yleisin maininta oli, että ryhmä on tarkoitettu ikääntyneille (25 % yhdistelmäryhmistä). Näissä ikääntyneet olivat yksi kahdesta tai useammasta käyttäjäryhmästä. Myös ”liikkumisen rajoite” (12 % yhdistelmäryhmistä) ja ”työikäisten/aikuisten ryhmät” (11 % yhdistelmäryhmistä) olivat yleisiä mainintoja.

Taulukosta 24 näkyy, että kuvauksia oli hyvin monen tyyppisiä: ne saattoivat viitata toimintakykyyn, ikään ja rajoitteisiin. Lisäksi ryhmiä koottiin palvelupaikan mukaan. Kyse oli esimerkiksi vammaisten päivätoimintaan tai vanhusten palvelutaloon liittyvästä liikunnasta.

Taulukko 24. Yhdistelmäryhmiin liittyvät kuvaukset. Mainintojen %-osuudet yhdistelmäryhmien kokonaismäärästä.

Ryhmiin liittyvät maininnat	Mainintojen määrä	Miten monessa kuvauksessa mainittu? Mainintojen %-osuus
Heikentynyt toimintakyky	162	28 %
Sekaryhmät, ei konkreettisia kohderyhmiä	155	26 %
Ikääntyneet	147	25 %
Liikkumisen rajoite, liikuntavamma	68	12 %
Työikäiset, aikuiset	66	11 %
Tuki- ja liikuntaelinsairaudet, reuma, lihassairaus	46	8 %
Kehitysvammaiset	42	7 %
Aistivammat erittelemättä	17	3 %
Vammaiset erittelemättä	13	2 %
Mielenterveyskuntoutujat	13	2 %
Työttömät, työvoiman ulkopuolella	12	2 %
Ylipainoiset	11	2 %
Pitkäaikaissairaat	10	2 %
Nuoret	8	1 %
Näkövammaiset	8	1 %
Palvelutalo yms.	8	1 %
Sydän- ja verisuonitaudit	8	1 %
Kuntoutuksen jatko	7	1 %
Aloittelijat	6	1 %
Päihdeongelma	6	1 %
Neuropsykologiset sairaudet	5	1 %
Neurologinen sairaus	5	1 %
Kuulovammaiset	4	1 %
Vähän liikkuvat	4	1 %
Muistisairaudet	2	0 %
(Esi)diabetes	2	0 %
Nuoret aikuiset	1	0 %
Tasapaino-ongelmaiset	1	0 %
Erityisen tuen tarve	1	0 %

Ilmoitettujen yhdistelmäryhmien määrä oli 585.

Nyt toteutetussa kyselyssä kuntia pyydettiin ilmoittamaan myös syyskautta lyhyemmät liikuntaryhmät tai vastaavat palvelut. Tämän tyyppisiä kursseja tai vastaavia palveluja järjestettiin keskimäärin 0,9 ryhmää 10 000 asukasta kohden. Yleisimmin kyse oli ikääntyneille tarkoitetuista palveluista: voima- ja tasapainoharjoituksista tai esimerkiksi joogasta. Toiseksi yleisimmän ryhmän muodostivat erityislapsille tarkoitettut uimakoulut. Tässä yhteydessä ilmoitettiin myös tutustumiskursseja eri liikuntalajeihin.

Yksi soveltavan liikunnan rajauksen ongelma on ollut, mitkä ikääntyneiden ryhmät rajataan soveltavan liikunnan piiriin ja mitkä sen ulkopuolelle. Rajanveto vaihtelee kuntakohtaisesti, kuten edellä on tullut esiin (ks. luku 3.2). Tästä syystä vastaajia pyydettiin ilmoittamaan myös ne ikääntyneiden ryhmät, joita kunnassa ei luettu soveltavan liikunnan piiriin. Näin oli mahdollista saada kokonaiskuva soveltavan liikunnan ryhmien ja ikääntyneille tarkoitettujen ryhmien kokonaismääristä.

Vastauksissa oli suurta hajontaa kuntien kesken. Merkittävä osa kunnista ei ilmoittanut lainkaan ikääntyneiden ryhmiä (71/145), mutta tästä huolimatta ryhmiä oli keskimäärin noin viisi kappaletta kymmentä tuhatta asukasta kohden, eli hieman yli kaksi kolmannesta soveltavan liikunnan ryhmien määristä.

Taulukosta 25 nähdään, että ikääntyneiden liikunnan ryhmien määrät eivät noudata kuntakoon mukaan laskien samaa trendiä kuin edellä esitellyt soveltavan liikunnan ryhmät. Ikääntyneille, mutta soveltavan liikunnan ulkopuolelle kuuluvien, ryhmien määrä on suurin pienimmissä kunnissa, määrät laskevat hieman siirryttäessä keskikokoisiin kuntiin, mutta suuremmissa kunnissa ryhmämäärät taas nousevat hieman.

On mahdollista, että edellä esiin tullut soveltavan liikunnan ryhmien määrien ”notkahdus” johtuu osin siitä, että edellisissä kyselyissä on soveltavan liikunnan ryhmiin luettu sellaisia ryhmiä, jotka nyt on sijoitettu ikääntyneiden ryhmiin. Tätä olettaa tukee se, että nyt toteutetussa kyselyssä ikääntyneille tarkoitettujen soveltavan liikunnan ryhmien osuus on pienempi kuin aiemmissa kyselyissä.

Taulukko 25. *Ikääntyneille tarkoitettut, mutta soveltavan liikunnan ulkopuolelle rajatut ryhmät. Ryhmiä/ 10 000 as.¹² Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.*

AVI-alue	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
Etelä-Suomi	4,6	3,5	4,5	5,0	5,7	4,5
Itä-Suomi	4,1	3,8	1,0	2,8	3,7	3,5
Lappi	0,0	3,1	0,0	9,1		1,5
Lounais-Suomi	4,6	5,1	1,2	13,2	4,5	4,6
Länsi- ja Sisä-Suomi	5,1	2,9	4,9	0,0	6,0	4,3
Pohjois-Suomi	16,8	2,1	2,8		4,2	10,1
Kaikki vastaajakunnat	5,9	3,2	3,6	4,8	5,2	4,8

N = 145.

Hieman alle 40 prosenttia soveltavan liikunnan ulkopuolisista ikääntyneiden ryhmistä oli tarkoitettu joko sellaisille ikääntyneille, joiden toimintakyky ei ollut olennaisesti heikentynyt (38 %), tai kohderyhmää ei eritelty tarkemmin (37 %). Hieman alle viidennes ilmoitetuista ryhmistä (17 %) oli ikääntyneiden lisäksi tarkoitettu myös työikäisille. Muutama vastaaja (2 %) ilmoitti tässäkin yhteydessä ryhmiä, jotka oli tarkoitettu sellaisille ikääntyneille, joiden toimintakyky oli heikentynyt.

4.2 Ryhmätarjonta – kaikkien järjestäjien ryhmät

Liikuntatoimen tai muun liikuntapalveluista vastaavan tahon lisäksi soveltavan liikunnan ryhmiä tarjoavat monet muutkin toimijat. Kaikkien järjestäjätahojen ryhmiä koskevat tiedot kerättiin entiseen tapaan, eli vastaaja ilmoitti tietonsa urheiluseurojen, muiden kansalaisjärjestöjen, kansalais- ja työväenopistojen sekä muiden tahojen ryhmistä.

12 Jos vastaaja on jättänyt tämän kohdan kysymyslomakkeesta tyhjäksi, on tulkittu, että kunnassa ei ole tämän tyyppisiä ikääntyneiden ryhmiä.

Vastausten perusteella kaikkien järjestäjätahojen ryhmien yhteismäärä oli keskimäärin 21,6 ryhmää 10 000 asukasta kohden. (Taulukko 26.)

Taulukko 26. Arvio soveltavan liikunnan ryhmien kokonaismääristä syyskaudella 2023. Ryhmiä/ 10 000 as. Erottelu kuntakoon mukaan.

Järjestäjätaho	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
Liikuntatoimi	12,8	8,5	5,9	3,0	4,2	9,6
Hyvinvointialue	1,0	1,5	0,8	0,7	0,4	1,0
Koulut	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kansalais- ja työväenopistot	4,8	3,5	0,6	0,1	1,7	3,3
Soveli-järjestöt, kansanterveysjärjestöt	1,3	2,7	1,4	2,6	1,8	1,7
Eläkeläisjärjestöt	4,3	3,5	1,8	1,9	0,6	3,3
Urheilu- ja liikuntaseurat	0,8	1,0	0,7	0,8	0,7	0,8
Seurakunnat	0,2	0,1	0,1	0,0	0,2	0,1
Oppilaitokset	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0
Yksityiset tahot	0,9	1,0	0,4	0,4	0,5	0,7
Yhteiset ryhmät muut kunnat	1,8	0,5	0,0	0,0	0,0	1,0
Muut tahot	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yhteensä	27,7	22,3	11,6	9,7	10,3	21,6

N = 124.

Kaikkien järjestäjätahojen tarjoamien soveltavan liikunnan ryhmien kokonaismäärä on vähentynyt verrattuna aiempiin kyselyihin. Kokonaismäärä oli korkeimmillaan vuotta 2013 koskevassa selvityksessä, ja sen jälkeen luku on pienentynyt kysely kyselyltä. Luvut perustuvat osin vastaajien arvioihin, joten niihin sisältyy epätarkkuutta, mutta kehityksen suunta on ollut johdonmukainen. (Taulukko 27.)

Taulukko 27. Soveltavan liikunnan ryhmät/10 000 as, kaikki järjestäjätahot. Vuodet 2005, 2009, 2013, 2017, 2019 ja 2023. Erottelu kuntakoon mukaan.

Tarkastelu-vuosi	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
2023	27,7	22,3	11,6	9,7	10,3	(21,6) ¹³
2019	30,7	22,2	18,9	10,9	12,4	(24,7)
2017	34,3	26,6	21,1	14,2	13,8	(27,5)
2013	34,2	29,1	26,5	17,5	13,2	(31,2)
2009		27,9	24,8	17,8		(24,0)
2005		26,2	20,7	16,3		(21,8)

Edellisessä alaluvussa todettiin, että päävastuullisen tahon tarjoamien ryhmien määrä on vähentynyt. Näiden lisäksi myös sosiaali- ja terveyssektorin rooli on pienentynyt.

13 Luku on laitettu sulkeisiin, koska se antaa hieman harhaanjohtavan kuvan tilanteesta: valtaosa suomalaisista asuu suurimissa kunnissa, joissa asukaslukuun suhteutettu ryhmien määrä on huomattavasti pienempi kuin kaikkien vastaajakuntien keskiarvo.

Edellisen kyselyn aikaan kuntien sosiaali- ja terveyssektori oli keskeinen järjestäjätaho, nyt toteutetun kyselyn aikaan sosiaali- ja terveyssektorin palvelut ovat siirtyneet hyvinvointialueille. **Samalla tämän sektorin ryhmien määrä on laskenut asukaslukuun suhteutettuna noin neljän ryhmän tasolta yhden ryhmän tasolle.**

Kuntien ilmoittamia tietoja soveltavan liikunnan palvelujen tarjonnasta voi verrata syksyllä 2023 Liikkuja-kyselyssä kerättyihin tietoihin soveltavan liikunnan palvelujen käytöstä. Kuntakyselyssä korostuu kuntien liikuntatoimien rooli, mutta liikkujakyselyssäkin tulee esiin liikuntatoimien ryhmätarjonnan merkitys. Liikkujakyselyn vastaajista 65 prosenttia ilmoitti käyttävänsä jonkin tyyppisiä ohjatun liikunnan palveluja. Yleisimmin vastaajat käyttivät kuntien liikunta- tai vapaa-aikatoimen tarjoamia palveluja (24 % vastaajista). (Ala-Vähälä & al. 2024.) Keskeiset palvelujen tarjoajaryhmät, kuten järjestöt sekä kansalais- ja työväenopistot nousivat esiin myös Liikkuja-kyselyssä. Toisaalta yksityisten tahojen tarjoamien ryhmien rooli (14 % vastaajista) nousee liikkujakyselyssä kuntakyselyn osoittamia lukuja korkeammalle.

4.3 Tietoa soveltavan liikunnan palvelujen käyttäjistä

Kuten aiemmissakin selvityksissä on tullut esiin, myös nyt osoittautui, että valtaosa kunnan päävastuullisen tahon ryhmien osallistujista on ikääntyneitä ja naisia. **Kun vastaajia pyydettiin arvioimaan eri ikäryhmien ja sukupuolien osuudet, ikääntyneiden osuutta koskevien arvioiden keskiarvo oli 74 %. (Taulukko 28.) Naisten osuuden keskiarvo oli 70 %.**

Taulukko 28. Vastaajien ikäjakauma, vastausten keskiarvot.

Ikäluokka	%-osuus	N
Alle 18-vuotiaat	8 %	125
Työikäiset	17 %	125
Ikääntyneet (65-vuotiaat tai vanhemmat)	74 %	124
Yhteensä	100 %	126

Osallistujien painottuminen ikääntyneisiin johtunee siitä, että vammaisten henkilöiden ja pitkäaikaissairaiden osuus on suurempi vanhemmissa ikäryhmissä. (Taulukko 29.) Soveltavan liikunnan palvelujen potentiaalinen kysyntä on siis suurempi vanhemmissa ikäryhmissä. Toisaalta miesten ja naisten eroa soveltavan liikunnan palvelujen käyttäjien joukossa ei voi selittää samalla perusteella, sillä miesten ja naisten välillä ei ole yhtä suuria eroja toimintarajoitteissa.

Taulukko 29. Toimintarajoitteita terveysongelman vuoksi, %-osuudet. Aikuisväestö (20 vuotta täyttäneet). Vuoden 2020 tilanne.

	Miehet	Naiset	Miehet ja naiset
20–64-vuotiaat	25,8	33,4	29,5
65 vuotta täyttäneet	43,1	45,1	44,2
75 vuotta täyttäneet	50,2	54,1	52,5
Kaikki 20 vuotta täyttäneet	30,2	37,0	33,7

THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi 2005-2024

Myös vuosien 2020 ja 2023 liikkujakyselyissä tuli esiin se, että naiset käyttivät miehiä enemmän sekä kunnallisia että yksityisiä ryhmäliikuntapalveluja, mutta miesten ja naisten ero ei ollut näin suuri. Ero on pienentänyt ehkä se, että miehet vastasivat naisia harvemmin liikkujakyselyyn, ja kyselyyn vastanneiden miesten joukossa on voinut olla enemmän soveltavan liikunnan palvelujen käyttäjiä, kuin vammaisten, pitkäaikaissairaiden tai toimintakyvyltään muuten heikentyneiden miesten joukossa kokonaisuudessaan.

4.4 Soveltavan liikunnan tapahtumat

Vastaajista hieman alle puolet (45 %) ilmoitti, että kunnassa järjestetään jonkin tyyppisiä soveltavan liikunnan tapahtumia. Tapahtumia järjestävien kuntien osuus oli suurempi suuremmissa kunnissa ja kaupungeissa. Kun pienimmissä kunnissa osuus oli 30 prosentin luokkaa, niin kahdessa suurimmassa kokoluokassa vastaava osuus oli noin 80 prosenttia.

Noin kolmanneksessa ilmoitetuista tapahtumista kyse oli erityyppisistä liikuntatapahtumista, hieman harvemmissa mainittiin muita tapahtumia, joihin liittyi myös soveltavaa liikuntaa. Näiden lisäksi järjestettiin kisoja (10 mainintaa/153 ilmoitetuista tapahtumista), teemaviikkoja, joihin sisältyi myös soveltavaa liikuntaa (10 mainintaa/153) sekä laji- ja välinekokeiluja (10 mainintaa/153).

Tapahtumat järjestettiin tyypillisesti joko useamman toimijan yhteistyönä (61 mainintaa/153) tai liikuntatoimen tai liikunta-asioista vastaavan tahon toimesta (54 mainintaa/153). Osallistujamäärät vaihtelivat pienistä alle 10 osallistujan tapahtumista aina monen sadan osallistujan tilaisuuksiin.

4.5 Liikuntavälineiden lainaus ja muu tuki omatoimiselle liikunnalle

Ryhmätarjonnan lisäksi kunnat voivat tukea soveltavan liikunnan piiriin kuuluvien omatoimista liikuntaa. Noin kaksi kolmannesta vastaajista (69 %) ilmoitti, että kunta lainaa liikuntavälineitä. Hieman harvemmat kunnat tarjosivat maksuttomia liikuntavuoroja järjestöille, ja vajaa kolmannes (29 %) kunnista tarjosi maksuttomia liikuntavuoroja myös vapaille ryhmille. (Taulukko 30.) Vapaiden ryhmien osalta vaikuttaa siltä, että ne saivat pienemmissä kunnissa maksuttomia liikuntavuoroja muita kuntia useammin, mutta tämä käytäntö oli vähemmistönä myös pienissä kunnissa.

Taulukko 30. Kuntien ilmoittama tuki omatoimiselle liikunnalle. %-osuus vastaajista. Erottelu kuntakoon mukaan.

	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat	N
Liikuntavälineiden lainaus	76 %	72 %	58 %	78 %	78 %	72 %	138
Maksuttomat vuorot järjestöille	61 %	69 %	62 %	60 %	33 %	61 %	136
Maksuttomat vuorot vapaille ryhmille	39 %	39 %	26 %	10 %	11 %	33 %	128

4.6 Kuntien tarjoamat alennuskortit

Soveltavan liikunnan piiriin kuuluvien omaehtoista liikuntaa voidaan tukea myös alennuskortein. Syksyllä 2023 toteutetussa Liikkejäkyselelyssä tuli esiin, että vastaajista noin 35 prosentilla oli käytössään jonkin tyyppinen alennuskortti. Kortin omanneista 59 prosenttia arvioi, että kortti tai kortit ovat lisänneet liikunnan harrastamisen määrää. Korttien merkitystä korostivat etenkin pitkäaikaissairaiden ryhmiin itsensä lukeneet¹⁴, joilla kortin merkityksen ilmoitti yli 70 prosenttia vastaajista. Alennuskorttien merkityksen tuo välillisesti esiin myös se, että kysyttäessä liikunnan harrastamisen ulkoisia esteitä¹⁵ 26 prosenttia vastaajista piti ongelmana harrastamisen kalleutta – muut vastaajille annetut vaihtoehdot saivat vähemmän mainintoja. (Ala-Vähälä & al. 2024.)

14 Muista pitkäaikaissairaiden ryhmistä poiketen neurologisia sairauksia sairastavista hieman alle puolet katsoi korttien edistävän liikunnan harrastamista.

15 Ulkoisilla esteillä tarkoitettiin seikkoja, jotka eivät olleet vastaajan päätettävissä tai muuten välittömään elämänpäiriin kuuluvia. Muita seikkoja olivat muun muassa palvelujen etäisyys tai avustajien puute. Vastaajia pyydettiin arvioimaan myös erilaisia sisäisiä esteitä, kuten motiiviongelmia, mutta niitä kysyttiin eri kysymyksessä.

Alennuskorttien tilannetta kartoitettiin ensimmäisen kerran vuoden 2019 kuntakyselyssä. Silloin esiin tulivat muun muassa nimikkeiden sekä myöntämiskriteerien ja -käytäntöjen moninaisuus.

Nyt toteutetun kyselyn perusteella alennuskorttien määrä on suurin piirtein samalla tasolla kuin vuonna 2019. **Vastaajista 41 prosenttia ilmoitti, että heidän kunnassaan on käytössä alennuskortti ja 18 prosenttia ilmoitti, että heillä on jokin muu vastaava järjestely, eli yhteensä noin 59 prosentilla kunnista oli käytössä jokin alennusjärjestely.** (Taulukko 31.) Vuonna 2019 alennuskorttijärjestelyjä oli 56 prosentilla vastaajakunnista.

Alennuskortit ja vastaavat järjestelyt ovat yleisiä keskikokoisissa ja suurissa kunnissa, kun taas alle 10 000 asukkaan kunnista yli puolet ilmoitti, että heillä ei ole korttia tai vastaavaa järjestelyä käytössä.

Taulukko 31. Alennuskorttien ja muiden vastaavien järjestelyjen yleisyys. Erottelu kuntakoon mukaan.

	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
Kyllä	23 %	47 %	60 %	80 %	78 %	41 %
Muu järjestely	17 %	23 %	24 %	0 %	11 %	18 %
Ei	58 %	27 %	12 %	20 %	11 %	38 %
Ei vastausta	3 %	3 %	4 %	0 %	0 %	3 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

N = 145.

Kuten vuoden 2019 selvityksessä, nytkin tuli esiin, että korttien nimikkeistö oli hyvin moninainen. Lisäksi kunnilla saattoi olla käytössään useita erityyppisiä kortteja. Kunnat ilmoittivat yhteensä 141 erilaista korttia tai alennusjärjestelyä. Niistä yleisin oli kuntosalij- ja/tai uimahallikortti (35/141), ja toiseksi yleisimpiä olivat erilaiset eläkeläiskortit ja seniorikortit (27/141). Näiden jälkeen tulivat erillinen saattajakortti tai avustajakortti (16/141) ja erityisliikuntakortti hieman eri nimivariaatioin (14/141). Muita mainintoja saivat vammaiskortti, EU:n vammaiskortti ja sosiaalisiin perusteisiin myönnettävä Kaiku-kortti.

Vaikka erillisiä saattaja- tai avustajakortteja mainittiin vain 16 kertaa, saattajaan oikeuttavia kortteja oli huomattavasti enemmän, sillä noin kaksi kolmasosaa muista korteista sisälsi mahdollisuuden avustajan tai saattajan käyttöön. Osa vastaajista mainitsi, että avustajan tarve arvioitiin erikseen.

Valtaosa korteista (102/141) oikeutti uimahallin ja/tai kuntosalin käyttöön. Osalla kortteja (18/141) saattoi näiden lisäksi osallistua ohjattuun liikuntaan ja vastaaviin palveluihin. Näiden lisäksi oli joi-tain pelkästään ohjatun liikunnan palveluihin oikeuttavia kortteja (7/141). Osassa vastauksia ei eritelty, mihin palveluihin kortti oikeutti.

Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan myös korttien hinta, mutta vastaajat ilmoittivat hintatiedot vain hie-man yli puolesta (56 %) ilmoitettuja kortteja. Hinnan ilmoittaneista neljännes (25 %) ilmoitti kortin mak-savan vuotta kohden 50–99 euroa, lähes yhtä moni (24 %) ilmoitti että kortti on maksuton ja suurin piirtein sama määrä (23 %) ilmoitti kortille useampia hintoja – esimerkiksi erikseen lasten ja aikuisten hinnat. (Taulukko 32.)

Taulukko 32. Alennuskorttien hinnat vuotta kohden.

Kortin hinta	Mainintojen määrä	%-osuus vastauksen antaneista
Maksuton	19	24 %
1–49 €	13	16 %
50–99 €	20	25 %
100 € tai enemmän.	8	10 %
Useita hintoja	18	23 %
Sarjalippu	1	1 %
Ei vastausta	62	
Yhteensä	141	100 % (n = 79)

Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan, oikeuttaako kortti alennukseen vai palvelujen maksuttomaan käyttöön. Vastaajista 42 prosenttia jätti vastaamatta, kolmannes (33 %) ilmoitti, että kortti oikeuttaa alennukseen, ja lähes viidennes vastasi (19 %), että kortti oikeuttaa palvelujen maksuttomaan käyttöön. Kortin hinnan ja etuuden välillä ei ollut selvää säännönmukaisuutta. Tosin kaksi kolmannesta sellaisista korteista, jotka olivat maksuttomia, oikeuttivat myös palvelujen maksuttomaan käyttöön. Vastaavasti yli 100 euroa vuodessa maksaneista korteista vain yksi oikeutti joidenkin palvelujen maksuttomaan käyttöön.

Korteista noin puolet myönnettiin vamman tai sairauden perusteella ja noin neljännes (26 %) korkean iän tai eläkkeen perusteella. Kun kortti myönnettiin vamman tai sairauden mukaan, kriteerinä saattoivat olla Kela-kortin merkinnät tai lääkärin diagnoosi ja arvio vamman haitta-asteesta. Oikeus alennuskorttiin saattoi myös perustua muuta etuutta koskevaan päätökseen, kuten vammaiskorttiin, EU-vammaiskorttiin, vammaispysäköintitunnukseen tai vammaispalvelulain mukaiseen etuuteen. (Taulukko 33.) Kuten vuonna 2019, korttien myöntämiskriteerit olivat siis edelleen hyvin kirjat. Eläkeläiskortti ei aina ollut kunnan myöntämä, vaan eläkeläisalennuksen saattoi saada kansaneläke- tai työeläkekorttia vastaan.

Taulukko 33. Vamman tai sairauden perusteella myönnettävien alennuskorttien myöntökriteerit, mainintojen määrä ja %-osuudet.

Alennuskortin tai vastaavan järjestelyn kriteeri	Mainintojen määrä	%-osuus maininnoista
Kela-kortin tunnus tai Kelan päätös etuudesta	38	29 %
Diagnoosi, lääketieteellinen selvitys, vamman haittaluokan arviointi	29	22 %
Vammaiskortti, EU-vammaiskortti	17	13 %
Muu viranomaisen tai asiantuntijan lausunto, suositus, päätös	14	11 %
Pysäköintitunnus	11	8 %
Ikä	7	5 %
Muu myöntökriteeri	6	5 %
Vammaispalvelulain mukaan myönnetty etuus	5	4 %
Eläkekortti, eläkepäätös	3	2 %
Kaikki ilmoitetut kriteerit	130	100 %

Jos kyseessä oli kuntien päätettävissä oleva alennuskortti, kortin sai yleisimmin uimahallin tai vastaavan palvelupisteen kassalta (45 % vastanneista) tai hakemusta vastaan (42 % vastanneista). Muutamat kunnat ilmoittivat, että hakijan tilanteen mukaan kortin sai joko hakemuksesta tai suoraan palvelupisteeltä (9 % vastanneista). Näiden lisäksi muutama kunta ilmoitti, että kortin saaminen edellyttää tapaamista

myöntäjän kanssa. Kuten aiemmin todettiin, kortin myöntäminen edellytti henkilökohtaisten terveystietojen ilmoittamista. Kun alennuskorttijärjestelmiä tulevaisuudessa selvitetään tai kehitetään, on syytä tarkastella myös sitä, miten myöntämisprosessit takaavat sen, että hakijoiden terveystiedot pysyvät salaisina.

Kortin myönsi yleensä (68 % vastauksista) liikuntatoimi tai muu liikunnasta vastaava hallinnonala, muutamassa tapauksessa liikuntapaikan esimies (8 % vastauksista). Muita ilmoitettuja tahoja olivat esimerkiksi kunta tarkemmin erittelemättä, hyvinvointitoimi, hyvinvointialue tai kirjasto – kunkin osuus oli viisi prosenttia vastauksista tai vähemmän. Osassa kuntia päätös tehtiin päällikkötasolla, osassa liikunnanohjaaja päätti asiasta ja osassa asia hoidettiin asiakaspalveluna.

Yhteenvedona alennuskorteista voi sanoa, että käytännöt ovat hyvin kirjavia: tämä koskee sekä nimikkeitä, myöntämisen kriteerejä ja prosesseja sekä korttien hintoja ja niiden tuottamia etuuksia.

5

Liikuntapaikkojen
esteettömyyden
edistäminen

5

Liikuntapaikkojen esteettömyyden edistäminen

Liikuntapaikkojen esteettömyyttä tarkasteltiin ensimmäisen kerran vuoden 2019 tilannetta tarkastelleessa kuntakyselyssä. Tuolloin tuotiin esille, että Suomessa ei ole valtakunnallista tietokantaa liikuntatilojen esteettömyydestä. Esteettömyyttä koskevat tiedot puuttuvat edelleenkin esimerkiksi liikuntapaikkojen valtakunnallisesta Lipas-tietokannasta.

Vuoden 2019 kyselyn mukaan noin 54 prosentissa vastaajakuntia tehtiin satunnaisesti liikuntapaikkojen esteettömyyskartoituksia ja 12 prosentissa kuntia kartoitukset olivat säännöllisiä. **Nyt toteutetun kyselyn perusteella esteettömyyskartoitusten tilanne oli pääpiirteittäin sama, eli vastaajista 54 prosenttia ilmoitti, että heidän kunnassaan on toteutettu liikuntapaikoilla esteettömyyskartoituksia, mutta kyse ei ole säännöllisestä toiminnasta. Säännöllisesti kartoituksia tehtiin 13 prosentissa kuntia.** (Taulukko 34.)

Kaikkein pienimmissä kunnissa oli hieman enemmän niitä, jotka ilmoittivat, että kartoituksia ei tehdä tai että vastaaja ei tiennyt kartoitusten tilanteesta.

Taulukko 34. Esteettömyyskartoitusten yleisyys vastaajakunnissa. %-osuudet. Erottelu kuntakoon mukaan.

Toteutetaanko kartoituksia?	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat
Kyllä, säännöllisin väliajoin	13 %	7 %	28 %	10 %	0 %	13 %
Kyllä, mutta satunnaisesti	42 %	80 %	36 %	80 %	78 %	54 %
Ei	24 %	7 %	12 %	10 %	11 %	17 %
En tiedä	20 %	3 %	20 %	0 %	11 %	14 %
Ei vastausta	1 %	3 %	4 %	0 %	0 %	2 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

N = 145

Vastaajia pyydettiin kertomaan, minkä tahon vastuulla on esteettömyyskartoitusten tekeminen. Yleisin vastaus oli, että niitä toteutetaan useamman hallinnonalan ja muun toimijan yhteistyönä (35 % vastauksen antaneista). Toiseksi yleisin taho oli tekninen toimi (26 %) ja kolmanneksi yleisimpänä tahona mainittiin liikuntatoimi tai vastaava hallinnonala.

Kartoitusten käytännön toteutuksesta vastasi useimmin yhdistyksen tai vammaisneuvoston edustaja (31 %), tämän jälkeen yleisin oli kokemusasiantuntija (20 %) tai muu taho (18 %) ja vähiten mainintoja sai koulutettu esteettömyyskartoittaja (17 %). Vastaajista 15 prosenttia ei tiennyt, kuka tai mikä taho kartoituksia tekee. Myös edellisessä kyselyssä yleisin vastaus oli yhdistys tai vammaisneuvoston edustaja, mutta vielä yleisempää oli, että vastaaja ei tiennyt, kuka kartoituksia tekee. Muutos viittaa siihen, että vastaajat ovat nyt paremmin perillä esteettömyyskartoitusten tilanteesta ja toimintatavoista.

Esteettömyyskartoitukset käsitteli tekninen toimi, kaupunkiympäristöstä vastaava yksikkö tai kunnan tilapalveluista vastaava yksikkö (42 % vastauksen antaneista). Toiseksi yleisimmin vastattiin, että kartoit-

tusten käsittely oli useiden hallinnonalojen vastuulla (24 % vastauksen antaneista). Kolmanneksi eniten mainintoja sai vammaisneuvosto (10 % vastauksen antaneista). Noin puolet asiaa koskevaan kysymykseen vastanneista ei tiennyt, ovatko esteettömyyskartoitusten tulokset julkisia.

Selvä enemmistö, eli noin 60 % esteettömyyskartoituksia ilmoittaneista vastaajista arvioi, että kartoitukset ovat johtaneet parannuksiin. Näin vastanneista noin kaksi kolmannesta (65 %) ilmoitti, että esteettömyyttä on parannettu huoltotöiden yhteydessä ja pienillä remonteilla. Muut parannuksia ilmoittaneista vastasi, että esteettömyyttä on parannettu uudisrakentamisen tai peruskorjausten yhteydessä (29 %) tai että esteettömyyden parantamista varten on kehittämissuunnitelma, jota seurataan, tai esteettömyyttä kehitetään muuten arviointien pohjalta (6 %).

Niiden muutamien kuntien vastauksissa, joissa oli ilmoitettu, että esteettömyyskartoitukset eivät olleet johtaneet parannuksiin, todettiin, että suurta kehittämistarvetta ei ollut, kartoitus on vielä kesken, tai että parannukset edellyttäisivät peruskorjausta.

Edelliseen kyselyyn verrattuna kartoituksen vaikutuksia koskevat arviot ovat muuttuneet siltä osin, että vuonna 2019 kartoituksen vaikutuksia koskevaan kysymykseen vastanneista 46 prosenttia ilmoitti, että ei ole tietoinen mahdollisista vaikutuksista. Nyt ”en osaa sanoa” -vastanneiden osuus oli pudonnut 31 prosentin tasolle. Samaan aikaan niiden osuus, joilla oli myönteinen kuva kartoitusten vaikutuksista, oli kasvanut. Vastaajista siis suuremmalla osalla on tietoa kartoitusten vaikutuksista, tai ainakin halua ottaa kantaa asiaan, ja arviot ovat enimmältään myönteisiä.

6

Yhteistyö soveltavassa
liikunnassa vuonna 2023

6

Yhteistyö soveltavassa liikunnassa vuonna 2023

Edellä soveltavan liikunnan järjestelyjä ja liikuntaryhmiä käsiteltäessä tuli esiin, että kunnan liikunta-toimi ei ole ainoa soveltavan liikunnan palvelujen tarjoaja, vaan palveluja tarjoavat monentyyppiset eri tahot. Myös liikkujakyselyt ovat tuoneet esiin sen, että soveltavan liikunnan asiakaskuntaan kuuluvat käyttävät monenlaisia liikunnan palveluja. (Ala-Vähälä & al., 2024; Saari & Ala-Vähälä, 2021.) Lisäksi on ihmisryhmiä, jotka tarvitsevat liikuntaa harrastaakseen monialaista tukea, esimerkiksi kuljetus- tai avustajapalveluja. Lasten ja nuorten osalta kouluilla ja varhaiskasvatuksella on oma roolinsa liikuntakasvattajana. Sen vuoksi on olennaista selvittää, miten liikuntatoimi tai muu soveltavasta liikunnasta päävastuussa oleva taho tekee yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa.

Seuraavassa käydään lävitse, miten yleistä hallintorajat ylittävä yhteistyö on kunnan sisällä soveltavassa liikunnassa, missä määrin on kuntien välistä yhteistyötä ja miten vastaajat arvioivat yhteistyön sujuvan eri tahojen kanssa. (Luku 6.1.) Lisäksi selvitetään, miten yhteistyö uusien hyvinvointialueiden kanssa on lähtenyt käyntiin. (Luku 6.2.) Luvun lopussa tehdään lyhyt yhteenveto siitä, miten hyvinvointialueiden perustaminen on vaikuttanut soveltavan liikunnan järjestelyihin. (Luku 6.3.)

6.1 Kunnan sisäinen ja ylikunnallinen yhteistyö sekä asukkaiden ja muiden toimijoiden kuuleminen

Kuntien sisäistä ja ylikunnallista yhteistyötä arvioitiin kysymällä, (1) onko kunnalla yhteistyöelintä, jossa käsitellään soveltavan liikunnan kysymyksiä yli hallinnollisten rajojen, (2) tekeekö kunta säännöllistä yhteistyötä naapurikuntien kanssa.

Kuntalaki (22 §) velvoittaa tai kannustaa kuntia kuulemaan kuntalaisia ja edistämään osallisuutta.¹⁶ Tämän toteutumista soveltavan liikunnan osalta selvitettiin kysymällä, (1) järjestetäänkö säännöllisiä tapaamisia urheiluseurojen, kansanterveysjärjestöjen tai muiden järjestöjen kanssa ja (2) järjestääkö kunta säännöllisiä asukaskuulemisia liikunnan tai soveltavan liikunnan alalta.

Näiden jälkeen vastaajia pyydettiin vielä antamaan keskeisille yhteistyötahoille arvosana yhteistyön sujumisesta ja kuvailemaan tarkemmin ylikunnallista yhteistyötä.

Hieman alle puolet kunnista (48 %) ilmoitti, että niillä on soveltavaa liikuntaa käsittelevä yhteistyöelintä. Kuntien suuruusluokkien mukaan vertaillen prosenttiosuudet vaihtelivat 30 prosentin tasolta 67 prosentin tasolle, mutta vaihtelussa ei ollut mitään säännönmukaisuutta. Eniten yhteistyöelimiä ilmoitettiin yli 100 000 asukkaan kunnissa, vähiten 50 000–99 999 asukkaan kunnissa.

16 Kuntalain 22 §:n mukaan kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.

Kunta voi edistää osallistumista ja vaikuttamista muun muassa

- 1) järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä kuntalaisraateja;
- 2) selvittämällä asukkaiden ja kunnassa säännönmukaisesti tai pitempiaikaisesti asuvien tai oleskelevien palvelujen käyttäjien mielipiteitä ennen päätöksentekoa;
- 3) valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia kunnan toimielimiin;
- 4) järjestämällä mahdollisuuksia osallistua kunnan talouden suunnitteluun;
- 5) suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa;
- 6) tukemalla asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua.

Säännöllinen yhteistyö naapurikuntien kanssa oli harvinaisempaa: kolmannes (33 %) vastaajista ilmoitti sellaisesta. Yhteistyö oli yleisintä suurimmissa kaupungeissa: kaksi kolmannesta vastaajista teki sitä jossain muodossa. Isot kaupungit ovat alueellisia keskuksia, niillä on mahdollisuus tuottaa monenlaisia palveluja ja niihin on todennäköisesti ympäryskunnista hyvät liikenneyhteydet – nämä kaikki seikat voivat motivoida kuntia yhteistyöhön.

Kuntien välisessä yhteistyössä nousi esiin muutamia alueellisia eroja. Maakunnittain vertaillen Varsinais-Suomi erottui muista, sillä kymmenen kuntaa alueen viidestätoista kyselyyn vastanneesta kunnasta ilmoitti tekevänsä ylikunnallista yhteistyötä. Alueella toimii Rajattomasti liikuntaa -yhteistyöverkosto, joka mainittiinkin yhdessä vastauksessa. Alueen sisäinen yhteistyö on tullut esiin jo aiemmissa selvityksissä. (Ala-Vähälä, 2018.)

Vastaajia pyydettiin myös kuvailemaan tarkemmin ylikunnallista yhteistyötä: millaisten tahojen kanssa yhteistyötä tehtiin ja minkä tyyppisestä yhteistyöstä oli kyse. Vastauksen antoi 33 kuntaa. **Yleisintä yhteistyö oli naapurikuntien kanssa (17 mainintaa).** Lisäksi mainittiin maakuntatason yhteistyötä, esimerkiksi maakunnalliset kokoontumiset (7 mainintaa) ja kolmanneksi yleisintä oli yhteistyö jonkin valtakunnallisen järjestön kanssa (6 mainintaa).

Yhteistyön luonteesta annettiin hyvin erityyppisiä kuvauksia, ja vastauksia tuli ylipäätään vähän (21 mainintaa): eniten mainintoja saivat tapahtumien järjestäminen (4 mainintaa), tiedotus (3 mainintaa) ja yhteistyö liikuntaryhmien tarjoamisessa (3 mainintaa). Muita hajamainintoja saivat esimerkiksi hankeyhteistyö ja kehitystyö, tapaamiset ja alennuskortteihin liittyvä yhteistyö. Vastauksia on sen verran vähän, että ne eivät anna totuudenmukaista kuvaa yhteistyön laajuudesta, mutta kertovat siitä, miten monen tyyppistä yhteistyö voi olla.

Viidennes kyselyyn vastanneista kunnista ilmoitti, että ne järjestävät säännöllisiä tapaamisia urheiluseurojen ja muiden soveltavan liikunnan palvelujen kannalta tärkeiden järjestöjen kanssa. Yleisintä tämä oli kaikkein suurimmissa eli yli sadan tuhannen asukkaan kaupungeissa (56 % vastaajista).

Viimeisen kysymyksen, eli säännöllisten asiakas- tai asukaskuulemisten osalta, hajonta oli voimakasta. Vastaajista hieman alle puolet (42 %) ilmoitti, että sellaisia järjestetään. Suurista, yli sadan tuhannen asukkaan kunnista, vain yksi ilmoitti järjestävänsä sellaisia. Toisaalta 50 000–99 999 asukkaan kunnista 90 prosenttia järjesti tämän tyyppisiä tilaisuuksia.

Kaiken kaikkiaan vastaukset viittaavat siihen, että säännöllinen, organisoitu yhteydenpito eri tahojen kesken samoin kuin asukkaiden ja muiden toimijoiden kuuleminen vaihtelee voimakkaasti kunnasta toiseen.

Vastaajia pyydettiin myös antamaan arvosana yhteistyöstä eri tahojen kesken. Korkeimman arvosanan saivat eläkeläisjärjestöt. Matalimman arvosanan saivat oppilaitokset, ja toiseksi matalimman arvosanan saivat yksityiset palvelujen tarjoajat. (Taulukko 35.)

Yksityisen tahon saama arvosana on siinä suhteessa kiinnostava, että Liikkujakyselyn perusteella yritykset ovat soveltavan liikunnan alueella keskeisiä palvelujen tarjoajia. (Ala-Vähälä & al., 2023; Saari & Ala-Vähälä, 2021.) Edellä soveltavan liikunnan ryhmämääriä tarkasteltaessa tuli esiin, että Liikkujakyselyjen ja kuntakyselyjen arviot yksityisen sektorin roolista poikkeavat toisistaan. Yksityisen sektorin saamat arvosanat viittaavat myös siihen, että yksityiset palvelujen tuottajat ovat jossain määrin kunnille näkymättömiä.

Taulukko 35. Arvio yhteistyön toimivuudesta eri tahojen kanssa (1 = ei toimivaa yhteistyötä ... 5 = erittäin tärkeä yhteistyökumppani). Erottelu kuntakoon mukaan.

Yhteistyötaho	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajakunnat	Otoskeskihajonta	N
Eläkeläisjärjestöt	3,6	3,7	3,2	3,1	2,9	3,4	1,3	111
Kansalais- ja työväenopistot	3,3	3,8	2,7	2,5	2,6	3,2	1,5	112
Hyvinvointialue (ml. kuntoutus-, vammais- ja vanhustalvet)	2,7	3,0	3,5	3,4	3,0	3,0	1,4	113
Koulutoimi	2,8	3,3	3,1	3,1	2,9	3,0	1,5	108
Urheilu- ja liikuntaseurat	2,8	3,0	3,3	2,9	3,8	3,0	1,3	104
Soveltavan liikunnan järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt	2,5	3,0	3,2	3,2	3,9	2,9	1,4	108
Liikunnan ja soveltavan liikunnan valtakunnalliset järjestöt	2,1	2,5	2,6	2,7	3,4	2,4	1,3	104
Seurakunnat	2,3	2,5	1,9	1,9	1,9	2,2	1,3	100
Yksityiset palvelujen tarjoajat	2,2	2,0	2,4	1,8	2,1	2,1	1,2	102
Oppilaitokset (yliopistot, ammattikorkeakoulut, muut ammatilliset oppilaitokset)	1,5	2,3	2,0	2,8	3,3	2,0	1,3	99

Kansalais- ja työväenopistojen rooli on keskeinen etenkin kahdessa pienimmässä kuntaryhmässä.

Kansanterveysjärjestöjen rooli kasvaa siirryttäessä pienemmistä suurempiin kuntiin. Urheiluseurojen osalta ei tule esiin vastaavaa säännönmukaisuutta, mutta niidenkin osalta arvosana on heikoin kaikkein pienimmissä kunnissa. Yhdistysten heikompi rooli pienimmissä kunnissa johtunee siitä, että niissä ei aina ole tarpeeksi väestöä eri vamma- tai sairausryhmien pohjalta järjestäytyviin yhdistyksiin. Edellä esitetyt havainnot ovat pääosin tuttuja jo aiemmista kuntakyselyistä.

Selvä muutos aiempaan on se, että hyvinvointialueille annettujen arvosanojen keskiarvo on laskenut selvästi edellisen kyselyn sosiaali- ja terveyssektorille annetusta arvosanasta. Vuoden 2019 kyselyssä (Ala-Vähälä & al., 2021) sosiaali- ja terveyssektori sai yhteistyötahoista parhaan arvosanan (3,7), kun nyt hyvinvointialueet olivat pudonneet kolmannelle sijalle ja arvosanojen keskiarvo oli 3,0. Hyvinvointialueyhteistyötä tarkastellaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

6.2 Yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa

Kuntien sosiaali- ja terveyssektorin palvelut siirtyivät hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa. Kyselyn tulosten perusteella muutos on aiheuttanut ongelmia liikunta- ja hyvinvointisektorin yhteistyöhön. Edellä tuli esiin, että hyvinvointialueen arvosana yhteistyökumppanina on heikentynyt verrattuna aiempaan sosiaali- ja terveyssektoriin. Lisäksi hyvinvointialueiden tarjoamien liikuntaryhmien määrä oli vastaajien arvioiden mukaan pienempi kuin sosiaali- ja terveyssektorien aiemmin tarjoamien ryhmien määrä.

Muutoksen merkitystä arvioitiin tarkemmin kahdella kysymyspatteristolla, joissa ensimmäinen mittasi tyytyväisyyttä yhteistyöhön, ja jälkimmäinen antoi vastaajille mahdollisuuden arvioida sitä, miten tila- sekä henkilöresurssien siirto hyvinvointialueille on vaikeuttanut tai edistänyt liikunnan palvelujen toteuttamista.

Yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa arvioitiin neljällä väitelauseella, joiden paikkansapitävyyttä pyydettiin kommentoimaan asteikolla 1 = täysin eri mieltä ... 5 = täysin samaa mieltä. Vastaaja saattoi myös valita vaihtoehdon ”ei osaa sanoa”. Väitelauseissa otettiin kantaa siihen, (1) löytyykö hyvinvointialueelta vastinpari, johon voi ottaa yhteyttä soveltavan liikunnan yhteistyötä kehitettäessä, (2) sujuuko soveltavan liikunnan palveluihin liittyvä yhteistyö hyvin, (3) toimiiko palveluketju hyvinvointialueen terveys- ja kuntoutuspalveluista kunnan tarjoamiin soveltavan liikunnan ryhmiin ja (4) toimiiko palveluketju hyvinvointialueen palveluohjauksen ja kunnan liikuntaneuvonnan kesken hyvin.

Kuntien antama palaute oli kriittistä. Tosin vastauksissa oli hajontaa ja vapaissa vastauksissa oli esimerkkejä myös toimivasta yhteistyöstä. Kaikkien väitelauseiden osalta vastausten keskiarvo oli alle kolmen. **Kriittisimminkin otettiin kantaa siihen, missä määrin hyvinvointialueelta löytyy vastinpari, jonka kanssa kunnan edustaja voi olla yhteydessä soveltavaan liikuntaan liittyvissä kysymyksissä.** (Taulukko 36.)

Taulukko 36. Vastaajien arviot yhteistyöstä hyvinvointialueiden kanssa. Erottelu kunnan suuruusluokan mukaan. Vastausten keskiarvo. (1 = täysin eri mieltä ... 5 = täysin samaa mieltä.) Erottelu kuntakoon mukaan.

	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki yhteensä	n	otoskeskihajonta
Hyvinvointialue on määritellyt vastinparin, johon voin olla yhteydessä soveltavan liikunnan yhteistyötä suunniteltaessa.	2,6	2,2	2,0	1,9	2,1	2,3	136	2,5
Soveltavan liikunnan palveluihin liittyvä yhteistyö sujuu hyvin hyvinvointialueen kanssa	2,5	2,6	2,6	2,7	2,3	2,5	129	2,6
Oman arvioni mukaan palveluketju hyvinvointialueen terveys- ja kuntoutuspalveluista kuntamme tarjoamiin soveltavan liikunnan palveluihin toimii hyvin.	2,4	2,5	3,3	2,4	1,9	2,6	133	1,2
Oman arvioni mukaan liikuntaneuvonnan yhdyspinta toimii hyvin, eli hyvinvointialueen palveluohjaus ja kuntamme liikuntaneuvonta muodostavat toimivan palveluketjun.	2,4	2,6	2,7	3,1	2,7	2,6	136	2,5

Toisessa kysymyspatteristossa pyydettiin vastaajia arvioimaan, (1) miten vammaisille tarkoitettujen kuljetus-, apuväline- ja avustajapalvelujen siirto hyvinvointialueelle on edistänyt tai vaikeuttanut soveltavaa liikuntaa, ja (2) miten sosiaali- ja terveyssektorin tilojen ja henkilöresurssien siirto hyvinvointialueille on vaikuttanut soveltavan liikunnan palveluihin. Näitä väitelauseita vastaajat arvioivat asteikolla 1 = muutos on aiheuttanut olennaisia ongelmia ... 5 = muutos on olennaisesti parantanut toimintaedellytyksiä. Vastaajilla oli myös mahdollisuus valita vaihtoehto ”En osaa sanoa”.

Vastausten keskiarvo kumpaankin esitettyyn väitelauseeseen oli 2,2. Arviot olivat siis vieläkin kriittisempiä kuin yhteistyötä kartoittaviin väitelauseisiin. Myös vastausten hajonta oli yhteistyön toimivuutta koskevien arvosanojen hajontaa pienempi. (Taulukko 38.)

Taulukko 37. Vastaajien arviot siitä, miten sosiaali- ja terveyssektorin resurssien siirto hyvinvointialueille on vaikuttanut soveltavan liikunnan palveluihin. Erottelu kunnan suuruusluokan mukaan. Vastausten keskiarvo. (1 = muutos on aiheuttanut olennaisia ongelmia ... 3 = tilanne pääosin ennallaan ... 5 = muutos on olennaisesti parantanut toimintaedellytyksiä.) Erottelu kuntakoon ja aluehallintovirastoalueen mukaan.

	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000– as.	Kaikki yhteensä	n	otoskeskihajonta
Miten arvioitte hyvinvointialueelle siirrettyjen vammaisille tarkoitettujen kuljetuspalvelujen, apuvälinepalvelujen ja avustajapalvelujen tukevan nyt soveltavan liikunnan harrastamista?	2,5	1,9	2,0	2,0	2,3	2,2	136	0,8
Miten arvioitte sosiaali- ja terveystoimen tilojen ja henkilöresurssien siirron hyvinvointialueelle vaikuttaneen soveltavan liikunnan palveluihin?	2,4	2,1	2,0	2,0	2,1	2,2	136	0,8

Vastaajia pyydettiin myös omin sanoin arvioimaan, perustuuko yhteistyö hyvinvointialueen kanssa aiemmalle yhteistyölle kunnan tai kuntayhtymän sosiaali- ja terveyssektorin kanssa vai rakennetaanko yhteistyötä tyhjästä. Kysymykseen saatiin 94 vastausta, joissa kuvattiin osin tilannetta ennen uudistusta, osin tilannetta sen jälkeen. Muutamasta vastauksesta ei voinut päätellä, kumpaa vaihetta arvio koski.

Taulukkoon 38 on ristiintaulukoitu tutkijan luokittelemat vastaukset: vaaka-akselille on luokiteltu yhteistyön tilanne ennen uudistusta ja pystyakselille yhteistyön tilanne uudistuksen jälkeen.

Vaaka-akselin luvuista huomataan, että noin 70 prosenttia vastaajista ilmoittaa tehneensä yhteistyötä joko kuntayhtymän tai kunnan sosiaali- ja terveyssektorin kanssa. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluu myös vastauksia, joista ei voi päätellä, viittasivatko he kunta- tai kuntayhtymätason yhteistyöhön. Aiemmissa selvityksissä on tullut esiin, että liikuntatoimet arvioivat kunnallisen ja kuntayhtymätasoisien sosiaali- ja terveyssektorin tärkeäksi yhteistyökumppaniksi, mikä tukee tässäkin esiin tullutta havaintoa siitä, että kunnilla on kokemusta yhteistyöstä sosiaali- ja terveyssektorin kanssa.

Pystyakselilta nähdään, että vastauksen antaneista 23 % (22/96) katsoi, että yhteistyö hyvinvointialueille siirtyneen sosiaali- ja terveyssektorin kanssa oli tiivistynyt tai jatkui pääosin ennallaan. Noin kolmannes (33/96) vastauksen antaneista katsoi, että yhteistyö oli heikentynyt, yhteistyön käynnistäminen oli vaikeaa tai että yhteistyö oli vähäistä tai olematonta. Noin joka kymmenes kunta ilmoitti, että yhteistyötä käynnistellään, mutta ei tässä yhteydessä ottanut kantaa siihen, miten hyvin prosessi eteni.

Vastaajien joukossa oli siis hieman enemmän niitä, jotka kokivat yhteistyön ylläpidon tai käynnistämisen ongelmalliseksi, mutta oli myös niitä kuntia, jotka kokivat aiemman yhteistyön jatkuvan, ja muutama vastaaja katsoi yhteistyön tiivistyneen. Tilanne oli paras sellaisissa kunnissa, joissa sote-sektorin palveluista oli aiemmin vastannut kuntayhtymä, ja kunnan liikuntatoimi oli tehnyt sen kanssa yhteistyötä: hieman yli puolet tähän ryhmään kuuluvista vastaajista arvioi, että yhteistyö jatkui ennallaan tai oli tiivistynyt.

Taulukko 38. Vastaajien arviot yhteistyön tilanteesta ennen uudistusta ja uudistuksen jälkeen. Mainintojen määrät¹⁷.

Arvio yhteistyöstä uudistuksen jälkeen	Kokemusta yhteistyöstä kuntayhtymän kanssa	Kokemusta yhteistyötä kunnan sote-sektorin kanssa	Ei aiempaa yhteistyötä tai yhteistyö alkaa tyhjästä	Vastauksesta ei voi päätellä aiempaa tilannetta	Vastaajakunnat yhteensä
Yhteistyö tiivistynyt	1	2			3
Yhteistyö jatkunut pääosin ennallaan	8	11			19
Yhteistyö heikentynyt	1	3			4
Yhteistyö heikentynyt olennaisesti	3	10			13
Yhteistyön käynnistäminen vaikeaa	1	5		2	8
Yhteistyö käynnistynyt tai käynnistymässä		1	8	5	14
Yhteistyö vähäistä tai olematonta	1	1	2	4	8
Vastauksesta ei voi päätellä nykytilannetta	4	15	2	6	27
Vastaajakunnat yhteensä	19	48	12	17	96

6.3 Yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa – alustavaa yhteenvetoa

Hyvinvointialueiden roolia soveltavassa liikunnassa on nyt toteutetussa selvityksessä käsitelty useasta näkökulmasta: luvussa 4.2 verrattiin hyvinvointialueiden tarjoamien soveltavan liikunnan ryhmien määriä uudistusta edeltävään tilanteeseen, eli kuntien sosiaali- ja terveyssektorien tarjoaminen ryhmien määriin. Tämän luvun ensimmäisessä alaluvussa (6.1) verrattiin hyvinvointialueiden saamaa arvosanaa yhteistyöstä kuntien sosiaali- ja terveyssektorien saamaan arvosanaan edellisissä kyselyissä. Toisessa alaluvussa (6.2) käytiin lävitse vastaajien eritellymmät arviot yhteistyön käynnistymisestä hyvinvointialueiden kanssa sekä vastaajien arviot siitä, miten tila- ja henkilöressurssien sekä kuljetus- ja avustajapalvelujen siirto hyvinvointialueille on vaikuttanut soveltavan liikunnan edellytyksiin. Lisäksi kunnat saattoivat vapaasti vasta siihen, millaista yhteistyötä ne olivat aiemmin tehneet sosiaali- ja terveyssektorin kanssa, ja miten yhteistyö on nyt edennyt.

Ryhmäliikunnan määriä tarkasteltaessa tuli esiin, että hyvinvointialueiden tarjoamien soveltavan liikunnan ryhmien määrä on pudonnut asukasluukuun suhteutettuna noin neljännekseen verrattuna sosiaali- ja terveyssektorien tarjoamiin ryhmiin aiemmissa selvityksissä. Saman suuntainen muutos tuli esiin, kun arvioitiin hyvinvointialueiden merkitystä yhteistyökumppanina. Edellisessä kyselyssä kuntien sosiaali- ja terveyssektori arvioitiin parhaaksi yhteistyökumppaniksi, nyt hyvinvointialueet olivat kolmannella sijalla eläkeläisjärjestöjen ja kansalais- ja työväenopistojen jälkeen.

¹⁷ Mainintojen määrä perustuu tutkijan avoimista vastauksista tekemään luokitteluun.

Edellisessä alaluvussa tuli esiin, että kuntien arviot yhteistyön toimivuudesta hyvinvointialueiden kanssa ovat kriittisiä. Tämä koskee sekä yhteistyön sujuvuutta että resurssien – vastaajien näkökulmasta - sujuvaa käyttöä. Vastaajat olivat kriittisiä etenkin sen suhteen, miten avustaja- ja kuljetuspalvelujen sekä tila- ja henkilöresurssien siirto hyvinvointialueelle on vaikuttanut soveltavan liikunnan edellytyksiin.

Toisaalta, kun vastaajia pyydettiin vapaamuotoisesti arvioimaan, oliko mahdollisen hyvinvointialueyhteistyön taustalla aiempaa yhteistyötä kunnan tai kuntayhtymän sosiaali- ja terveyssektorin kanssa, tuli esiin, että vastaajien joukossa on myös kuntia, jotka kokevat yhteistyön jatkuvan pääpiirteittäin entisellä tasolla, ja muutama vastaaja, joka kokee yhteistyön parantuneen. Aiempi yhteistyö mahdollisen sote-sektorin kuntayhtymän kanssa on näissä tapauksissa tukenut yhteistyön käynnistämistä tai jatkamista hyvinvointialueen kanssa.

7

Vastaajien arviot soveltavan liikunnan tilanteen kehityksestä viime vuosien aikana

7

Vastaajien arviot soveltavan liikunnan tilanteen kehityksestä viime vuosien aikana

Kyselyyn vastanneista kunnista 54 prosenttia arvioi, että soveltavan liikunnan tilanne on parantunut jonkin verran tai merkittävästi viimeisen viiden vuoden aikana. Hieman yli kolmannes (37 %) arvioi, että tilanne oli pysynyt ennallaan. Vain 7 prosenttia vastaajista arvioi, että tilanne olisi heikentynyt jonkin verran. Vastaajilla oli myös vaihtoehto ”heikentynyt merkittävästi”, mutta sitä ei valinnut yksikään vastaaja. Kuntien suuruusluokkien mukaan vertaillen asenteet olivat myönteisimpiä suurimmissa kunnissa. Vastaajilla oli siis enimmäkseen myönteinen tai neutraali arvio soveltavan liikunnan tilanteen kehityksestä. (Taulukko 39.)

Taulukko 39. Vastaajien arviot soveltavan liikunnan tilanteen kehittymisestä viimeisen viiden vuoden aikana. Arvioiden jakauma kuntien suuruusluokan mukaan eriteltynä. Erottelu kuntakoon mukaan.

	Alle 10 000 as.	10 000–19 999 as.	20 000–49 999 as.	50 000–99 999 as.	100 000–as.	Kaikki vastaajat
Parantunut merkittävästi	10 %	10 %	4 %	30 %	22 %	11 %
Parantunut jonkin verran	37 %	43 %	60 %	40 %	56 %	43 %
Pysynyt ennallaan	45 %	37 %	28 %	10 %	22 %	37 %
Heikentynyt jonkin verran	4 %	10 %	8 %	20 %	0 %	7 %
Ei vastausta	4 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
n	71	30	25	10	9	145

Edellä tuli esiin, että soveltavan liikunnan resurssit ovat vähentyneet ja että ryhmämäärät ovat laskeutuneet. Kuntien antamat arviot soveltavan liikunnan kehityksestä vaikuttavat siis hieman optimistisemmilta kuin mihin resurssien ja ryhmämäärien kehitystä mittaavat luvut kertoisivat. Vastaajien optimismituli edellä esiin myös, kun tarkasteltiin miten vastaajat ennakoivat soveltavan liikunnan henkilöresurssien kehittyvän (luku 3.4.2).

Niiden vastaajien osalta, jotka katsoivat, että toiminta on kehittynyt parempaan suuntaan (vaihtoehto 1 ja 2), yleisimmät perustelut liittyivät siihen, että palvelujen määrä oli lisääntynyt tai monipuolistunut (26 mainintaa) tai resurssitilanne oli parantunut (19 mainintaa). Osa vastaajista (7 mainintaa) mainitsi molemmat seikat. Kolmanneksi yleisimpänä perusteluna mainittiin käynnissä oleva kehitystyö (15 mainintaa). Tämän jälkeen tulivat esteettömyystyö, kuten esteettömyyskartoitukset ja esteettömien tilojen tai ulkoliikuntapaikkojen määrän kasvu (8 mainintaa), liikuntaneuvonnan rooli asiakkaiden hankinnassa (8 mainintaa) sekä yhteistyö muiden tahojen kanssa. Kumppaneina mainittiin esimerkiksi toiset kunnat, järjestöt ja muut hallinnonalat (6 mainintaa). Myös yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa tuotti muutamia myönteisiä mainintoja (5 mainintaa). Positiivisena seikkana mainittiin myös markkinoinnin kehittäminen (4 mainintaa).

Ne vastaajat, jotka arvioivat tilanteen olevan ennallaan (arvosana 3), toivat esiin myös kriittisiä näkökulmia. Heidän kommentteissaan mainittiin etenkin resurssien rajallisuus tai heikkeneminen

(8 mainintaa). Kaksi vastaajaa mainitsi ongelmana sopivien ohjaajien puutteen. Samoin kahdessa vastauksessa mainittiin hyvinvointialueiden perustamisen tuomat ongelmat (2 mainintaa).

Myös tässä ryhmässä mainittiin kehittämistyön merkitys (4 mainintaa). Muutama vastaaja ilmoitti, että ongelmista huolimatta tarjontaa on lisätty tai monipuolistettu (3 mainintaa).

”Uimahallien sulkeminen on heikentänyt soveltavan liikunnan palveluita merkittävästi. Viimeisen parin vuoden aikana olemme kuitenkin kehittäneet uutta toimintaa mm. terveystoimintaa sekä matalankynnyksen liikuntaryhmiä ja liikuntaneuvontaa.” (20 000–49 999 asukkaan kunta)

Tässä yhteydessä vastaajat pohtivat myös kysynnän muutosten vaikutusta toimintaan. Kaksi vastaajaa ennakoivat, että ikääntyneiden osuuden kasvu kasvattaa soveltavan liikunnan kysyntää. Kaksi vastaajaa puolestaan toi esiin vaikeuden saada uusia asiakkaita. Asiakashankinnan ongelmat tulivat esiin myös niiden kuntien vastauksissa, jotka kokivat soveltavan liikunnan tilanteen heikentyneen (3 mainintaa).

Ne vastaajat, jotka arvioivat tilanteen heikentyneen, mainitsivat syiksi useimmiten resurssien niukkuuden, resurssileikkaukset tai ohjaajien puutteen (4 mainintaa).

Avointen vastausten yhteenvedon voi arvioida, että hyväksi koettuun kehitykseen liittyy toiminnan laajeneminen, suunnittelu ja kehitystyö, lisäresurssit sekä yhteistyö eri tahojen kanssa. Tilanteen paikallaanpysymiseen tai heikkenemiseen puolestaan liittyivät resurssiongelmat ja vaikeudet saada pätevää henkilöstöä, jossain määrin myös palvelujen kysyntään liittyvät ongelmat.

Edellä esitetty ristiriita toisaalta ryhmämäärien ja resurssien pienenemisen ja toisaalta vastaajien positiivisen asenteen välillä saattaa selittyä sillä, että edellisen kyselyn ryhmämäärät olivat Covid-19 epidemiaa edeltävältä ajalta. Epidemian vuoksi toimintaa ajettiin alas, eikä se ilmeisesti ole palannut aivan entiselle tasolle. Kun vastaajat arvioivat soveltavan liikunnan kehitystä viime vuosina, he ovat todennäköisesti pitäneet mielessään epidemiaa seuranneita vuosia, ja sen aikana tehtyä kehitystyötä, joka on siis vienyt toimintaa taas eteenpäin.

8

Yhteenveto ja pohdintaa

8

Yhteenveto ja pohdintaa

Soveltavalla liikunnalla tarkoitetaan liikuntaa tai sitä edistävää toimintaa henkilöille, joiden on vamman, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai niiden sosiaalisiin tilanteisiin aiheuttaman vaikutuksen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan.

Valtion liikuntaneuvosto on toteuttanut tilaustyönä soveltavan liikunnan kuntakyselyjä noin neljän vuoden välein vuodesta 2000 asti. Nyt toteutettu kysely on lajissaan seitsemäs. Kyselyn tavoitteena on selvittää soveltavan liikunnan järjestelytapoja ja resursseja, palvelujen tarjontaa ja uudempina teemoina esimerkiksi esteettömyyden edistämistä. Kysely toteutettiin keväällä 2024, se lähetettiin kaikkiin Manner-Suomen kuntiin, ja vastaukset saatiin noin puolesta kuntia (51 %). Valtaosa suurimmista kunnista vastasi kyselyyn, joten vastaajakunnat kattavat noin 80 prosenttia Manner-Suomen väestöstä.

8.1 Keskeiset tulokset

Soveltavan liikunnan palvelujen päävastuullinen järjestäjä oli yleensä liikuntatoimi tai vastaava taho. Liikuntatoimen rooli korostui etenkin yli 20 000 asukkaan kunnissa. Pienemmissä kunnissa oli useammin muita järjestelytapoja: palvelut saattoi järjestää yhteistyöverkko, johon kuului liikuntatoimen lisäksi esimerkiksi kansalaisopisto, jokin yhdistys tai yritys. Soveltavan liikunnan kohderyhmän vastaajat määrittivät pääpiirteittäin yllä esitetyn määritelmän mukaisesti, mutta kyselyssä tuli – aiempien kyselyjen lailla – esiin soveltavan liikunnan piirin hämärärajaisuus: kunnilla oli eri käytäntöjä etenkin sen osalta, missä määrin ikääntyneille tarjotut liikuntapalvelut kuuluivat soveltavan liikunnan piiriin.

Vain kuusi vastaajaa ilmoitti, että kunnassa oli oma erillinen soveltavan liikunnan suunnitelma. Tämän lisäksi 29 vastaajaa ilmoitti, että soveltava liikunta oli osana laajempaa liikuntasuunnitelmaan. Noin puolella vastaajakuntia soveltava liikunta sisältyi jonkin tyyppiseen suunnitelmaan, kuten kuntastrategiaan, hyvinvointikertomukseen tai vastaavaan. Suunnitelmien vähäisyys on tullut esiin myös aiemmissa selvityksissä.

Soveltavan liikunnan palvelujen kehittämisen ja resurssien – etenkin ohjaajien – määrän kasvun mahdollisti 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa korvamerkitty valtion tuki erityisliikunnan ohjaajan palkkaamiseen. Korvamerkitty tuki loppui 1990-luvulla; varsinaisten erityisliikunnan ohjaajien määrä on todennäköisesti hieman vähentynyt 1990-luvun alun tasosta, mutta nyt toteutetun ja kahden aiemman selvityksen perusteella tilanne on ollut vakaa viime vuosina. Valtaosan soveltavan liikunnan työstä tekevät kuitenkin liikunnanohjaajat, joiden nimikkeeseen ei sisälly soveltavaa liikuntaa tai erityisliikuntaa.

Kunnat käyttivät soveltavaan liikuntaan rahaa (brutto) keskimäärin noin 1,8 euroa asukasta kohden. Aiempiin selvityksiin verraten bruttomenot ovat laskeneet, etenkin kaikkein suurimpien kuntien joukossa. Vastausten perusteella myös liikuntatoimien tarjoamien soveltavan liikunnan ryhmien määrä oli laskenut, kaikkien kuntien keskiarvo oli nyt 9,6 ryhmää kymmentä tuhatta asukasta kohden. Nämä havainnot siis tukevat toisiaan.

Kuten resurssienkin osalta, myös ryhmien osalta luku oli suurempi pienissä kunnissa, ja laski siirryttäessä isompiin kuntaluokkiin. Kun mukaan lasketaan kaikkien järjestäjätahojen tarjoamat ryhmät, niiden kokonaismäärä oli 21,6 ryhmää kymmentä tuhatta asukasta kohden. Myös tämä luku on laskenut verrattuna edelliseen kyselyyn.

Nyt toteutetussa kyselyssä ryhmien laskutapaa tarkennettiin, mikä on voinut hieman vaikuttaa tuloksiin, etenkin arvioon siitä, minkä tyyppisiä ryhmiä oli tarjolla. Eniten tarjottiin ikääntyneille suunnattuja ryhmiä, nyt 37 prosenttia ryhmistä, edellisellä kerralla ikääntyneiden ryhmien osuus oli lähes 60 prosenttia. Toiseksi eniten – noin neljännes ryhmistä – oli erilaisia yhdistelmäryhmiä, joihin koottiin osallistujia toimintakyvyn mukaan tai jonkin liikuntamuodon piiriin. Kolmantena tulivat (12 %) erilaiset lasten ja nuorten ryhmät.

Yksittäisten vamma- tai sairausluokkien mukaan koottuja ryhmiä oli yhteensä noin neljänneksen verran ilmoitetuista ryhmistä. Näiden joukossa yleisimpiä olivat erilaiset liikunnan rajoitteen omaaville tarkoitetut ryhmät, joihin on tässä tapauksessa laskettu mukaan myös liikuntaa rajoittavat pitkäaikaissairaudet.

Vaikka nimenomaan ikääntyneille kohdistettujen ryhmien osuus oli pienentynyt, valtaosa kunnan päävastuullisen tahon ryhmien osallistujista oli edelleen ikääntyneitä, ja ryhmät olivat naisvaltaisia. Ikääntyneiden osuutta koskevien arvioiden keskiarvo oli 74 % ja naisten osuuden keskiarvo oli 70 %. Sama havainto on tehty myös aiemmissa selvityksissä.

Kuntien hyväksymien alennuskorttien yleisyys oli suurin piirtein samalla tasolla kuin vuonna 2019. Vastaajista 41 prosenttia ilmoitti, että heidän kunnassaan on käytössä alennuskortti ja 18 prosenttia ilmoitti, että heillä on jokin muu vastaava järjestely. Alennuskortit ja vastaavat järjestelyt ovat yleisempiä suurissa kunnissa.

Korttien nimikkeistö, kriteeristö ja myöntökäytännöt olivat hyvin moninaisia, ja yhdellä kunnalla saattoi olla käytössä useampia kortteja. Vastaajakunnat ilmoittivat yhteensä 141 erilaista korttia tai alennusjärjestelyä. Yleisimpiä ilmoitetuista korteista olivat kuntosalij- ja/tai uimahallikortti (35/141), erilaiset eläkeläiskortit ja seniorikortit (27/141), erillinen saattajakortti tai avustajakortti (16/141) sekä erityisliikuntakortti hieman eri nimivariaatioin (14/141). Muita mainintoja saivat vammaiskortti, EU:n vammaiskortti ja sosiaalisin perustein myönnettävä Kaiku-kortti.

Esteettömyyskartoitusten tilanne oli pääpiirteittäin sama kuin edellisessä kyselyssä (2019), eli säännöllisesti kartoituksia tehtiin 13 prosentissa kuntia, ja vastaajista 54 prosenttia ilmoitti, että esteettömyyskartoituksia tehdään, mutta kyse ei ollut säännöllisestä toiminnasta. Kaikkein pienimmistä kunnista tuli muita enemmän vastauksia, joissa todettiin, että kartoituksia ei tehdä tai että vastaaja ei tiedä kartoitusten tilanteesta.

Noin kolmannes kartoituksia ilmoittaneista vastasi, että esteettömyyskartoituksia toteutetaan useamman hallinnonalan ja muun toimijan yhteistyönä (35 % vastauksen antaneista). Toiseksi yleisin vastuutaho oli tekninen toimi (26 %) ja kolmanneksi yleisimpänä tahona mainittiin liikuntatoimi tai vastaava hallinnonala.

Kartoitusten käytännön toteutuksesta vastasi useimmin yhdistyksen tai vammaisneuvoston edustaja (31 %), tämän jälkeen yleisin oli kokemusasiantuntija (20 %) tai muu taho (18 %) ja vähiten mainintoja sai koulutettu esteettömyyskartoittaja (17 %).

Enemmistö kartoituksia koskeviin kysymyksiin vastanneista (noin 60 %) arvioi, että kartoitukset ovat johtaneet parannuksiin. Yleisin perustelu (65 %) oli, että esteettömyyttä on parannettu huoltotöiden yhteydessä ja pienillä remonteilla. Toiseksi yleisin vastaus oli, että esteettömyyttä on parannettu uudisrakentamisen tai peruskorjausten yhteydessä (29 %). Kolmantena perusteena esitettiin, että esteettömyyden parantamista varten on kehittämissuunnitelma, jota seurataan, tai esteettömyyttä kehitetään muuten arviointien pohjalta (6 %).

Kyselyyn vastaajat olivat edellistä kyselyä paremmin perillä esteettömyyskartoitusten tilanteesta: niiden vastaajien osuus, jotka ilmoittivat, etteivät tiedä kartoitusten vastuutahoa tai kartoituksen vaikutuksia, oli vähentynyt huomattavasti edelliseen kyselyyn verrattuna.

Kun vastaajia pyydettiin myös antamaan arvosana yhteistyöstä eri tahojen kesken, korkeimman arvosanan saivat eläkeläisjärjestöt. Tämän jälkeen tulivat kansalais- ja työväenopistot, joiden rooli on keskeinen etenkin kahdessa pienimmässä kuntaryhmässä. Kolmanneksi parhaan arvosanan saivat hyvinvointialueet. Hyvinvointialueiden saama arvosana oli laskenut voimakkaasti verrattuna kuntien sosiaali- ja terveyssektorin vastaavaan arvosanaan edellisessä kyselyssä. Neljänneksi suosituimman yhteistyötahon, eli kansanterveysjärjestöjen rooli kasvaa siirryttäessä pienemmistä suurempiin kuntiin.

8.2 Soveltavan liikunnan tilanne – havaintoja ja tutkimustarpeita

Selvityksen tulokset avaavat seuraavat neljä näkökulmaa siihen, mikä on soveltavan liikunnan nykytilanne ja keskeiset haasteet tai jännitteet:

1. miten soveltavan liikunnan resurssit ja palvelujen määrä ovat kehittyneet ja mitä vastaajat odottavat tulevaisuudelta;
2. missä määrin soveltava liikunta integroituu yleisiin liikunnan palveluihin, missä määrin on tarvetta ylläpitää soveltavan liikunnan oma profiilia;
3. millaisia haasteita liittyy liikuntapaikkojen esteettömyyteen ja liikuntapalvelujen saavutettavuuteen, ja
4. miten soveltavan liikunnan ja toisaalta sosiaali- ja terveyspalvelujen suhde lähtee kehittymään, kun hyvinvointialueet käynnistävät ja kehittävät toimintaansa.

Resurssikehitystä ja tulevaisuudenodotuksia koskevat tulokset ovat osin ristiriitaisia: kun vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten soveltavan liikunnan palvelujen tarjonta oli kehittynyt viimeisten viiden vuoden aikana, hieman yli puolet (54 %) arvioi, että tilanne on parantunut jonkin verran tai merkittävästi, ja hieman yli kolmannes (37 %) katsoi, että tilanne oli pysynyt ennallaan. Myönteiset arviot perustuivat suurelta osin siihen, että vastaajat kokivat voineensa kehittää ryhmätoimintaa tai muita palveluja, muutama vastaaja mainitsi myös lisäresurssit. Vastaajat olivat myös varovaisen myönteisiä arvioidessaan soveltavan liikunnan henkilöresurssien tulevaa kehitystä. Samaan aikaan kuitenkin vastaajien ilmoittamat soveltavan liikunnan menot ja liikuntaryhmien määrät näyttäisivät keskimäärin laskeneen verrattuna edelliseen kyselyyn. Ristiriita voi johtua siitä, että vastaajilla on vahva kokemus Covid-19 kriisin aikaisesta ja sitä seuranneesta kehitystyöstä – toisaalta, vaikka viime vuosina palveluja on kehitetty, niiden määrä ei ilmeisesti ole palannut Covid-19 epidemiaa edeltäneelle tasolle.

Toinen kysymys liittyy siihen, missä määrin soveltavan liikunnan palvelujen pitää integroitua yleisiin liikunnan palveluihin, ja missä määrin on tarpeen pitää yllä niiden erityistä profiilia.

Integroituminen tai sulauttamispaine tulee esiin esimerkiksi siten, että soveltavan liikunnan työtä tekevät suurelta osin muut kuin varsinaiset erityisliikunnan ohjaajat. Nimikkeittäin verraten etenkin liikunnanohjaajien rooli on huomattavasti suurempi.

Toinen esimerkki liittyy siihen, että soveltavan liikunnan suunnitelmat – siltä osin kuin niitä ylipäätään on – on yleensä integroitu osaksi yleisiä liikunnan suunnitelmia tai strategioita. Kolmas integroitumisen muoto on se, että soveltavan liikunnan ryhmät rakennetaan kaikille avoimiksi ryhmiksi tai yhdistelmäryhmiksi. Osin kyse on ikääntyneille tarkoitetuista ryhmistä, osin esimerkiksi liikuntamuodon ympärille rakennetuista ryhmistä.

Jos ja kun liikunnan palveluja tarjotaan liikuntapalvelujen yhteisellä henkilöstöllä, ja toimintaa ohjataan yhdellä yleissuunnitelmalla, uhkana on, että soveltavan liikunnan erityisasiantuntemus ohenee. Jos soveltavan liikunnan suunnitelmaa ei ole, tai soveltavaa liikuntaa tarkastellaan hyvin yleisellä tasolla

osana laajempaa suunnitelmaa, soveltavan liikunnan kysyntä, kehittämistarpeet ja soveltavan liikunnan piirissä tehtävä työ saattavat jäädä näkymättömiin, eivätkä päättäjät sitoudu soveltavan liikunnan kehittämiseen.

Yhdistelmäryhmät ovat usein perusteltuja: monissa tapauksissa riittää, että otetaan huomioon osallistujien alentunut toimintakyky. Lisäksi pienemmissä kunnissa on kohderyhmän suppeuden vuoksi vaikeaa koota yksittäisille vamma- ja sairausryhmille kohdennettuja palveluja. Toisaalta yhdistelmäryhmät eivät sovi sellaisille, joiden erityistarpeet vaativat ohjauksen tarkempaa räätälöintiä. Keväällä 2024 toteutetussa Liikkuja-kyselyssä tuli esiin, että vähän liikkuvien toiveena olivat usein sellaiset ryhmät, joissa huomioidaan heidän erityinen tilanteensa. (Ala-Vähälä & al., 2024.)

Esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät kysymykset tulivat tässä selvityksessä esiin useissa yhteyksissä. Nyt toteutetun ja edellisen selvitysten mukaan esteettömyyskartoituksia tehdään, mutta niiden käytännöt ja vastuutahot vaihtelevat. Positiivisia havaintoja olivat, että nyt toteutetussa kyselyssä vastaajat näyttäisivät olleen aiempaa paremmin perillä esteettömyyskartoitusten tilanteesta, ja kartoitusten arvioitiin edesauttaneen esteettömyystyötä. Arviointien ja selvitysten kannalta ongelmallista on, että Suomessa ei ole yhtenäistä tietokantaa liikuntapaikkojen esteettömyystilanteesta. Pidemmällä tähtäimellä Lipas-tietokantaa tulisi kehittää tähän suuntaan. Toimiva ja kattava tieto liikuntapaikkojen esteettömyydestä on tärkeää myös liikuntapalvelujen käyttäjille ja siten osa saavutettavuutta.

Liikuntapaikkojen saavutettavuus on laaja kokonaisuus, johon tässä selvityksessä on puututtu vain muutamien teeman osalta. Hyvinvointialue-uudistuksen arvioinnin yhteydessä tuli esiin, että kuljetus- ja avustajapalvelujen siirto hyvinvointialueille on todennäköisesti vaikeuttanut liikuntapalvelujen järjestämistä monialaista tukea tarvitseville – ainakin yhteistyö on aiempaa hankalampaa.

Liikuntapalvelujen saavutettavuuteen vaikuttaa myös palvelujen hinta. Viimeisen liikkujakyselyn mukaan noin neljännes vastaajista (26 %) ilmoitti, että liikunnan harrastamista rajoitti liikunnan harrastamisen kalleus. Tilanne vaihteli vamma- ja sairausryhmittäin: käyttäytymisen rajoitteen ja mielen-terveyden rajoitteen sekä monia rajoitteita (4 – 6 rajoitetta) omaavien osalta vastaava luku oli 40 prosentin luokkaa.

Noin kolmannes liikkujakyselyyn vastanneista ilmoitti, että heillä on käytössään jokin liikuntapalveluihin liittyvä alennuskortti, ja 59 prosenttia näin vastanneista arvioi, että kortti tai vastaava järjestely tukee heidän liikuntaharrastustaan, kortin ansiosta he liikkuvat enemmän. Nyt toteutetun kuntakyselyn mukaan 41 prosentilla kuntia oli käytössä yksi tai useampia alennuskortteja tai vastaavia järjestelyjä. Vastausten perusteella korttien myöntämiskriteerit ja -prosessit, korttien hinta ja niihin liittyvät alennukset vaihtelevat voimakkaasti. Liikkujan mahdollisuus alennuksiin vaihtelee siis sen, mukaan missä kunnassa hän asuu.

Kunnilta kerätyn palautteen perusteella liikuntasektorin ja hyvinvointialueiden yhteistyön rakentaminen on useimpien kuntien osalta vielä alussa, ja siinä on paljon kehitettävää. Kun kunnat antoivat eri toimijoille arvosanoja yhteistyöstä, hyvinvointialueille annettujen arvosanojen keskiarvo yhteistyöstä oli laskenut selvästi verrattuna kuntien sosiaali- ja terveyssektorien edellisessä kyselyssä saamiin arvostuksiin. Vuoden 2019 kyselyssä sosiaali- ja terveyssektori sai yhteistyötahoista parhaan arvostuksen (3,7), kun nyt hyvinvointialueet olivat pudonneet kolmannelle sijalle ja arvosanojen keskiarvo oli 3,0. Vastaajien arvioiden mukaan hyvinvointialueiden tarjoamien soveltavien liikunnan ryhmien määrä oli pudonnut noin neljännekseen uudistusta edeltäneeltä tasolta.

Kuntien edustajia pyydettiin myös erikseen arvioimaan hyvinvointialueuudistuksen vaikutuksia soveltavaan liikuntaan yhteistyön sujuvuuden sekä tila- ja henkilöresurssien näkökulmasta. Kuntien palaute oli pääosin kriittistä, etenkin kun pyydettiin arvioimaan resurssien siirron vaikutuksia. Toisaalta vapaissa vastauksissa tuli esiin, että aiempi yhteistyö mahdollisen sote-sektorin kuntayhtymän kanssa on yleensä

tukenut yhteistyön käynnistämistä tai jatkamista hyvinvointialueen kanssa. Tämän tyyppisiä vastauksia kuitenkin vain vähemmistö vastaajista.

Hyvinvointialueyhteistyön kannalta avainkysymyksiä ovat etenkin, pystyvätkö hyvinvointialueet ja kunnat rakentamaan toimivia palveluketjuja kuntoutukselta ja terveydenhuollosta liikunnan palveluihin, onko mahdollista tehostaa yhteistä tilojen ja muiden resurssien käyttöä, sekä miten hyvinvointialueet lähtevät kehittämään kuljetus- ja avustajapalveluja, ja mihin niillä on tämän osalta varaa. Hyvinvointialueen osalta haasteena on, että se joutuu – muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta – rakentamaan yhteistyöverkot usean kunnan kanssa. Kuntien ongelmana voi puolestaan olla, että liikunnan kannalta keskeisiä palveluja järjestävät hyvinvointialueiden sisällä useat eri sektorit, ja kunnan on etsittävä vastinparinsa jokaisesta erikseen.

Kirjallisuus ja muut lähteet

Kirjallisuus

Ala-Vähälä, T., Prinkey, V., Roitto, R., (2024). Liikkujakysely soveltavan liikunnan kohderyhmälle. Teoksessa Prinkey, V., Roitto, R., (toim.) Liikuttaako 2023? Toimintarajoitteisille henkilöille suunnatun Liikkujakyselyn ja Seura- ja yhdistyskyselyn raportti. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä 26. Turenki 2024.

Ala-Vähälä, T., Farin, V., Karinharju, K., Kuusiluoma, R.-K., Peltonen, N., Piittisjärvi, T., Roitto, R., Saarela, T., Saari, A., Samstén, R., Sipilä, V., (2021). Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa 2019. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:3.

Ala-Vähälä T. (2018). Soveltavan liikunnan tilanne kunnissa 2017. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja, 2018:3.

Ala-Vähälä T., Rikala S. (2014). Erityisliikunta kunnissa 2013. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:5.

Ala-Vähälä T. (2010). Raportti kuntien erityisliikunnan tilanteesta vuonna 2009. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:17.

Ala-Vähälä T. (2006). Raportti kuntien erityisliikunnan tilanteesta vuonna 2005. Opetusministeriön julkaisuja 2006:21.

Kaurala, O., Väärälä, A. (2010). Erityisestä kaikille avoimeen liikuntaan – Suomalaisen erityisliikunnan juuret ja kehittyminen. Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos, 2010.

Kom, (1996). Erityisryhmien liikunta 2000 -toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1996:15. Helsinki 1996.

Piispanen, T., Koivumäki K. (2010). Erityisliikunnanohjaaja järjestelmän synty – laadukasta liikuntaa jo yli 25 vuoden ajan. Liikunta ja tiede, 47 – 5/2010.

Saari, A., Ala-Vähälä, T. (2021). Liikkujakysely. Teoksessa Saari, A. (toim.) 2021. Liikuttaako? Toimintarajoitteisille henkilöille suunnatun Liikkujakyselyn ja Seurakyselyn raportti. Suomen Paralympiakomitea, raportti 1/2021.

Tiihonen A., Ala-Vähälä T. (2002). Erityisliikunnan arviointiraportti. Valtionhallinnon toimenpiteiden arviointia erityisliikunnan alueella. Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja Nro 6/2002. Helsinki.

Muut lähteet

Kelan ja THL:n Sairastavuusindeksi, ikävakioitu (ind. 5641). THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi.

Soveltavan liikunnan ja paraurheilun sanasto. (<https://www.lts.fi/tutkittua-sovellettua/soveltava-liikunta/soveltavan-liikunnan-ja-paraurheilun-sanasto.html>)

Terve Suomi -tutkimus. THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi.

Tutki hallintoa -tietokanta. Valtiokonttori. (Tutkihallintoa.fi.)

Liite

Liikuntatieteellinen seura

KYSELY KUNTIEN SOVELTAVASTA LIIKUNNASTA VUONNA 2023

Valtion liikuntaneuvosto kartoittaa kuntien soveltavan liikunnan palveluja noin neljän vuoden välein. Kyselyn tuloksia hyödynnetään valtakunnallisessa kehittämistyössä, ja kunnat voivat käyttää kyselyn tuloksia vertailutietoina omaa toimintaansa kehittäessään. Tämänkertaisen kyselyn toteuttaa Liikuntatieteellinen Seura.

Kyselyn tulokset tuottavat kunnille vertailutietoa vastaavista palveluista ja hyvistä käytännöistä muissa kunnissa. Tietoja hyödynnetään Liikuntatieteellisen seuran Sopiva-hankkeessa, joka tukee kuntia soveltavan liikunnan suunnittelutyössä. Lisäksi tiedon keruu tuottaa tietopohjaa liikuntapoliittiselle päätöksenteolle.

Soveltavan liikunnan ja paraurheilun sanastossa soveltava liikunta on määritelty liikunnaksi tai liikuntaa edistäväksi toiminnaksi niille henkilöille, joiden on vamma, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai niiden sosiaalisiin tilanteisiin aiheuttaman vaikutuksen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan. Soveltavan liikunnan kohderyhmänä ovat erityisesti toimintarajoitteiset, pitkäaikaissairaat sekä ne ikääntyneet henkilöt, joiden toimintakyky on heikentynyt. Liikuntaa sovellettaessa ja järjestettäessä otetaan huomioon osallistujan toimintakyky.

Kun seuraavassa kysytään soveltavan liikunnan järjestelyistä, tarkoitetaan yllä mainituille kohderyhmille tarjottavia liikuntapalveluja. Kohderyhmän määrittely ja rajaus vaihtelevat jossain määrin kuntakohtaisesti, mihin kunnilla on itsehallinnollisen asemansa vuoksi oikeus. Sen vuoksi toivomme, että vastaatte sen mukaan, miten oma kuntanne tulkitsee soveltavan liikunnan palvelujen piirin ja palveluja tarjoaa.

Epäselvissä tapauksissa voitte ottaa yhteyttä allekirjoittaneeseen.

Timo Ala-Vähälä
Tutkija, Liikuntatieteellinen seura ry
040 734 1466
timo.ala-vahala@lts.fi

TIEDOT KUNNASTA JA VASTAAJASTA

1. Kunnan nimi

Kunnan soveltavan liikunnan internetsivujen osoite

2. Vastaajan yhteystiedot

Vastaajan nimi

Virka tai toimi

Puhelin

Sähköposti

SOVELTAVAN LIIKUNNAN ORGANISOINTI JA HENKILÖRESURSSIT

3. Soveltavan liikunnan palveluiden organisointi kunnassanne vuonna 2023. Valitkaa seuraavista vaihtoehtoista se, mikä vastaa parhaiten soveltavan liikunnan vastuutahoa:

- Soveltavan liikunnan palvelujen järjestämisestä vastaa ensisijaisesti liikuntatoimi tai liikunta- ja vapaa-aikatoimi
- Soveltavan liikunnan palvelujen järjestämisen vastuu on jaettu kahden tai useamman vastuutahon kesken. Lisätkää vastuutahot tähän.

- Soveltavan liikunnan palvelut järjestetään ostopalveluna. Miltä taholta/tahoilta palvelut ostetaan?

- Soveltavan liikunnan palvelut on järjestetty jollain muulla tavoin. Miten?

4. Soveltavan liikunnan piiriin kuuluva liikunta ja sen harrastajat kunnassanne.

Soveltavan liikunnan yhteydessä edistetään usein monien eri väestöryhmien liikuntaa. Kerro lyhyesti, miten soveltavan liikunnan asiakaskunta kunnassanne mielletään. Voit kertoa myös, miten kunnassanne on tehty jakosoveltavan liikunnan ryhmien ja muiden liikuntaryhmien kesken.

5. Onko kohderyhmiä, joita oman arvionne mukaan on vaikea tavoittaa?

Mitkä seikat vaikeuttavat heidän osallistumistaan? Onko kunnassanne kokeiltu tai pohdittu keinoja näiden ryhmien tavoittamiseksi? Voit vastata vapaasti.

6. Miten koette soveltavan liikunnan palvelujen tarjonnan kehittyneen kunnassa viimeisen viiden vuoden aikana?

Parantunut merkittävästi

Parantunut jonkin verran

Pysynyt ennallaan

Heikentynyt jonkin verran

Heikentynyt merkittävästi

7. Jos tahdot kommentoida laajemmin soveltavan liikunnan palvelujen kehitystä kunnassanne, voit tehdä sen tähän.

SOVELTAVAN LIIKUNNAN KEHITTÄMISTÄ OHJAAVAT SUUNNITELMAT JA STRATEGIA-ASIAKIRJAT KUNNASSANNE VUONNA 2023

8. Onko kunnassanne soveltavalle liikunnalle suunnitelma, jossa linjataan soveltavan liikunnan kehittämistä kunnassanne?

Kyllä

Ei

9. Jos kunnassanne on soveltavan liikunnan suunnitelma, kirjatkaa suunnitelman perustiedot tähän

Suunnitelman nimi	Vastuutaho	Voimassaoloaika

10. Miten soveltavan liikunnan suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan?

11. Käsitelläänkö soveltavaa liikuntaa osana muita suunnitelmia tai strategia-asiakirjoja (Esim. kuntastrategia, liikuntastrategia, yleinen liikuntasuunnitelma)?

Kyllä

Ei

12. Jos soveltavaa liikunta käsitellään osana muita kuin varsinaisia soveltavan liikunnan suunnitelmia, kirjoittakaa perustiedot suunnitelmista tähän.

Suunnitelman nimi	Vastuutaho	Voimassaoloaika

SOVELTAVAN LIIKUNNAN HENKILÖRESURSSIT

13. Soveltavan liikunnan palveluista vastaavat työntekijät (ohjaajat, suunnittelijat ym.) vuonna 2023

Merkatkaa taulukkoon organisoinnista, ohjauksesta ja muusta toiminnasta vastaavien nimikkeet, keskeiset tehtävät ja heidän tyypillinen koulutuksensa (esimerkiksi liikunnanohjaaja AMK tai liikuntaneuvoja).

* Pääasiallinen työ soveltavan liikunnan osalta; esim. ohjaus, liikuntaneuvonta, johtaminen, suunnittelu, tiedotus.

Työntekijän ammattinimike	Työntekijöiden määrä	*Pääasiallinen työ	Tyypillinen koulutus

14. Soveltavan liikunnan työntekijöiden (ohjaajat, suunnittelijat ym.) henkilömäärä ja viikoittainen työ määrä vuonna 2023

Kertokaa päätoimisen/päätoimisten työntekijöiden henkilömäärä, viikoittainen kokonaistuntimäärä sekä osa-aikaisten osalta arvio tuntimäärästä. Kokonaistytymäärään lasketaan mukaan ohjaus ja soveltaan liikuntaan liittyvä suunnittelu, tiedotus sekä muut vastaavat tehtävät.

Jos päätoimisia, osa-aikaisia tai tuntiohjaajia on useampia, tuntimääränä ilmoitetaan heidän viikoittaisen työtuntiensä yhteismäärä.

Jos ohjaajalla on muita tehtäviä soveltavan liikunnan lisäksi, niitä ei oteta mukaan kokonaistuntimäärää koskevaan laskelmaan.

* Vertaisohjaajilla tai vapaaehtoisohjaajilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka vetävät liikuntaryhmiä omana harrastuksenaan, ilman että kunta tai muu taho maksaisi heille palkkaa. Kunta saattaa tukea heidän toimintaansa esimerkiksi tarjoamalla maksuttoman pääsyn harrastustiloihin tai kutsumalla heidät yhteistyötapaamisiin, mutta työsuhdetta ei siis ole.

Tässä yhteydessä kysytään kunnan omaa toimintaa, joten tähän ei lasketa järjestöjen tai muiden tahojen tarjoamien ryhmien vetäjiä.

	Henkilömäärä	Kokonaistuntimäärä/viikko
Päätoimiset työntekijät		
Osa-aikaiset työntekijät		
Tuntiohjaajat (myös ostopalvelu)		
Hankerahoituksella tai muulla tilapäisellä rahoituksella työskentelevät		
*Muu, (esim. vertaisohjaajat tai vapaaehtoisohjaajat)		
Henkilömäärä ja kokonaistuntimäärä yhteensä		

15. Soveltavan liikunnan työn kohdentuminen vuonna 2023

Arvioikaa soveltavan liikunnan henkilöressurssien yhteenlasketun työajan kohdentuminen soveltavan liikunnan eri tehtäviin. Huomioikaa laskelmassa nimenomaan soveltavaan liikuntaan käytetty työ.

Jos teette työtä joidenkin muiden tehtävien ohella, ottakaa laskelmaan mukaan vain soveltavaan liikuntaan liittyvä työ.

Arvion ei tarvitse olla tarkka, eli voitte arvioida eri osa-alueiden osuudet 5–10 %:n tarkkuudella, mutta prosenttilukujen summan pitäisi olla 100 %.

Tehtävä	Tehtävään käytetyn työajan osuus (arvio %)
Ryhmien ohjaus	
Toiminnan organisointi ja suunnittelu sekä eri toimijoiden (toiset hallinnonalat, naapurikunnat, järjestöt ym.) kanssa tehtävään työhön liittyvät tehtävät	
Tiedotus	
Koulutus ja konsultointi	
Muut soveltavan liikunnan tehtävät	
Yhteensä	100 %

16. Soveltavan liikunnan henkilöressurssien kehittyminen seuraavien kolmen vuoden aikana

Arvioikaa soveltavan liikunnan henkilöressurssien (kokopäiväiset ja tuntiohjaajat) tulevaa kehitystä tehtyjen suunnitelmien tai muun tiedon pohjalta. Merkitkää rasti sopivaksi arvioimaan vaihtoehtoon sekä kokopäiväisten että osa-aikaisten työntekijöiden osalta.

	Pysyy ennallaan	Lisääntyy	Vähenee
Kokopäiväisten työntekijöiden henkilömäärän kehitys			
Osa-aikaisten ja tuntiohjaajien tuntimäärien kehitys			

17. Mihin suunnitelmaan, päätökseen tai muuhun seikkaan arvionne henkilöstön määrän kehityksestä perustuu?

SOVELTAVAN LIIKUNNAN TALOUDELLISET RESURSSIT

18. Soveltavan liikunnan budjetoidut käyttömenot ja tulot vuonna 2023

Kirjatkaa taulukkoon kunnan soveltavaan liikuntaan käyttämät käyttömenot ja arvio toiminnasta saatavista tuloista. Käyttömenoilla tarkoitetaan soveltavaan liikuntatoimintaan liittyviä menoja, kuten palkkoja, muita korvauksia ja toimintaan käytettyjä muita käyttökuluja (ei kuitenkaan järjestöavustuksia).

Jos soveltavalle liikunnalle ei ole erillistä budjettia, arvioikaa vain toteutuneet tulot ja menot. Jos ette pysty arvioimaan soveltavan liikunnan tuloja, ilmoittakaa vain menot.

	Budjetoidut €	Toteutuneet €
Soveltavan liikunnan tulot (esim. osallistumismaksut)		
Soveltavan liikunnan menot		

19. Järjestöavustukset soveltavaan liikuntaan vuodelle 2023

Jakoiko kuntanne järjestöille avustuksia soveltavan liikunnan edistämiseksi?

(Avustusten piiriin luetaan tässä ne avustukset, joissa kunta on maksanut avustuksen järjestön tilille. Jos kunta tukee järjestöjä myöntämällä maksuttomia salivuoroja tai vastaavia etuuksia, näistä tuista kysytään myöhemmin.)

Kyllä

Ei

20. Jos kuntanne jakoi avustuksia, ilmoittakaa seuraavat tiedot

Soveltavan liikunnan edistämiseen tarkoitetut avustukset yhteensä (€)	
Avustuksia saaneiden järjestöjen määrä (kpl)	
Avustukset jakava taho	

SOVELTAVAN LIIKUNNAN RYHMÄTOIMINTA JA TAPAHTUMAT

21. Kunnan liikuntatoimen (tai muun päävastuullisen tahon) järjestämien soveltavan liikunnan ryhmien määrä syyskaudella 2023

Kirjatkaa tähän taulukkoon kaikki soveltavasta liikunnasta pääasiallisesti vastaavan tahon järjestämät soveltavan liikunnan ryhmät. Pyydämme kirjaamaan syyskaudella 2023 vähintään kerran viikossa kokoontuneiden ryhmien kokonaismäärän. Kirjatkaa tähän koko syyskauden kestäneet ryhmät. Mahdolliset lyhytkestoisemmat ryhmät voitte kirjata seuraavan kysymyksen yhteydessä.

Muiden järjestäjätahojen tarjoamat ryhmät sekä ne ryhmät, jotka kuntanne mahdollisesti järjestää yhteistyössä muiden kuntien kanssa, voitte ilmoittaa kysymyksen 25 yhteydessä.

* Keille ryhmä on tarkoitettu? (esim. ikääntyneet, liikuntavammaiset, näkövammaiset)

** Keskeinen liikuntamuoto (esim. sovellettu tanssi, kehonhuolto, sovellettu vesijumppa)

*** Arvioitu osallistujamäärä yhteensä

Ryhmän nimi	Ryhmien määrä	Keille ryhmä on tarkoitettu*	Keskeinen liikuntamuoto**	Arvioitu osallistujamäärä ***

22. Jos kuntanne liikuntatoimi tai vastaava taho järjesti lyhyempiä kuin kokosyyskauden kestäviä kursseja, merkitkää ne tähän.

Kirjatkaa tähän sellaiset soveltavan liikunnan ryhmät, jotka olivat lyhytkestoisempia kuin koko syyskaudenkestäviä. Kyse voi olla esimerkiksi soveltavasta hiihtokoulusta tai uimaopetuksesta, tai muista tutustumisjaksoista, jos ne järjestettiin lyhytkestoisempina opetusjaksona.

* Keille ryhmä on tarkoitettu? (esim. ikääntyneet, liikuntavammaiset, näkövammaiset)

** Keskeinen liikuntamuoto (esim. sovellettu tanssi, kehonhuolto, sovellettu vesijumpppa)

*** Arvioitu osallistujamäärä yhteensä

Ryhmän nimi	Ryhmien määrä	Keille ryhmä on tarkoitettu*	Keskeinen liikuntamuoto**	Arvioitu osallistujamäärä ***

23. Jos kuntanne liikuntatoimi tai vastaava taho järjesti ikääntyneille sellaisia liikuntapalveluja, jotka eivät kunnassanne kuulu soveltavan liikunnan piiriin, voitte merkitä ne tähän. Kirjatkaa tähän taulukkoon ne ikääntyneille tarkoitetut ryhmät, joita kunnassanne ei lueta soveltavan liikunnan piiriin. Pyydämme kirjaamaan syyskaudella 2023 vähintään kerran viikossa kokoontuneiden ryhmien kokonaismäärän. Kirjatkaa tähän koko syyskauden kestäneet ryhmät.

* Keille ryhmä on tarkoitettu? (Esim. ikäihmiset, joiden toimintakyky ei ole olennaisesti laskenut.)

** Keskeinen liikuntamuoto (esim. seniorijumpppa, vesiliikunta, punttisali)

*** Arvioitu osallistujamäärä yhteensä

Ryhmän nimi	Ryhmien määrä	Keille ryhmä on tarkoitettu*	Keskeinen liikuntamuoto**	Arvioitu osallistujamäärä ***

24. Kerro lyhyesti, millaisia maksuja peritään ryhmään osallistumisesta. Ovatko maksut ryhmäkohtaisia, vai voiko asiakas ostaa esimerkiksi kortin, jolla voi osallistua ryhmätoimintaan. Onko liikuntaryhmiä, joihin voi osallistua ilmaiseksi?

Mahdollisista alennuskorteista kysytään tarkemmin tuonnempana.

--

25. Arvio osallistujien ikä- ja sukupuolijakaumasta soveltavan liikunnan ryhmätoiminnassa

	% -osuus
Alle 18-vuotiaat %	
Työikäiset %	
Ikääntyneet (65-vuotiaat tai vanhemmat) %	
Yhteensä	100%

26. Arvio osallistujien sukupuolijakaumasta soveltavan liikunnan ryhmätoiminnassa

Arviokaa tyttöjen ja naisten osuus kaikista osallistujista	%
--	---

27. Arvio soveltavan liikunnan ryhmien kokonaismääristä syyskaudella 2023 kaikki järjestäjätahot huomioiden.

Arviokaa kaikkien järjestäjätahojen säännöllisesti kevät- ja syyskaudella kokoontuvien soveltavan liikunnan ryhmien määrä kuntanne alueella.

Toivomme, että selvitätte asian kysymällä suoraan asianomaisilta toimijoilta, tarkistamalla kurssiohjelmiä jne.

Hyvinvointialueen osalta toivomme tiedot ryhmätoiminnasta (esimerkiksi vanhushuollon ja varhaiskasvatuksen ryhmistä), mutta ei kuntoutuksista.

	Ryhmien määrä syksyllä 2023 (kpl.)
Kunnan liikuntatoimi tai muu päävastuullinen taho (samat luvut kuin kysymyksessä 21, jos liikuntatoimi on soveltavan liikunnan päävastuullinen järjestäjä)	
Hyvinvointialueen ryhmät kuntanne alueella	
Koulutoimi	
Kansalais- ja työväenopistot	
Soveltavan liikunnan järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt	
Eläkeläisjärjestöt	
Urheilu- ja liikuntaseurat	
Seurakunnat	
Oppilaitokset (yliopistot, ammattikorkeakoulut, muut ammatilliset oppilaitokset)	
Yksityiset palvelujen tarjoajat (arvio)	
Ryhmät, joita kuntanne tarjoaa yhteistyössä toisen kunnan/kuntien kanssa	
Muut	
Ryhmien määrä syksyllä 2023	

28. Kunnassa järjestettyjen soveltavan liikunnan tapahtumien kokonaismäärästä vuonna 2023

Järjestikö kuntanne vuonna 2023 tapahtumia tai kampanjoja, joilla pyrittiin edistämään soveltavan liikunnan harrastusta?

Kyllä

Ei

29. Jos vastasitte ”kyllä”, kirjatkaa tähän tiedot järjestämisestänne tapahtumista tai kampanjoista.

Tapahtuma	Järjestäjä(t)	Arvioitu osallistujamäärä

OMATOIMISEN LIIKUNNAN TUKEMINEN JA EDISTÄMINEN

30. Muu tuki omatoimiselle liikunnalle: tarjoaako kuntanne soveltavan liikunnan asiakkaille seuraavia omatoimista liikuntaa tukevia palveluja

	Kyllä	Ei
Liikuntavälineiden lainaus tai vuokraus	☐	☐
Maksuttomat vuorot järjestöille liikuntatiloissa	☐	☐
Maksuttomat vuorot vapaille ryhmille liikuntatiloissa	☐	☐
Muu tuki, mikä?	☐	☐

31. Onko kunnassanne käytössä pitkäaikaissairaiden ja vammaisten erityisuimakortti ja/tai kuntosalikortti tai muu vastaava soveltavan liikunnan alennuskortti?

Kyllä

Jokin muu järjestely, mikä? ()

Ei

32. Jos kunnassanne on käytössä yksi tai useampi soveltavan liikunnan alennuskortti, niin ilmoittakaa seuraavat tiedot

Osa alla olevista vastausruuduista tulee esiin, kun vierität ruudukkoa oikealle. Vastaathan kaikkiin tähdellä merkittyihin kysymyksiin.

* Mihin palveluihin kortti oikeuttaa?

** Pääseekö avustaja tai saattaja mukaan?

*** Oikeuttaako kortti alennukseen, vai palvelun ilmaiseen käyttöön?

**** Mitä kortti maksaa vuotta kohden? Jos jokin muu maksujakso kuin vuosi, ilmoittakaa se.

Alennuskortin nimi	Kenelle kortti on tarkoitettu?	Mihin palveluihin kortti oikeuttaa?	Pääseekö avustaja tai saattaja mukaan?	Oikeuttaako kortti alennukseen vai palvelujen ilmaiseen käyttöön?	Mitä kortti maksaa vuotta kohden? Jos jokin muu maksujakso kuin vuosi, ilmoittakaa se.

33. Mitkä ovat alennuskortin hakumenettelyt?

Miten hakijan pitää toimia käytännössä? Ilmoita kaikki hakumenettelyt, jos kortteja on useita.

34. Mitkä ovat alennuskortin tai alennuskorttien myöntämisehdot?

Ilmoittakaa, millaisin kriteerein kortti voidaan myöntää? (esim. KELA-kortin tunnukset, lääkärin ilmoittamat diagnoosit, lääkärin tai muun asiantuntijan lausunto, minkä?)

35. Mikä taho korttiansomukset käsittelee ja myöntää?

Jos alennuskortteja myöntää useampi taho, ilmoita kaikki.

LIIKUNNAN ESTEETTÖMYYDEN JA SAAVUTETTAVUUDEN EDISTÄMINEN

36. Toteutetaanko kuntanne liikuntapalvelujen piirissä olevilla liikuntapaikoilla esteettömyyskartoituksia?

Kyllä, säännöllisin väliajoin

Kyllä, mutta satunnaisesti

Ei

En tiedä

37. Jos kuntanne liikuntapaikoilla on tehty esteettömyyskartoituksia, minkä toimialan vastuulla kartoitukset ja liikuntapaikkojen esteettömyyden edistäminen on?

38. Jos kuntanne liikuntapaikoilla on tehty esteettömyyskartoituksia, mikä taho on ne toteuttanut?

Koulutettu esteettömyyskartoittaja

Alueen yhdistyksen tai esimerkiksi vammaisneuvoston edustaja

Kokemusasiantuntija, kuten apuvälinettä käyttävä henkilö, soveltavan liikunnan harrastaja tai soveltavan liikunnan ohjaaja

Liikunnanohjaaja

Joku muu, mikä?

En tiedä

39. Mikä hallintoelin käsittelee esteettömyyskartoitukset?

40. Ovatko esteettömyyskartoitusten tulokset julkisia?

Kyllä, missä julkaistu?

(esim. kunnan nettisivuilla, liikuntapaikkojen yhteystietojen yhteydessä, esteettömyyssovelluksessa tms.)

Ei

En tiedä

41. Jos olette toteuttaneet esteettömyyskartoituksia, ovatko ne johtaneet käytännön parannuksiin liikuntapaikoilla?

KYLLÄ Olemme tehneet seuraavia parannuksia:

Ei. Esteettömyyskartoitukset eivät ole vaikuttaneet, koska:

En osaa sanoa

YHTEISTYÖ SOVELTAVASSA LIIKUNNASSA VUONNA 2023

Seuraavassa kysytään yhteistyöstä kunnan sisällä eri hallinnonalojen kesken, ylikunnallisen yhteistyön tilannetta sekä yhteistyön tasoa toimintansa aloittaneiden hyvinvointialueiden kanssa.

42. Onko kunnassanne yhteistyöelin, jossa käsitellään soveltavan liikunnan kysymyksiä yli hallinnollisten rajojen?

Kyllä

Ei

43. Tekeekö kuntanne säännöllistä yhteistyötä naapurikuntien kanssa soveltavan liikunnan alalla?

Kyllä

Ei

44. Järjestetäänkö kunnassanne säännöllisiä soveltavan liikunnan teemoja käsitteleviä tapaamisia urheilu- ja liikuntaseurojen, kansanterveysjärjestöjen tai muiden järjestöjen kanssa?

Kyllä

Ei

45. Järjestääkö kuntanne säännöllisiä asukas/asiakaskuulemisia liikunnan tai soveltavan liikunnan alalla?

Kyllä

Ei

46. Arvio yhteistyön toimivuudesta eri tahojen kanssa

Kuvatkaa lyhyesti kunnan liikuntatoimen tekemää yhteistyötä eri tahojen kanssa soveltavan liikunnan palveluiden järjestämisessä sekä arvioikaa yhteistyötahojen painoarvo

(1 = ei toimivaa yhteistyötä ... 5 = erittäin tärkeä yhteistyökumppani) vuonna 2023.

Jos soveltavan liikunnan palvelut järjestää kunnassanne muu kuin liikuntatoimi, mainitkaa tämä arvostuksen yhteydessä.

	Arvosana 1 ... 5	Tärkein yhteistyömuoto
Hyvinvointialue (ml. kuntoutus-, vammais- ja vanhuspalvelut)		
Kansalais- ja työväenopistot		
Koulutoimi		
Soveltavan liikunnan järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt		
Eläkeläisjärjestöt		
Urheilu- ja liikuntaseurat		
Liikunnan ja soveltavan liikunnan valtakunnalliset järjestöt		
Seurakunnat		
Oppilaitokset (yliopistot, ammattikorkeakoulut, muut ammatilliset oppilaitokset)		
Yksityiset palvelujen tarjoajat		

47. Ylikunnallinen yhteistyö soveltavassa liikunnassa vuonna 2023

Kuvatkaa lyhyesti, millaista ylikunnallista yhteistyötä kuntanne mahdollisesti tekee soveltavan liikunnan alalla. Yhteistyötä voivat olla esimerkiksi oikeus osallistua naapurikunnan liikuntaryhmiin, yhteiset tapahtumat tai yhteinen tiedotus.

* Yhteistyötaho (esim. kunta tai kuntaryhmä, kuntayhtymä, jokin muu ylikunnallinen organisaatio)

Yhteistyötaho	Yhteistyön muoto

48. Jos haluat tarkentaa vastauksiasi ylikunnalliseen yhteistyöhön, voit tehdä sen tässä.

HYVINVOINTIALUEIDEN PERUSTAMISEN VAIKUTUKSET SOVELTAVAN LIIKUNNAN PALVELUJEN TOTEUTTAMISEEN

49. Seuraavassa esitetään joukko väitteitä kuntien ja hyvinvointialueiden välisestä yhteistyöstä soveltavan liikunnan osalta

Kommentoi seuraavia väitteitä asteikolla

1 = täysin eri mieltä ... 5 = täysin samaa mieltä.

Jos et halua tai osaa arvioida asiaa, voit valita vaihtoehdon "En osaa arvioida".

	Arvosanasi asteikolla: 1 = täysin eri mieltä ... 5 = täysin samaa mieltä.	En tiedä tilannetta
Hyvinvointialue on määritellyt vastinparin, johon voin olla yhteydessä soveltavan liikunnan yhteistyötä suunniteltaessa.		
Soveltavan liikunnan palveluihin liittyvä yhteistyö sujuu hyvin hyvinvointialueen kanssa Palveluketju hyvinvointialueen terveys- ja kuntoutuspalveluista kuntamme tarjoamiin soveltavan liikunnan palveluihin toimii hyvin.		
Liikuntaneuvonnan yhdyspinta toimii hyvin, eli hyvinvointialueen palveluohjaus ja kuntamme liikuntaneuvonta muodostavat toimivan palveluketjun.		

50. Seuraavassa esitetään kaksi kysymystä siitä, miten palvelujen siirto hyvinvointialueelle on vaikuttanut soveltavan liikunnan palvelujen toteuttamiseen

Kommentoi seuraavia väitteitä asteikolla

1 = Muutos on aiheuttanut olennaisia ongelmia;

2 = Muutos on aiheuttanut jossain määrin ongelmia;

3 = Tilanne on pääosin ennallaan;

4 = Muutos on jossain määrin parantanut soveltavan liikunnan toimintaedellytyksiä;

5 = Muutos on parantanut olennaisesti soveltavan liikunnan toimintaedellytyksiä.

Jos et halua tai osaa arvioida asiaa, voit valita vaihtoehdon ”En osaa arvioida”.

	Arvosanasi asteikolla: 1 = Muutos on aiheuttanut olennaisia ongelmia... 5 = Muutos on parantanut olennaisesti soveltavan liikunnan toimintaedellytyksiä	En osaa arvioida
Miten arvioitte hyvinvointialueelle siirrettyjen vammaisille tarkoitettujen kuljetuspalvelujen, apuvälinepalvelujen ja avustajapalvelujen tukevan nyt soveltavan liikunnan harrastamista?		
Miten arvioitte sosiaali- ja terveystoimen tilojen ja henkilöresurssien siirron hyvinvointialueelle vaikuttaneen soveltavan liikunnan palveluihin?		

51. Onko kuntanne aloittanut yhteistyön hyvinvointialueen kanssa aivan tyhjästä, vai onko teillä kokemusta vastaavasta yhteistyöstä esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän kanssa? Voit vastata vapaasti.

52. Jos tahdot esittää lisäkommenteja soveltavan liikunnan tilanteeseen liittyen, voit tehdä sen tässä.

Kiitos!

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

LINJOJA LIIKUNTAAN VUODESTA 1920